

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Charitativní a sociální práce

Jitka Šichová

*Možnosti pomoci mladým dospělým opouštějícím
ústavní zařízení*

Bakalářská práce

vedoucí práce: PhDr. Ivana Knausová, Ph.D.

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Jitka Šichová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala zejména své vedoucí práce PhDr. Ivaně Knausové, Ph.D. za podporu a rady, které mi v průběhu psaní této práce poskytla. Také bych ráda poděkovala své mentorce praxe Bc. Tereze Kulové, která mi pomohla v navázání kontaktu s respondenty a vytvořila vhodné prostředí pro tvorbu empirické části. Samozřejmě děkuji své rodině, za podporu při studiu a také za vytvořené zázemí.

Obsah

Úvod.....	6
I. Teoretická část	8
1 Ústavní výchova	8
1.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy.....	11
1.1.1 Diagnostický ústav.....	11
1.1.2 Dětský domov	12
1.1.3 Dětský domov se školou.....	13
1.1.4 Výchovný ústav	14
1.1.5 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	15
1.2 Výhody ústavní výchovy.....	16
1.3 Rizika ústavní výchovy	18
1.4 Specifika ústavní výchovy v České republice.....	20
2 Mladá dospělost	24
2.1 Fyziologický vývoj.....	25
2.2 Emoční vývoj	25
2.3 Socializace.....	27
2.4 Formování identity	28
3 Příprava a pomoc ústavního zařízení na odchod dětí po dosažení zletilosti.....	30
3.1 Ukončování péče mladého člověka dle Standardů kvality	33
4 Problémy spojené s odchodem z ústavního zařízení	34
5 Možnosti pomoci mladým dospělým opouštějícím ústavní zařízení.....	37
5.1 Sociální služby	38
5.1.1 Azylové domy.....	39
5.1.2 Domy na půli cesty	39
5.1.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	40

5.1.4	Sociální rehabilitace.....	41
5.1.5	Terénní programy	41
5.1.6	Odborné sociální poradenství	41
5.2	Pomoc mladým lidem ze strany státu.....	42
5.2.1	Pomoc ze strany sociálního kurátora	43
5.3	Pomoc ze strany obcí	44
5.4	Pomoc ze strany neziskových organizací.....	45
5.5	Projekty a nadace týkající se odchodu mladých dospělých po opuštění ústavní výchovy.....	46
5.5.1	Nadace Terezy Maxové dětem	46
5.5.2	Dejme dětem šanci o.p.s.	47
II.	Empirická část.....	48
6	6 Cíl a otázka výzkumného šetření	48
7	7 Popis použitých metod výzkumného šetření	50
7.1	Kvalitativní výzkum.....	50
7.2	Metoda výběru respondentů	51
7.3	Polostrukturovaný rozhovor	52
7.4	Realizace polostrukturovaných rozhovorů.....	53
7.5	Etický rozměr výzkumu	54
8	8 Popis výzkumného souboru	55
8.1	Respondent č. 1 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově	55
8.2	Respondentka č. 2 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově.....	56
8.3	Respondentka č. 3 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově.....	57
8.4	Respondentka č. 4 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově.....	57
8.5	Respondent č. 5 – sociální pracovník.....	58
8.6	Respondentka č. 6 – sociální pracovník.....	58
8.7	Respondentka č. 7 – sociální pracovník.....	59

8.8	Respondentka č. 8 – sociální pracovník.....	59
9	Zpracování a analýza informací získaných výzkumným šetřením.....	60
9.1	Zpracování informací.....	60
9.2	Analýza informací.....	62
9.2.1	Otevřené kódování.....	62
9.2.2	Axiální kódování.....	63
10	Výsledky výzkumu.....	64
10.1	Formy podpory a pomoci bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení .	64
10.2	Využití pomoci ze strany společnosti.....	76
10.3	Pomoc ze strany sociální služby dům na půli cesty	86
10.4	Připravenost na samostatný život.....	90
11	Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	98
11.1	Dílčí cíle číslo 1, 4: Zjistit formy podpory a pomoci bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení, Zmapovat, jaký má sociální pracovník názor na pomoc mladým dospělým bezprostředně po odchodu ze zařízení.	98
11.2	Dílčí cíl 2, 5: Zmapovat využití pomoci ze strany společnosti mladými dospělými, Zjistit, jak sociální pracovník vnímá pomoc ze strany společnosti.....	100
11.3	Dílčí cíl 3, 6: Zjistit názory mladých dospělých na připravenost do samostatného života, Zmapovat názory pracovníků na přípravu pro samostatný život 102	
11.4	Dílčí cíl 7: Zjistit, jaká je pomoc ze strany sociální služby dům na půli cesty 103	
	Závěr.....	107
	Seznam literatury.....	109

Úvod

„V zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.“

Preambule Úmluvy o právech dítěte

I přes velké množství rizik a nedostatků má ústavní výchova důležité místo v oblasti dětí a mládeže, které jsou problémové či rizikové nebo v oblasti nefungujících rodin, a to proto, že v některých případech je pobyt v zařízení právě to, co dítě potřebuje, a co je pro něj v danou chvíli nejlepší. I přes to je ale zřejmé, že by tento typ zařízení neměl být primární volbou pro tuto cílovou skupinu. Protože i ta nejkvalitnější ústavní zařízení nemohou nahradit rodinu, která kromě profesionálního přístupu disponuje možností citové vazby, a navíc má příznivější podmínky k uspokojení potřeb dítěte. Avšak není možné všechny děti umístit do pěstounských rodin (Kubíčková, 2011:62).

V posledních letech opouští ústavní výchovu ročně přibližně 1 500 mladých lidí, kteří dovršili osmnácti let věku a rozhodli se nepokračovat ve studiu. Tito lidé mají před sebou velmi náročný start, který se mnohdy nevydaří podle představ, jak jich samotných, tak i dle představ společnosti. To je fakt, který potvrzuje nedostatečnou integraci mladých lidí z ústavní výchovy do reálného života. V současné době ale neexistuje jednotná koncepce, která by se na tuto problematiku více soustředila, a především, která by usnadnila jedincům překonat jednu z nejtěžších situací, za kterou je považován právě přechod z ústavního zařízení do samostatného života.

Cílem bakalářské práce je **popsat možnosti pomoci mladým dospělým opouštějícím ústavní zařízení a výzkumným šetřením zjistit dostatečnost této pomoci z pohledu sociálních pracovníků a samotných mladých dospělých.**

Bakalářskou práci strukturuji na dvě velké části, a to na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je členěna do pěti hlavních kapitol. Na začátku se věnuji ústavní výchově a specifikům s tím spojených. Tato kapitola je podstatná pro pochopení zvláštností a podmínek, ve kterých mladý člověk velkou část svého života dospívá,

a které následně ovlivňují jeho fungování v samostatném životě. Jelikož jedinci ústavní výchovu opouští ve věku od osmnácti až do dvaceti šesti let, tak se v další kapitole zaměřuji na toto období v životě člověka, kdy přibližuji určitá specifika pro toto období, což následně může ulehčit pochopení vzniklých problémů a komplikací během odchodu z ústavního zařízení. Ve třetí kapitole se soustředím na přípravu mladých lidí na samostatný život, která významně ovlivňuje schopnost fungování v životě po odchodu z ústavního zařízení. Dále následuje seznámení s problémy, které byly u mladých lidí v rámci odchodu již prokázány, a od kterých se odvíjí následné potřeby pomoci. V poslední, ale neméně důležité kapitole, uvádím možnosti pomoci, které mohou mladí lidé po odchodu využít. Empirická část je tvořena popisem realizace výzkumného šetření zaměřeného na dostatečnost pomoci mladým dospělým po odchodu z ústavní výchovy a dostatečnost přípravy této cílové skupiny na samostatný život.

Úplně prvotním impulzem na téma ústavní výchova a její problematika, byla klientka z azylového domu pro matky s dětmi, kde jsem nějaký čas pracovala. S klientkou jsme na toto téma velmi často diskutovaly a problematika mě zaujala. Nicméně v hlavě jsem měla spoustu dalších zajímavých témat, které bych ráda zkoumala, avšak rozhodujícím impulzem pro napsání práce na toto téma, byla má dvoutýdenní praxe na oddělení sociálně právní ochrany dětí, kde jsem se poměrně často dostávala do kontaktu s dětmi nebo mladými lidmi v ústavní výchově. Přemýšlela jsem nad tím, že dnešní společnost klade poměrně vysoké nároky na osamostatňující se mladé lidi, kterým mají občas problémy vyhovět i jedinci pocházející z funkčních podporujících rodin, natož mladí dospělí vyrůstající ve světě ústavního zařízení, které je poměrně izolované a odlišné od okolního světa. Proto mě v průběhu praxe napadla myšlenka, co se s nimi konkrétně děje dál, až ústavní výchovu opustí. Na této otázce se dotazovaní sociální pracovníci nedokázali shodnout a každý odpovídal rozdílně, ale ani jedna odpověď nebyla příliš příznivá pro tuto cílovou skupinu. Proto mě toto téma zaujalo a rozhodla jsem se, že se chci s touto problematikou blíže seznámit a prozkoumat ji. A protože studuji sociální práci, tak jsem se konkrétně zaměřila na možnosti pomoci.

I. Teoretická část

V teoretické části práce se zabývám problematikou mladých lidí po odchodu z ústavního zařízení. V první kapitole se zaměřím na problematiku ústavní výchovy a její rozdělení. V další části objasním pojem mladí dospělí a s tím související aspekty. Dále se budu soustředit na připravenost mladých lidí na samostatný život po odchodu ze zařízení. Ve čtvrté části mé práce se budu zabývat problémy, které se objevují u mladých dospělých po odchodu z ústavního zařízení, v páté a zároveň poslední kapitole popíši vybrané možnosti pomoci této skupině lidí.

1 Ústavní výchova

Předkládaná bakalářská práce se zaměřuje na možnosti pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy. Proto je nezbytné, aby součástí práce byla kapitola, která pojednává právě o ústavní výchově, a to konkrétně, o typech zařízení pro výkon ústavní výchovy, jejich výhody i rizika. Také nesmíme opomenout samotná specifika ústavní výchovy v České republice. Tato kapitola bude věnována právě této problematice.

Dítě považuje své rodiče za nejdůležitější osoby na světě, kteří sdílejí s dítětem podstatnou část jeho života. Rodiče hrají podstatnou roli v emočním vývoji a podílejí se na jeho socializaci. Ve značné míře ovlivňují, jaký člověk z dítěte vyroste, a jak se následně dokáže vyrovnat se svým životem. Ne všechny děti mají možnost vyrůstat ve vlastní rodině. Proto se některé z nich ocitají v zařízeních pro výkon ústavní výchovy (Vágnerová, 2012:6).

Ústavní výchova představuje v České republice jednu z forem náhradní výchovné péče. Jedlička a kol. (2015:384) vidí ústavní výchovu jako velmi citlivý mechanismus, který stojí na pomezí sociální a pedagogické sféry a orientuje se na výchovu dětí ze dvou základních důvodů. První skupinu dětí tvoří ty, které vyrůstají v rizikovém prostředí rodin, jež neplní své základní výchovné funkce a výchovná opatření (napomenutí, dohled, omezení rodičovských práv či povinnost využívat

odborného poradenského zařízení) nevedou k nápravě, nebo na děti, kterým z různých závažných důvodů nemohou rodiče výchovu zabezpečit a žádná jiná alternativa se nejeví jako žádoucí, či není dostupná. Druhou skupinou se zabývá především Sychrová, Halířová (2014:36), které tuto skupinu považují za skupinu dětí, které svým vlastním chováním ohrožují své okolí a rodiče na to nejsou schopni či nechtějí reagovat adekvátně. Z čehož vyplývá, že důvody k umístění dítěte do ústavního zařízení leží buď na straně rodiny, nebo na straně dítěte. V mnoha případech je ale situace natolik komplikovaná a složitá, že jedny důvody podmiňují druhé, a následně se projevují souběžně.

Do zařízení pro výkon ústavní výchovy jsou umísťovány děti a mladiství na základě soudního rozhodnutí, ve většině případů nejdříve na základě tzv. předběžného opatření, po kterém by mělo následovat zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy. Před nařízením ústavní péče je soud povinen prozkoumat, zda nelze dítě svěřit do náhradní rodinné péče nebo do péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před ústavní výchovou. Dále má soud v kompetenci každý půl rok přezkoumat situaci v rodině, zda důvody uložené ústavní výchovy stále trvají (Štreit, 2007:3).

Pacnerová, Kupcová, Žufníček (2012:114) uvádí, že v případech, kdy není možné dítě svěřit do náhradní rodinné péče, vydá soud rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy. Následně jsou jedinci umístěni do diagnostického ústavu. Během tohoto pobytu je navrženo, jaké zařízení pro výkon ústavní výchovy je pro jedince vhodné. Nicméně Jedlička a kol. (2015:384) upozorňují, že toto navržené zařízení soud musí schválit, a zároveň zohlednit i doporučení orgánu sociálně právní ochrany dětí. Především však musí zohlednit samotné zájmy dítěte.

Kukla a kol. (2016:254) zdůrazňují, že dítě bývá odebíráno pouze na přechodnou dobu, po kterou by měla probíhat s rodiči terapeutická práce, což je ale v našich podmínkách bohužel problematické, a málokdy se s rodiči intenzivně pracuje. Poté, co je rodině dítě opět vráceno do domácího prostředí, se sleduje, jestli se jejich rodičovské přístupy změnilo k lepšímu, a zda není dítě dále ohrožováno ve vývoji.

Ústavní výchova se týká dětí ve věku zpravidla od tří do osmnácti let, v případě přípravy na budoucí povolání do devatenácti let. Dále je možné pobyt prodloužit

v případě pokračující přípravě na budoucí povolání, a to na základě smlouvy mezi ředitelem a zplnoletěnou osobou (Pacnerová a kol, 2012:114).

Zařízení, která jsou určena pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou, jsou primárně školská a poskytují zpravidla plné přímé zaopatření, což znamená, že dětem je poskytováno ubytování, strava, ošacení, včetně úhrady zdravotní péče, léčiv a zdravotnických prostředků nad rámec financování z prostředků veřejného zdravotního pojištění. Je však nezbytné uvést, že zařízení mají povinnost plnit kromě plného přímého zaopatření i funkci výchovnou a vzdělávací (Pacnerová a kol, 2012:114).

Sychrová, Halířová (2014:43) upozorňují na zásadní paradox ústavní výchovy a zároveň i na jeden z klíčových problémů v této oblasti. A to ten, že se zpravidla udává, že se jedná o zařízení, ve kterém děti žijí se zaměstnanými vychovateli a dalšími odborníky z oblasti sociální práce, pedagogiky nebo psychologie. Tudíž je zařízení rozděleno na dva odlišné světy. Prvním světem je svět dětí, pro které je zařízení zpravidla domovem, proto by zde měly nalézat blízké vztahy, osobní svobodu, bezpečí, jistotu a lásku. Na druhé straně jsou tu zaměstnanci, pro které je zařízení pouze místem výkonu profese a po práci se vracejí do svých vlastních domovů a za svou vlastní rodinou.

Proto je logické, že zaměstnanci budou v zařízení pracovat primárně profesionálně a především budou navazovat pouze profesionální vztahy. To má zásadní vliv na jedince v zařízení, protože kvůli tomu mohou postrádat osoby, kvůli kterým má smysl respektovat daná pravidla, režim, a také, kvůli kterým stojí za to se vzdělávat nebo změnit své chování. Chybí zde osoby, kterým by dítě ukázalo, jaké pokroky udělalo, a co všechno už umí (Kubičková, 2011:13).

Kubičková (2011:113) poukazuje na to, že sami klienti uvádí, že jim chybí v zařízení osoba, s kterou by mohli navázat blízký vztah, osoba, která by naslouchala jejich problémům, věnovala se jim a skutečně se zajímala o jejich osobu, i s jejich nedostatky. Navíc zmiňuje, že klienti volají po respektu ve vztahu, a to vzhledem k jejich věku, zkušenostem, a především současné životní situaci, i když o tom nemluví nahlas.

Problém absence jedné dostatečně angažované osoby, k níž by dítě mohlo mít trvalou vazbu, zdůrazňuje i Matoušek a kol. (2013:414), kteří to považují za jednu z hlavních nevýhod ústavní výchovy.

1.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy

Ústavní péče v České republice je specifická tím, že ji zastřešují tři ministerstva – Ministerstvo zdravotnictví, které zodpovídá za děti do tří let věku. Dalším resortem je Ministerstvo práce a sociálních věcí, které má v kompetenci děti v rozmezí od tří do osmnácti let, které mají snížený intelekt nebo jiné mentální postižení. Posledním ministerstvem a pro mou práci nejdůležitějším je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které se orientuje především na zdravé děti, děti s tělesným či senzorickým postižením nebo na děti s poruchami chování, které jsou starší tří let. Následně se detailněji zaměřím na jednotlivá zařízení, která zastřešuje právě Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

1.1.1 Diagnostický ústav

Pacnerová a kol. (2012:119) definují diagnostický ústav jako zařízení, které má vymezenou oblast působnosti. Jeho úkolem je vypracovávat návrhy, týkající se potřebných změn v oblasti ústavních zařízení, které následně odesílá na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dále vede evidenci dětí a mládeže, které jsou umístěny v jednotlivých zařízeních, a také zaznamenává volná místa v těchto zařízeních. Dále má diagnostický ústav v kompetenci vypracovávat vnitřní řád pro jednotlivá zařízení.

Dále Pacnerová a kol. (2012:119) spatřují důležitost ústavu při rozmísťování dětí do odpovídajících zařízení, což probíhá na základě výsledků komplexního sociálně pedagogického, psychologického, zdravotního a sociálního vyšetření, které vykonávají pracovníci diagnostického ústavu. Janský (2012:116) zmiňuje, že výstupem celkového vyšetření je komplexní diagnostika osobnosti, individuální výchovné a vzdělávací priority, včetně doporučených metod a přístupů.

Jedlička a kol. (2015:397) upozorňují na to, že tento pobyt by měl trvat zpravidla osm týdnů, ale za současné legislativy není možné tuto dobu dodržet. Jedlička a kol. (dle Pilaře, 2004:309) také uvádí, že v odůvodněných případech, je možné umístění

jedince do dětského domova nebo výchovného ústavu bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu.

Během pobytu dětí je důležité jedince stabilizovat, včetně zakotvení potřebných hygienických, režimových a výchovných návyků (Jánský, 2012:116). Při umísťování dítěte do daného typu zařízení, se zároveň s ním předává vypracovaný návrh individuálního výchovného plánu, který je vytvořen na základě celkového vyšetření (Pacnerová a kol., 2012:119). Tento individuální výchovný plán je v zařízení pro výkon ústavní výchovy následně doplňován a ověřován příslušným vychovatelem (Jedlička a kol., 2004:309).

Diagnostický ústav může také poskytovat po dobu nezbytně nutnou, nejdéle však tři pracovní dny, péči dítěti, které má uloženou ústavní výchovu a je zadrženo na útěku z jiného zařízení. Co se dětí týče, tak má ještě toto zařízení povinnost podávat soudu nebo orgánu sociálně právní ochrany dětí podněty k přemísťování jedinců z jednoho ústavního zařízení do druhého, a to tehdy, pokud se během jejich pobytu vyskytne takový důvod, který vede k potřebě přemístění (Jedlička a kol., 2015:397).

Jedlička a kol. (dle Pilaře, 2004:310) dodávají důležitost diagnostického ústavu v tom, že má kompetenci zabezpečovat růst odborné úrovně pracovníků. V oboru působnosti může také uskutečňovat osvětovou činnost pro širokou veřejnost.

1.1.2 Dětský domov

Pacnerová a kol. (2012:120) uvádějí, že do dětských domovů jsou umísťovány děti zpravidla od tří do osmnácti let bez závažných poruch chování. V případě, že je dítě starší osmnácti let a připravuje se na budoucí povolání, může v dětském domově zůstat, a to do doby ukončení studia.

Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, ve které je umístěno nejméně pět dětí a nejvíce osm. Těchto skupin může být v jednom zařízení maximálně osm a nejméně dvě. Ve skupinách se můžeme setkat s dětmi různého věku a pohlaví (Jedlička a kol., 2015:398).

Struktura, denní režim i systém komunikace v dětském domově se má co nejvíce přizpůsobit zvyklostem běžné rodiny (Jedlička a kol., 2004:310). Co se týká základní školy, není zpravidla zřizována v rámci dětského domova, ale děti chodí do místních nebo okolních škol (Svobodová, Vrtbovská, Bártová, 2002:19).

V praxi dětské domovy dětem garantují především sociální a výchovné zázemí, protože velké procento z umístěných dětí jsou děti nechtěné z rozpadlých rodin nebo přichází přímo z dětských domovů do tří let nebo z dětských center (dříve kojeneckých ústavů). I když primárním důvodem umístění jsou sociální důvody, tak velmi často jsou k tomu připojeny i osobnostní, výchovné nebo zdravotní problémy (Jánský, 2014:116). Pobyt jedinců bývá zpravidla dlouhodobý, nejčastěji do dosažení zletilosti (Kukla a kol., 2016:258).

Na konec této podkapitoly chci zmínit jedno velké dilema, kterým se zabýval Škoviera. Jestli jsou děti z dětských domovů stejné jako ostatní děti nebo se od nich liší.

První úhel pohledu je takový, že jsou děti z dětských domovů stejné, jako ostatní děti, že se nějak zvlášť neliší. „Děti z dětských domovů jsou stejné, jako všechny ostatní. Nepotřebují žádnou speciální péči a výchovu, jen lidi, kteří je mají rádi...V dětských domovech nejsou jiné děti, jen my je jinak, trochu sentimentálně vnímáme...“ (Škoviera, 2007:41).

Naopak druhý úhel pohledu vnímá tyto děti odlišně od ostatních. „Jsou jiné. Chybí jim vytrvalost a píle, neumějí si zorganizovat čas, chybí jim cit, jsou agresivnější. Nedůvěřují dospělým, mají zmatky v hodnotách. Není na ně spolehnutí. Zajímá je jen okamžitý profit. Jsou jiné, ale hlavně proto, že i jejich rodiny se liší od ostatních. Často pocházejí z nechtěných těhotenství, mají za sebou těžkou minulost, prožily si trauma z odmítnutí vlastními rodiči a byly vyňaty z domácího prostředí. Jak by mohly být stejné, jako ostatní?“ (Škoviera, 2007:41).

1.1.3 Dětský domov se školou

Jánský (2014:116) formuluje dětské domovy se školou jako zařízení, která jsou určeny pro děti od šesti let do ukončení povinné školní docházky a současně pro ty děti, které se potýkají se závažnými poruchami chování nebo ty, které vyžadují výchovnou léčebnou péči z důvodu trvalé nebo dočasné duševní poruchy. Do těchto zařízení, které

jsou širokou veřejností stále označovány jako „past'áky“ nebo „polepšovny“, se dostávají děti, jejichž poruchy chování jsou natolik závažné, že velmi často naplňují skutkovou podstatu trestného činu.

Zařízení respektuje fakt, že klienti potřebují vzhledem ke své problémovosti ve výchově neustálou kontrolu a dohled, proto je základní škola součástí zařízení. Pouze ve výjimečných případech, když dítě přesvědčí personál, že zvládne navštěvovat základní školu mimo zařízení, mu je vyhověno a může chodit do běžné školy. I zde jsou děti rozdělovány do rodinných skupin, s rozdílem oproti dětskému domovu je v jednotlivých skupinách méně dětí (Pacnerová a kol., 2012:120).

1.1.4 Výchovný ústav

Ve výchovném ústavu se setkáme s dětmi staršími patnácti let, které se potýkají s vážnými poruchami chování, které často naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Ze strany společnosti je tento typ zařízení označován stále jako „past'ák“ nebo „polepšovna“ (Jánský, 2014:117).

Kukla a kol. (2016:259) vidí výchovné ústavy jako zařízení, která představují základ převýchovného, vzdělávacího a sociálního procesu. Jejich cílem by měla být reedukace převážně mravně narušených jedinců. Matoušek a kol. (2013:415) však upozorňují, že by výchovné ústavy neměly být místem, kam se odkládají nepohodlné děti a dospívající, ani náhrada rodičovství.

Zde je základní organizační jednotkou oproti dětskému domovu výchovná skupina, kdy nejmenší počet členů ve skupině je pět a nejvíce osm, tento počet je odvislý od míry obtížnosti výchovy. Počet skupin v jednom zařízení se pohybuje od dvou do šesti (Pacnerová a kol., 2012:120).

Tyto zařízení se specifikují na různé typy výchovných ústavů, kdy nejčastěji jsou zřizovány výchovné ústavy pro nezletilé matky s dětmi. Dále to může být ústav pro svěřence s drogovou závislostí, výchovný ústav pro děti s extrémními poruchami chování apod. (Jedlička a kol., 2015:398).

Kubíčková spatřuje v tomto typu zařízení obrovský problém. Dle Kubíčkové (2011:47) výchovný ústav a řád brání mladým lidem v pokračování výchovných

problémů tím způsobem, že zabrání kontaktu s problémovými vrstevníky a následným páčáním trestné činnosti. Bohužel už však nenabízí systematické řešení skutečných problémů, kvůli kterým se jedinci do zařízení dostali. Navíc pohled na výchovný ústav samotných klientů tkví v tom, že hlavním cílem je pouze trest, ale nevidí na tom nic dobrého, protože zařízení jim neposkytuje podporu, pomoc a neřeší jejich skutečný problém.

Klient je ve většině případů pasivním příjemcem plošně aplikovaných metod a přístupů, díky kterým by se mělo dosáhnout žádoucích změn v jeho chování, a dokonce i ve struktuře jeho osobnosti. Nicméně výsledkem je pouze velmi minimální pozitivní posun v chování a prožívání. Naopak, často dochází k prohlubování a rozvoji negativních projevů chování (Kubičková, 2011:52). Matoušek a kol. (2013:416) na tento problém reagují zdůrazňováním faktu, že ve výchovných ústavech čím dál více roste útekovost a jejich beztrestnost, stále více vzrůstá agresivita i počet drogově závislých jedinců.

1.1.5 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc mají zcela specifické postavení, protože se nepovažují za typická ústavní zařízení, ale ani za náhradní rodinnou péči. Nicméně ze své podstaty mají blíže k institucionální péči, navíc ústavní charakter je podpořen v současné době legislativním zařazením, kde stojí společně s pojednáním o ústavní výchově (Sychrová, Halířová, 2014:43).

Kukla a kol. (2016:262) pojednávají o tomto typu ústavní výchovy, jako o zařízení, které slouží pro krátkodobý pobyt dětí a mládeže ve věku od narození do zletilosti, které vyžadují okamžitou pomoc a ochranu. Zpravidla se jedná o osoby, které se ocitly bez jakékoliv péče. Je určen také jedinci, jehož život nebo příznivý vývoj je vážně ohrožen, dítěti, které je duševně či fyzicky týrané, zneužívané anebo dítěti, které se ocitlo v situaci, která představuje ohrožení jeho základních práv.

Tyto osoby vyžadují neodkladný a profesionální zásah a následnou krátkodobou péči, kterou nemůže zajistit místní komunita. Tato péče je koncipovaná jako rodinná péče, která probíhá jen po dobu, která je nezbytně nutná. Zpravidla, než je pro něho nalezená náhradní rodinná péče či ústavní zařízení, nebo v lepším případě, než se situace vyřeší a dítě se bude moci vrátit zpět domů (Jedlička a kol., 2015:393).

Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojení základních životních potřeb, včetně ubytování, zdravotních služeb a podle potřeby může být poskytnuta psychologická nebo jiná odborná pomoc. Dítě je umisťováno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu nebo na žádost zákonného zástupce dítěte, ale o pobyt v tomto zařízení může požádat i samotné dítě (Kukla a kol., 2016:262). Péče dítěti může být poskytována i proti vůli rodičů, a to do doby, než rozhodne soud o předběžném opatření (Kubíčková, 2011:66).

Počet dětí v tomto zařízení nemůže přesáhnout dvaceti osmi. Výjimka může nastat v případě, že do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc budou umístěni sourozenci. Zároveň jeden zaměstnanec může zajišťovat péči maximálně čtyřem dětem v zařízení (Kukla a kol., 2016:262). Nejznámějším zařízením, které v České republice poskytuje okamžitou pomoc, je instituce Fondu ohrožených dětí, Klokánek (Kubíčková, 2011:65).

Jedlička a kol. (2015:394) však podotýkají, že je nutné upozornit na nedostatečnou legislativu a nedostatečnou odbornost personálu, což může vést k nenávratnému poškození dítěte. V tomto typu zařízení není vyžadováno psychologické vyšetření pracovníků, zda mohou pracovat s dětmi v náhradní výchovné péči. Dalším problémem je, že v zákonných ustanoveních chybí jasně formulovaná maximální doba pobytu, čehož využívají některé organizace, které si okamžitou pomoc upravují pro svůj prospěch, a krátkodobá péče trvá až několik měsíců. Tohle vše se bohužel děje na úkor dětí a mládeže, již jsou v zařízení.

1.2 Výhody ústavní výchovy

Většinová společnost je přesvědčená o tom, že pobyt osob v ústavní výchově sebou přináší pouze závažná rizika spojená s vývojem dítěte. Je jasné, že toto prostředí není a nemůže být dokonalou náhradou funkčního rodinného prostředí a nepředstavuje úplně ideální nastavení pro zdravý rozvoj dítěte. Každopádně je důležité popřemýšlet o tom, jestli toto prostředí představuje pouze negativní vlivy, zda se zde nenajde i něco pozitivního (Novotný, 2015:48).

Jak už zmiňuje Matoušek a kol. (dle Škoviera, 2013:414) tento typ zařízení nemá jen nepříznivé účinky, ale může děti chránit před negativními vlivy společnosti,

může vytyčit či upravit jeho normy, postoje a hodnoty, navíc má možnost jedinci poskytnout jiné sociální zkušenosti, určitý druh jistoty i útočiště, a především může zvýšit šanci na dokončení vzdělání.

Novotný (2015:49) poukazuje na to, že je dobré mít stále na paměti primární účel ústavní výchovy, což není výchova a péče o dítě z pozice rodiče, ale jeho hlavním úkolem je zajištění co nejlepší možné péče ve chvíli, kdy ostatní vhodnější formy péče selhaly. Z uvedeného vyplývá, že se jedná o ochranu dítěte před původním ohrožujícím prostředím a předcházením dalšího výskytu těchto negativních vlivů.

Dále je podstatné si uvědomit, že u dítěte, které je umístěné do ústavní výchovy, automaticky neznamena, že se u něho důsledkem negativních vlivů ústavního zařízení rozvine rizikové chování a osobnostní problémy. Navíc původní rodina představuje stejné nebo dokonce i větší riziko těchto nežádoucích vlivů. Podle studií mezi nejčastější důvody odebrání dítěte z jeho rodiny patří alkoholismus a užívání návykových látek rodiči, prostituce rodičů, zneužívání a týraní dítěte nebo nezvládnutá výchova rodičů, což má na dítě často velmi závažný a dlouhodobý dopad (Novotný, 2015:49).

Novotný (2015:49) zdůrazňuje, že ústavní péče musí plnit hned několik úloh v životě dítěte, kdy představuje ochranu před nežádoucími dopady rodiny, které mají negativní vliv na rozvoj osobnosti jedince, a zároveň plní úlohu reparační a výchovnou, kdy rozvoj osobnosti a socializace byl narušen nedostatečnou péčí a výchovou rodiče. Následně výzkumy, které ukazují negativa ústavní péče, nerozlišují, kde narušení vzniklo, a ihned to připisují vlivu ústavního zařízení, aniž by kontrolovaly vliv původní rodiny na rozvoj zjištěných důsledků.

Na závěr se Novotný (2015:50) odkazuje na výzkumy, které ukazují to, co potvrzují přímé zkušenosti a výpovědi pracovníků v ústavních zařízeních, že některé děti jsou rády, že žijí v ústavním zařízení a odmítají se vrátit do své původní rodiny. A zároveň odmítají jít do pěstounské péče, protože cítí, že pěstounská péče nedokáže úplně nahradit jejich původní rodinu a ústavní výchova pro ně představuje nejstabilnější možné prostředí.

1.3 Rizika ústavní výchovy

Sychrová, Halířová (dle Marek, Strnad, Hotovcová, 2012:52) uvádí jedno z největších rizik při pobytu v ústavní výchově. Za to je považována adaptace na umělé ústavní podmínky, kdy jsou klienti zpravidla plně zaopatřeni, někdo pro ně vaří, organizuje volný čas, mají čas určený přímo pro studium, někdo se stará o jejich finance, jedná s úřady a podobnými institucemi nebo obstarává předměty potřebné ke každodennímu životu. V takovém případě se velmi zvyšuje pravděpodobnost, že člověku se budou snižovat schopnosti potřebné pro fungování v životě mimo zařízení. Navíc děti v těchto typech zařízení tráví většinu svého času stále se stejnými obyvateli domova a stejným pracujícím personálem, kde se setkávají v omezeném prostoru zařízení a jeho okolí. Fungovat v takovém prostředí je mnohem snazší, protože dítě vždy ví, co má v jaké situaci čekat, a co následuje, v porovnání s komplexním, nepřehledným vnějším světem. Následkem může být ztráta zájmu o druhé lidi nebo dokonce o vnější svět, a časté je i zhoršení schopnosti komunikace.

S tím souvisí i riziko, na které upozorňuje Matoušek a kol. (2013:414), kdy jsou budovy ústavních zařízení umístěny v místech mimo větší centra a jsou spíše izolovány od společnosti, což zapříčiňuje omezenou možnost resocializace.

Riziky ústavní výchovy se zabývá primárně Matoušek (1999:118), který se zmiňuje o tom, že ještě i dnes se můžeme setkat s ústavními zařízeními, ve kterých jsou umístěni klienti stejného pohlaví, věku nebo jedinci s podobnými charakteristikami a problémy. V takových případech je mnohem pravděpodobnější, že se problémy klientů budou spíše násobit, než aby se snižovaly. Co se týče umístění klientů stejného pohlaví do zařízení, tak v tomto případě se zvyšuje procento homosexuálních vztahů, protože především u adolescentů se začínají objevovat sexuální touhy a své uspokojení pak nalézají právě v homosexuálních vztazích. Navíc psychologický výzkum ukázal, že ke správnému rozvinutí ženské resp. mužské role je nutná zkušenost flirtování a experimentování v době dospívání s opačným pohlavím.

Dalším rizikem, které se objevuje v ústavních zařízeních, je tzv. ponorková nemoc, kdy stereotypní prostředí, z kterého jedinci nemohou samovolně odejít, způsobuje větší únavu a zároveň snižuje toleranci, proto se klienti stávají

vztahovačnými a objevuje se agresivita. Děti se stáhnou více do sebe, klesá jejich vstřícnost a přibývá obranných mechanismů (Matoušek, 1999:119).

Matoušek (1999:120) také považuje za důležité zmínit šikanu, pro kterou je právě v těchto zařízeních živná půda. Navíc zde se násilí poměrně často stává jako pozitivně hodnocený fenomén mezi uživateli domu. Je vytvářena určitá subkultura, ve které jsou šikana a násilí posuzovány a vnímány zcela odlišně, než v běžné společnosti, těší se velkému obdivu a respektu. Občas se můžeme setkat i s třetím účastníkem šikany – personálem, který zpravidla není přímým účastníkem, ale šikaně může napomáhat přehlížením očividných signálů. Naštěstí se s pracovníky v tomhle ohledu intenzivně pracuje a podle výzkumů je zaznamenán velký pokles těchto případů.

Ne méně výrazným rizikem je ztráta soukromí nebo alespoň jeho velké snížení, kdy nejvíce výrazným příkladem je, že uživatelé nuceně sdílí malý prostor s ostatními uživateli, které si zřídka mohli zvolit. Navíc jsou neustále nuceni se přizpůsobovat danému režimu a potřebám druhých. Veškerá klientova činnost je pod neustálým dohledem personálu, popř. ostatních uživatelů a hrozí, že někomu nebude vyhovovat (Matoušek, 1999:120).

Proto klienti tolik volají po tom nebýt zavření, mít volnost a svobodu; mít prostor jen sami pro sebe, přičemž na ně nikdo nedohlíží, nesleduje jejich chování, nehodnotí a především neorganizuje každou „minutu“ jejich života. Ústavní zařízení jsou prostory, kde jedinci nemohou být sami sebou, ztrácejí svobodu a volnost pohybu, svobodu v rozhodování o sobě samém a svém životě (Matoušek, 1999:120).

Lukasová (2013:36) poukazuje, že právě z těchto důvodů Česká republika musí čelit kritice systému v oblasti náhradní péče o děti, a to především Výborem OSN pro práva dítěte. Proto bylo doporučeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, aby začalo s transformací velkokapacitních zařízení na zařízení rodinného typu, která budou běžnou součástí měst nebo obcí. A budou se zaměřovat především na určité specifické potřeby, v osobitosti dítěte a usilovat pro něj o zajištění co nejlepšího zázemí a péče.

1.4 Specifika ústavní výchovy v České republice

Novotný (2015:37) zdůrazňuje specifičnost ústavní péče v České republice, která je zastřešena třemi ministerstvy – Ministerstvo zdravotnictví, které zodpovídá za děti do tří let věku. Na pracovníky a zařízení v tomto resortu se vztahuje především zákon o zdravotních službách. Ministerstvo práce a sociálních věcí má v kompetenci děti v rozmezí od tří do osmnácti let, které mají snížený intelekt nebo jiné mentální postižení. Pro tuto skupinu dětí se využívá sociální služba domov se zvláštním režimem. Tato zařízení a pracovníci se řídí zákonem o sociálních službách. A posledním ministerstvem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které se orientuje především na zdravé děti, děti s tělesným nebo sensorickým postižením nebo na děti s poruchami chování, kteří jsou starší tři let.

Podle Běhounkové (2012:34) je dále do ústavní péče zainteresováno i Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a sekundárně na péči participuje i Ministerstvo financí a Ministerstvo pro místní rozvoj. Výsledkem takového množství zainteresovaných subjektů je nejednotnost legislativních a metodických dokumentů, v nichž chybí návaznost a propojenost. Důsledkem této mezirezortní roztříštěnosti péče je nekoordinovanost řízení, která vede k izolovanému zdokonalování meziresortních aktivit, a to se odráží v nejednotnosti podpory a péče.

Navíc se tento problém objevuje i v komunikaci mezi institucemi různých resortů, které vedou vzájemné spory o tom, která péče je v daném případě primární a tudíž, kdo ji má poskytovat. To zapříčiňuje, že není poskytnuta včasná odborná pomoc ohroženým dětem a jejich rodinám, která by se opírala o důkladnou znalost jejich potíží. Tohle je jeden z důvodů, proč se v dnešní době objevuje v diagnostických ústavech stále vyšší počet jedinců s psychickými problémy doprovázenými vážnými poruchami chování (Jánský, 2014:128).

Dále se budu věnovat právnímu rámci ústavní výchovy, kdy jedním z nejdůležitějších dokumentů, který ustanovuje obecnou právní rovinu, je považována Úmluva o právech dítěte, která je nadřazená všem národním legislativním normám, s výjimkou Ústavy. Když se zaměřím na český právní řád, tak jsou zde nejdůležitější tři zákony a to občanský zákoník, zákon o sociálně právní ochraně dětí a zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Na základě toho, že Česká republika ratifikovala mezinárodní dokumenty, tak se tím zavázala, že bude zajišťovat ochranu, podporu a péči dítěte, a to v jeho nejlepším zájmu, s ohledem na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných osob, kteří jsou za dítě právně odpovědní. Podle definic, které jsou obsaženy v dokumentech, je součástí nejlepšího zájmu dítěte i právo na život ve vlastní rodině a na kontakt s rodiči. To se ale v praxi jeví jako problematické. Z koncepčních materiálů a veřejných diskuzí vyplývá, že obě práva, která se týkají rodiny, nejsou dostatečně zabezpečena. Běhounková (2012:24) uvádí, jako jeden z mnoha příkladů vzdálenost umístění dětí do zařízení od původního bydliště, v čemž už je sledováno nedostatečné zohledňování práva dítěte na jeho přirozený kontakt s rodinou. V tomto případě dochází k prohloubení narušení citových vazeb mezi rodiči a dítětem, a zároveň je i ztížená následná opětovná integrace do jeho rodiny a komunity, jak z hlediska vzdělávacího, tak i kulturního a společenského života.

Navíc výzkum Kubičkové (2011:14) dokazuje, že klienti ústavních zařízení nejintenzivněji vyjadřují potřebu kontaktu s blízkými osobami, respektive s rodinou, a to bez ohledu věku, typu zařízení a důvodu umístění. Zařízení je pro ně těžko přijatelné právě proto, že je odebírá od rodiny a brání přirozenému kontaktu s rodinou. Každopádně, na tomto problému se usilovně pracuje a dochází k postupnému zlepšování.

Dále je v tomto ohledu nedostatečná i práce s rodinou ze strany ústavních zařízení. O to více je problematický návrat dítěte zpět do rodiny. Proto koncept dočasné ústavní výchovy, kdy dítě má být umístěno v zařízení v co nejkratším časovém období a usilovat o perspektivu návratu dítěte do rodiny, případně do náhradní rodinné péče, je poněkud komplikovanější a složitější (Běhounková, 2012:25).

Běhounková (2012:35) zmiňuje, že v praxi schází posilování rodičovských kompetencí, ale také prevence prohlubování narušení rodinných vazeb a dalšího selhávání rodiny, stejně tak chybí i příprava podmínek v rodině pro návrat dítěte. To by mělo probíhat formou sociálního poradenství nebo formou činnosti terénních pracovníků, ale bohužel tyto funkce jsou často podhodnoceny nebo úplně absentují.

Janský (2014:129) uvádí další nedostatek a to ten, že v případě, kdy rodině bylo soudně odejmuto dítě do ústavního zařízení, tak jsou zákonní zástupci od plateb dětí

zcela osvobozeny, ale pouze tehdy, pokud prokážou, že pobírají dávky hmotné nouze. To způsobuje, že pro spoustu z nich je tato situace demotivující a rezignují na svou rodičovskou roli a výchovnou odpovědnost a spokojí se s návštěvami svých dětí, bez ambic získat zpět své dítě do péče.

Dalším problémem v České republice je způsob financování ústavních zařízení, který je nastaven tak, že je v rozporu s požadavky mezinárodních dokumentů, protože domovy získávají finance podle počtu dětí, tudíž čím více dětí, tím více peněz. Ale na druhou stranu by měli usilovat o co nejmenší počet dětí ve svých zařízeních. Navíc finanční zdroje jsou ve vyšší míře uplatňovány na provozní a materiální zajištění oproti podpoře lidských zdrojů (Běhounková, 2012:25).

Pravdou je, že i když za posledních dvacet let došlo v náhradní ústavní výchově k mnoha významným krokům vpřed, především ke zkvalitnění péče, zakotvení specializovanějších systémových postupů a zdůraznění zájmů a potřeb dítěte, tak přesto je Česká republika kritizována mezinárodními i národními organizacemi za nedostatečné naplňování kodifikovaných dokumentů v praxi. Díky právním předpisům a metodickým dokumentům jsou sice zajištěny hlavní principy podpory a péče, ale v praxi se zdá, že se stále vyskytují situace, kdy instituce pracuje s dítětem nekoordinovaně a izolovaně, aniž by byly využity možnosti, které systém nabízí (Běhounková, 2012:23).

Z čehož vyplývá, že za největší problém ústavní výchovy je považován rozpor mezi tím, co je deklarováno na politické úrovni, a tím, jak je to naplňováno v praxi v rámci jednotlivých složek systému. Běhounková (2012:27) vidí na této úrovni, jako jeden z možných důvodů to, že jsou pravděpodobně nedostatečně jasně a konkrétně formulovány zákony a provádějící materiály, jejichž výklad je mnohoznačný nebo dokonce protichůdný, a tudíž problematický.

V praxi navíc chybí kontrolní mechanismy, které by zaručovaly funkčnost systému, také absentuje systém kariérního růstu pracovníků v ústavní výchově, metodika k řešení konkrétních problematických jevů nebo cílená příprava na ukončení pobytu v zařízení. Česká legislativa se z tohoto pohledu jeví spíše jako deskriptivní, vymezuje pouze rámcová opatření, ale neposkytuje dostatečné opory pro návazné metodické a procesuální kroky (Běhounková, 2012:27).

Jak ukazují některé studie, tento problém může být propojen s nedostatkem sběru a shromažďování, jak kvalitativních, tak kvantitativních dat. Za nedostatečné jsou také považovány validní informace, indikátory a statistické údaje, což může být konkrétně počet dětí, který opouští ústavní zařízení nebo počty dětí, které se staly obětí násilí, vydírání nebo zanedbávání. Stejně tak i absentuje kontinuita sběru dat, jehož důsledkem je omezena možnost srovnání a sledování vývojových trendů (Běhouňková, 2012:34).

Matoušek, Matoušková (2011:158) také uvádí, že ve většině případů ani samotný personál ústavních zařízení nevyvíjí nějak zvlášť velké úsilí o zavedení nutných systémových inovací, samozřejmě existují výjimky, ale není jich příliš. Bohužel ještě stále v dnešní době je pro oblast ústavní výchovy více charakteristická atmosféra deziluze a rezignace, než nadšení pro nutné změny. I když se situace postupně zlepšuje, tak je stále daleko od západoevropského ideálu.

2 Mladá dospělost

Bakalářská práce pojednává o možnostech pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy, proto se v této kapitole včetně jejich podkapitol zaměřím na téma mladá dospělost (konkrétně v ústavním zařízení) a s tím související aspekty. Díky této kapitole, můžeme alespoň z části porozumět tomu, co se v mladých lidech odehrává, a proč se chovají zrovna takovým způsobem. To nám může usnadnit pochopit problematiku odchodu mladých lidí z ústavní výchovy, protože všechny tyto aspekty specifického dospívání se následně výrazně projevují během odchodu a poté i v samostatném životě. Od toho se odvíjí i různé problémy a následné potřeby pomoci.

Macek (2003:36) pojednává o mladá dospělosti jako o období člověka mezi osmnáctým až dvacátým šestým rokem života, kdy jedinec dosahuje určitého stupně zralosti a porozumění sobě samému, postupně si volí to, čeho chce ve svém životě dosáhnout. Sobotková a kol. (dle Macek, 2014:26) mluví o tomto období, jako o etapě, kdy se jedinec vymaňuje ze závislosti na rodičích nebo jiných blízkých osobách. Mladí lidé se začínají více orientovat na druhé lidi a zkouší se osamostatnit, snaží se přijmout pocit zodpovědnosti za své vlastní jednání a za důsledky z něho vyplývající. Toto období je velmi obtížné pro každého dospívajícího člověka, o to víc je to náročnější pro jedince, kteří vyrůstali v ústavním zařízení, a pro které je toto období rozhodující. Mladí dospělí tyto situace zpravidla překonávají pomocí rodiny, ale děti v ústavním zařízení se musí spoléhat sami na sebe.

Podle Vágnerové (2012:137) se velmi často u mladých dospělých objevuje určitý druh napětí, jehož zdrojem je rozdílné tempo tělesného, psychického a sociálního vývoje. Tento problém je o to markantnější u mladých dospělých, kteří vyrůstají mimo svou biologickou rodinu a v určitém okamžiku musí ústavní zařízení opustit. V tomto případě hrozí selhání jedince, které se následně projevuje odmítáním povinností, odchodem či vyhazovem ze školy, neochotou pracovat a v neposlední řadě užívání drog a s tím související další rizikové chování.

2.1 Fyziologický vývoj

Vágnerová (2012:140) upozorňuje, že tělesný vývoj se projevuje především nápadnou změnou zevnějšku, s kterým souvisejí i pocity člověka, a to z toho důvodu, že je zevnějšek součástí identity každého jedince. Osoba se na jedné straně může vyvíjet pro ni nežádoucím způsobem, což může vyvolat pocit ohrožení a ztrátu jistoty, na druhou stranu mladý člověk může být na svůj vývoj pyšný. To záleží na představě dané osoby o atraktivitě dospělého zevnějšku a také na reakcích okolí. V kolektivu více mladých lidí, jako je právě ústavní výchova, může nastat problém v případě jinakosti jedince. Za jeho odlišnost se mu mohou ostatní posmívat a popřípadě ho vyloučit z kolektivu.

Prostředkem sebepotvrzení může být především pro chlapce výška postavy, která zdůrazňuje jejich sebevědomí. Z výsledků mnoha výzkumů se ale ukazuje, že právě lidé vyrůstající v ústavních zařízeních mají často výšku postavy menší, oproti dětem vyrůstajícím v rodině. Důležitým faktorem pro ně je také fyzická síla, která posiluje sebejistotu. Vědomí tělesné zdatnosti přispívá ke zdravému sebepojetí, protože ji lze považovat za předpoklad soběstačnosti a nezávislosti. Za důležité to považují především ti, kteří nejsou schopni jiného způsobu sebepotvrzení, což jsou v mnoha případech právě mladí lidé, především chlapci opouštějící ústavní zařízení (Vágnerová, 2012:141).

2.2 Emoční vývoj

V této podkapitole se budu soustředit především na uspokojování psychických potřeb, protože to je jeden z nejdůležitějších faktorů pro zdravý a harmonický vývoj člověka a jeho osobnosti, přičemž prostředí ústavní výchovy toto velmi znesnadňuje, někdy až znemožňuje. To může zapříčinit vznik psychické deprivace.

Novotný (2015:41) považuje za jednu z nejvíce podstatných potřeb pro člověka vytvoření si citové vazby, jejíž uspokojování je v ústavním zařízení zřídkakdy naplněné. Obdobně složité uspokojování je také u potřeb podnětů a stimulace, kdy důvodem komplikovaného uspokojování je časté střídání osob u dětí, což znemožňuje dětem

poskytnout dostatek podnětů (hra na úsměv, schovávání se atd.), které jsou důležité pro jejich sociální rozvoj.

Objevují se také problémy s rozvojem vnímání vlastního Já, což je způsobeno separací od matky v nepřiměřeném věku dítěte a zároveň to nevychází od dítěte samotného, ale je to důsledek podmínek prostředí. Problémy se také objevují v rozvoji sebeomezení, který způsobuje pocit ohrožení vlastní svobody a autenticity, obzvláště když je jedinec odkázán pouze na pracovníky, kterým se musí zpravidla proti své vůli, přáním a proti svým potřebám podřizovat (Novotný, 2015:40). Štreit (2007:6) v tomto ohledu zdůrazňuje, že dítě nemá možnost přemýšlet, rozhodovat se, ale musí pasivně přijímat rozhodnutí druhých a zároveň je nucen dodržovat určitý režim, což ho trvale formuje, je naučen jít v přesný čas, spát stanoveně dlouho, hrát nebo se učit v přesně vymezený čas. S tím také do jisté míry souvisí iniciativa dítěte, která je laděna spíše k pasivnímu jednání nebo dokonce k vyhýbání se v dosahování cílů, protože v ústavním prostředí není dostatek prostoru pro iniciativu dítěte.

Novotný (2015:42) v tomto kontextu uvádí, že je také podstatné zmínit psychickou deprivaci dítěte, která se pojí na neuspokojování základních lidských potřeb v dostatečné míře a po určitou dobu. To zapříčiňuje opoždění celkového psychomotorického vývoje, což se nejčastěji projevuje častou rozmrzelou náladou, povrchností a nediferencovaností citů a sociálních vztahů. Velmi často se můžeme setkat u deprimovaného dítěte s poškozenou nebo značně opožděnou řečí. Navíc mají skoro všechny děti ve školním věku horší prospěch, než jaký by odpovídal jejich skutečnému intelektu.

Dále se velmi často objevují výkyvy nálad a chování, které jsou často spojeny s agresivitou. Výrazná je také citová otupělost a nedůvěra k druhým lidem, navíc se mohou objevit i neurotické potíže. Mladí dospělí mají často problémy v kolektivu a se sociální integrací, dále je také výrazný posunutý žebříček hodnot (Novotný, 2015:42).

Adolescenti v zařízeních více inklinují k různým závislostem na alkoholu či drogách. Lze také očekávat větší míru rizikového a sociálně patologického chování. Tyto důsledky mohou a často přetrvávají až do dospělosti, kdy se projevují v partnerských vztazích pocitem nejistoty a selháním ve výchově vlastních dětí (Novotný, 2015:41).

2.3 Socializace

Vágnerová (2012:149) vidí mladou dospělost jako období, v průběhu kterého se mění vztahy s dospělými i vrstevníky. Pro mladé lidi je stále důležitá rodina, škola a vrstevníci, ale mají jiný subjektivní význam než dříve. V tomto období jedincům v ústavním zařízení chybí fungující rodinní příslušníci více než dříve. Důvodem jsou vývojově podmíněné změny, které jsou spojeny s nasměrováním jejich následné budoucnosti. Tyto změny zpravidla vychází z rodinného prostředí a z podpory jejich členů.

Jedlička (2017:25) uvádí, že s tím souvisí i velmi časté hledání jiného dospělého člověka ze strany dítěte, který by jim imponoval, představoval přirozenou autoritu a zároveň se k nim choval jako k rovnocennému partnerovi. Vágnerová (2012:154) poznamenává, že potřebují, aby jim osoba podávala zpětnou vazbu, která by směřovala jejich názory a postoje.

Vágnerová (2012:153) dále poukazuje na postupné objevování vzdorů jedinců směrem k vychovatelům, a to proto, že odmítají poslouchat někoho, kdo není jejich vlastním rodičem, a negují vše, co do té doby platilo. To je výrazem potřeby dospívajícího překonat vazbu, která by byla pro jeho vývoj osobnosti omezující. Někteří jedinci tento proces přechodu nezvládnou. Nezvládnou najednou úplnou svobodu a zodpovědnost, na kterou nikdy před tím nebyli zvyklí, navíc se zde projevuje i nezralost a nevýhodné genetické dispozice. Jejich biologičtí rodiče byli často také takoví, proto v rodičovské roli selhali a jejich dítě je umístěno v ústavním zařízení.

Dítě má navíc tendenci vracet se k hodnotám, které rodina zvnitřnila, a pokud není rodina zdravě funkční, což ve většině případů není, tak se dítě vrací v průběhu dospívání k nesprávným hodnotám, a může se chovat malaadaptivně. Z toho vyplývá, že během socializace může docházet k odchýlkám od limitů tolerance norem ve společnosti (Sychrová, Halířová 2014:112).

Ať tedy socializace probíhá jakkoli bouřlivě nebo klidně, je z velké části ovlivněna dosavadní osobní historií samotného jedince, a na to by měli pracovníci brát ohled. Jediný způsob, jak osobu správně pochopit a příslušně výchovně ovlivnit, je přihlídnutí k jeho individuální situaci (Jedlička, 2017:25).

2.4 Formování identity

Z pohledu utváření vlastní identity je toto období života považováno za velmi důležité. Vytváření identity je součástí dlouhodobého procesu utváření vztahu k vlastnímu „já“ a probíhá v různých oblastech života, nejčastěji v rodině, škole a mezi vrstevníky.

Dle Vágnerové (2012:168) se formování identity projevuje propojením minulých zkušeností s představami o budoucím rozvoji osobnosti, což následně odpovídá na otázku, kdo ten dotýčný je. Tento proces je značně zkomplikován u jedinců, kteří nepoznali biologické rodiče a už od narození jsou přemístováni z jednoho institucionálního zařízení do druhého. Takový jedinci často hledají sami sebe a pociťují nejistotu i zmatek. To v mnoha případech zapříčiňuje jiné zájmy, než vychovatelé žádají, přitahují je jiní lidé, a navíc jejich reakce jsou často v rozporu s tím, co se v zařízení učí. Vědomí, že jsou jiní, než se po nich žádá, navozuje otázku, jací tedy jsou, což leckdy vede ke snaze vyhledat a spojit se se svými biologickými rodiči. Výsledkem je časté zklamání a ještě větší zmatek v tom, kým doopravdy jsou, což je může provázet po zbytek života.

Významná je zde i sebeúcta, která by měla s rozvojem nových schopností a potvrzením nových kvalit narůstat. Bohužel u mladých dospělých, kteří jsou postaveni z ústavní výchovy do samostatného života, se velmi často objevuje tápání a jejich sebeúcta má klesající tendenci, během postupné integrace do společnosti by ale měla pomalu vzrůstat (Vágnerová, 2012:170).

Vágnerová (2012:170) je přesvědčená, že se sebeúctou částečně souvisí i zkrslená představa o realitě a o tom, jaký by měl člověk být mimo brány zařízení a následné trápení z rozporu mezi ideálem a skutečností. Na druhou stranu to ale může podporovat jejich úsilí, které by vedlo alespoň k přiblížení onoho ideálu. Postupně se ale představa o sobě samém stabilizuje, a je méně ovlivnitelná situačními výkyvy, jedinec ví, kým je a jaký je.

Vágnerová (2012:170) upozorňuje, že formování identity u mladých dospělých vyrůstajících v ústavním zařízení je mnohem delším procesem, než u lidí vyrůstajících ve funkční rodině. Navíc Sobotková a kol. (2014:31) k tomuto faktu přidávají

skutečnost, že během pobytu v ústavním zařízení jedinci více inklinují k nežádoucím, rizikovým až nebezpečným cestám formování identity, a to proto, že mají velmi často nedostatečný prostor a minimální příležitosti, aby se smysluplně začlenili do běžného světa. Nejčastěji se osoby přidávají k partě s delikventním zaměřením, sektě, sexuální promiskuitě (to se vyskytuje především u žen) nebo k experimentování s drogami.

3 Příprava a pomoc ústavního zařízení na odchod dětí po dosažení zletilosti

Ve své bakalářské práci se věnuji pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy. V předchozích kapitolách jsem se již zabývala ústavní výchovou i jejími specifiky a následně jsem představila mladou dospělost, což je období v životě člověka, ve kterém opouští ústavní zařízení. V této kapitole se věnuji přípravě na samostatný život a pomoci ústavního zařízení v průběhu odchodu mladých dospělých. Tato příprava a pomoc jsou pro jedince během přechodu do samostatného života velmi zásadní a rozhodující, protože se od toho odvíjí následné začlenění do běžného života nebo naopak vzniklé problémy, kterými se budu zabývat v další kapitole.

Běhounková (2012:152) proces opouštění ústavního zařízení charakterizuje jako proces osamostatnění se, který je zajišťován podporou klíčového vychovatele. Cílem je, aby odchod dítěte proběhl tehdy, kdy bude vše připravené, promyšlené, citlivé a především s aktivním zapojením mladého dospělého do procesu rozhodování. Stěžejním předpokladem přípravy na opuštění zařízení je důkladné individuální plánování a multidisciplinární spolupráce.

Příprava na samostatný život je jednou z nejdůležitějších fází sociálně rehabilitačního procesu v zařízení ústavní výchovy, ale bohužel jí dosud nebyla věnována dostatečná pozornost ze strany odborníků. Navíc legislativní rámec přípravy na odchod ze zařízení a následná podpora postihuje pouze zlomek z celé problematiky (Běhounková, 2012:152).

Běhounková (2012:155) také upozorňuje na to, že v praxi stále schází metodika práce s mladistvými připravujícími se na samostatný život, zároveň i systém podpory a metodických postupů pro zapojení těchto jedinců do společnosti. To vede k tomu, že míra pomoci je závislá na možnostech a filozofiích jednotlivých zařízení a jejich pracovníků. Jedlička (2017:11) podotýká, že pracovníci se potýkají v tomto ohledu s poměrně velkým množstvím volnosti, což ale zároveň přináší i velkou míru profesní zodpovědnosti.

Nicméně podstatnou roli zde hraje vnímání důležitosti procesu přípravy, propracovanost koncepce přípravy dětí na odchod, způsob realizace multidisciplinární

spolupráce mezi zařízeními a dalšími subjekty, jako jsou sociální služby a další organizace sociální opory (Běhounková, 2012: 155).

Obecně lze říci, že příprava na odchod je nesystematická a poskytována v různé kvalitě, protože není přesně vymezen obsah činností přípravy a zodpovědné osoby. Výsledkem toho všeho je, že dítě odchází ze zařízení nepřipraveno na život, a zpravidla, na druhé straně stojí společnost, která není připravená na něj. Chybí totiž informovanost veřejnosti a propojení života v zařízení s okolním světem (Běhounková, 2012:164).

Co se týče samotné přípravy, tak je ředitel ústavního zařízení povinen nejméně šest měsíců před odchodem dítěte informovat příslušný obecní úřad s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení a dále je povinen zařídit mladému dospělému jednání se sociálním kurátorem. Když se zaměřím na samotné aktivity související s odchodem mladistvých, tak sem patří možnost samostatného cestování osob starších patnácti let a přechodného ubytování mimo zařízení, ale pouze tehdy, pokud mají ukončenou povinnou školní docházku. V zařízení může být také zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek, které slouží jednotlivým dětem nebo nejvýše tříčlenné skupině dětí k osamostatnění se a přípravě na ukončení institucionální výchovy. (Běhounková, 2012:154).

Běhounková konstatuje (2012:155), že je nutné, aby příprava mladého dospělého do samostatného života probíhala dlouhodobě a především systematicky. Měla by započít hned po příchodu jedince do zařízení. A to tak, že by měl být sestaven plán rozvoje osobnosti, který by měl být srozumitelný a čitelný pro jedince samotného. V průběhu pobytu by se mělo na tomto plánu pracovat, a také provádět vyhodnocování a určování dalších cílů, které by měly být v souladu s vývojovými možnostmi dítěte.

S čímž souvisí i to, že v zařízení by se měl klást důraz na to, aby byla každému jedinci při pobytu přidělena jedna osoba, která se nazývá klíčový pracovník, jehož úkolem je usnadnit nezávislost jedince při odchodu. Čehož by se mělo docílit pomocí plánování a průběhu sociálně rehabilitačního procesu na straně první, a na straně druhé být patronem při naplňování osobních potřeb, zájmů a cílů. Navíc díky klíčovému pracovníkovi je alespoň částečně naplňován princip důvěrnosti a vztahovosti k jedné osobě v zařízení (Běhounková, 2012:156).

Běhounková (2012:2156) také poukazuje na to, že prostřednictvím sociální rehabilitace je pokud možno vhodné zapojit členy rodiny a zajistit návazné sociálně – psychologické a preventivně – terapeutické služby, trénovat činnosti nutné pro samostatný život a poskytovat kariérní poradenství. Dále je důležité zvyšovat informovanost mladých lidí a jejich motivaci v oblasti profesní přípravy, což je nezbytné pro finanční nezávislost a zajištění vlastního příjmu po odchodu ze zařízení.

Navíc Běhounková (2012:164) zmiňuje důležité faktory při přechodu do samostatného života, na které by měla ústavní zařízení klást důraz. Je to především důvěrný vztah k některému z pracovníků, motivace ke studiu a dokončení profesní přípravy, dále kontakty s lidmi mimo zařízení, za což můžeme považovat různé brigády, přátelství, zájmy apod. Také by se měl podporovat vztah s biologickou rodinou a podporovat praktické dovednosti do života, které jedinci umožní postarat se sám o sebe. Nutná je i dlouhodobá podpora samostatnosti, finanční podpora a na závěr, jak podpora sociálních dovedností, tak i podpora osobnostního rozvoje.

Dále je podle odborníků potřebné, nejpozději šest měsíců před odchodem, uspořádat případovou konferenci, kde budou prodiskutovány hlavní oblasti samostatného života, za to je považováno bydlení, pracovněprávní vztahy, partnerské vztahy nebo vztahy s rodinou. A také je nutné samotný odchod detailně naplánovat a nacvičit se všemi zúčastněnými (Běhounková, 2012:157).

Úplně nakonec by měl být věnován čas terapeutickým činnostem, protože s odchodem je spojeno převzetí rozhodování a zodpovědnosti, to může u některých vyvolat nejistotu. Z tohoto důvodu je nutné, aby jedinec měl osobu, která mu pomůže s integrací do života, nejčastěji se však jedná o členy rodiny, pracovníky ústavní výchovy nebo někoho z komunity. V této chvíli je také důležitá nějaká návazná ambulantní služba, s kterou by mladí dospělí byli seznámeni již před samotným odchodem ze zařízení, aby se na ni nebáli obrátit se svými problémy, a to především v prvních měsících po odchodu. Tato služba by se měla postupem času proměnit na poradenskou činnost a postupně doznívat, a to do takové fáze, kdy se klient adaptuje na nové životné podmínky a služba pro něho nebude potřebná (Běhounková, 2012:155-157).

Velkým problémem se však stává, že mnohá zařízení odtrhávají jedince od reálného života, proto je tam málo příležitostí, jak si osvojit praktické dovednosti. V praxi je zcela opomíjena příprava na běžný denní režim a povinnosti, které jsou podstatné a běžné za branami zařízení. Ať už se jedná o přípravu stravy, přes hospodaření s penězi až po zodpovědnost za vlastní jednání. Navíc režim zařízení a různá opatření neodpovídají v mnoha ohledech realitě. (Kubičková, 2011:49).

3.1 Ukončování péče mladého člověka dle Standardů kvality

Podle standardu 2.36. musí mít zařízení vypracované postupy pro ukončení pobytu mladého dospělého a pro přípravu na samostatný život. Zároveň jedinec musí být v průběhu pobytu na tento odchod připravován (Pacnerová a kol., 2015:33).

Ve standardu 2.37. se uvádí, že zařízení by mělo analyzovat potřeby dítěte pro samostatný život a také by mělo nastavit plán podpory, který by sloužil k úspěšnému přechodu ze zařízení do samostatného života. Před odchodem by osoba měla být seznámena a připravena na důležité oblasti života, a to zejména na vzdělávání, zaměstnání, ubytování, správu financí a možnosti finanční podpory, jednání s úřady, péče o zdraví, přístup ke zdravotním službám a službám dalších odborníků, udržení sociálních kontaktů, vytváření nové sítě podpory, poradenství atd. Mladí lidé by měli obdržet při odchodu seznam s kontaktními místy a osobami, na které se mohou obrátit v případě potřeby (Pacnerová a kol., 2015:33).

V posledním, nikoliv méně důležitém standardu 2.39. je zdůrazněno, že zařízení by mělo poskytovat podporu a poradenství pro mladého jedince, který opustí ústavní zařízení. A to tak, aby byly respektovány jeho individuální potřeby a byl zachován vztah dítěte, vytvořený v zařízení. S těmito možnostmi je před odchodem zavčas seznámen (Pacnerová a kol., 2015:33).

4 Problémy spojené s odchodem z ústavního zařízení

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku možností pomoci mladým lidem po odchodu z ústavního zařízení, proto je důležité neopomenout uvést nejfrekventovanější problémy, které se mohou u mladých lidí v průběhu přechodu objevit, a které následně komplikují jedincům možnost zapojit se do běžného života mimo ústavní zařízení. Od těchto problémů a nemožnosti zapojení se totiž následně odvíjí různé potřeby pomoci.

Děti v ústavní péči jsou plně zaopatřeny, protože mají „status dítěte“, který jim zajišťuje pozornost společnosti, zájem o dítě je dominantou sociálního systému, avšak jakmile jedinec kvůli své zletilosti status ztratí, tak se zájem o dítě mění na „nezájem o mladou osobu“, a to alespoň ze strany původního poskytovatele sociální jistoty, státu. Po odchodu ze zařízení je následná pomoc státu minimální (Stanclová, Kotrusová, 2013:118).

To je jeden z mnoha důvodů, proč je odchod z ústavního zařízení velice problematické období v životě jedince. Jednoduše řečeno, člověk přestává být chráněn jeho prostředím a navíc se musí začlenit do společnosti a života mimo ústavní zařízení. Začlenění je o to více stíženo tím, že většina mladých lidí přichází do života nedostatečně připravena. Navíc se jedinci dostávají do prostředí, které není na ně připravené a neumí s nimi dostatečně dobře zacházet. Nedostatečná jsou zde také zařízení, která by usnadnila začlenění mladých dospělých po odchodu ze zařízení do běžného života (Štreit, 2007:5).

Novotný (2015:42) vidí tuto situaci jako velmi nepříjemnou, protože klienti často absentují jakoukoliv záchytnou sociální sítí v podobě rodiny, příbuzných nebo přátel, která by jim byla oporou a pomocí v této situaci. Další primární problém, který se vyskytuje po odchodu ze zařízení, je spojen s nalezením stabilního zaměstnání. Důvodem může být nedostatečné vzdělání, protože mladí lidé mají většinou pouze základní nebo střední (hlavně učňovské) vzdělání. Problém se zaměstnáním je zároveň spojen i s bydlením, protože jedinci nemají dostatek finančních prostředků na udržení bydlení, při odchodu sice dostávají určitý finanční obnos, ale ten je vzhledem k náročnosti prvních měsíců nedostatečný. Proto Slezáková (1998:5) doporučuje řešit

tuto situaci komplexně, kdy vidí tuto možnost jako jedinou správnou pro dosažení úspěšné integrace.

Matoušek a kol. (2008a:8) se detailněji zaměřují na problematiku oblast zaměstnání. Vysvětluje to tím, že tato skupina lidí má zkreslené představy o práci, protože přišla do styku pouze s malým počtem profesí – učitel, lékař, sociální pracovník, vychovatel... Navíc jedinci nemají dostatek obecných dovedností a znalostí. Také absentují zkušenostmi a znalostmi, které se podílejí na tvorbě hodnot a norem, spojených se vzděláním, zaměstnáním, ale také s trávením volného času. Proto se spousta lidí po opuštění zařízení živi nezákonnou činností. Nebo když už si najdou práci, tak je to většinou nekvalifikované zaměstnání. Chybí jim totiž vzdělání, povědomí o pracovní rutině a sociálních schopnostech s prací spojených, na druhou stranu jim mnohdy chybí i ochota pracovat. S tím se zároveň snižuje i schopnost člověka zvládat nebo řešit kritické situace nebo předcházet chronickému stresu.

Dalším závažným problémem je, že adolescenti mají velké problémy s vytvářením si vlastního zázemí, protože zpravidla znají pouze svět v ústavním zařízení a prostředí mimo něj je pro ně cizí a neznámé. Navíc tato skupina lidí byla velkou část svého života zvyklá fungovat pouze v kolektivu a najednou jsou sami a musí se postarat a spoléhat sami na sebe, na což nejsou připravení. S tím souvisí i problémová komunikace s širším okolím, a to především při jednání s úřady nebo různými institucemi, vyřizování různých služeb nebo znalost svých práv a povinností. A to proto, že tyto úkony s mladými dospělými celý život prováděli pracovníci zařízení, nikdy to nevykonávali oni sami, což pochopitelně způsobilo sníženou sociální schopnost. Navíc všechny zmiňované problémy se promítají do osobních problémů člověka a mohou se projevit v podobě depresí, zvýšené úzkosti apod. (Novotný, 2015:43).

Matoušek, Pazlarová, Baldová (2008a:8) potvrzují, že orientace ve společnosti i na trhu práce je značně komplikovaná pro tento typ lidí. Příčinou je poněkud zkreslená představa o reálném životě mimo ústavní zařízení, ale také nedostatek psychosociálních dovedností. Výzkumy i praxe potvrzují, že mladí lidé, kteří většinu svého života strávili v těchto zařízeních, nejsou často schopni se integrovat do společnosti, plnit své rodičovské role a navazovat kvalitní a trvalé vztahy. Navíc kvůli ústavní výchově se jedinci potýkají se specifickou formou deprivace, která způsobuje demotivaci a absenci životních cílů.

Běhounková (2012:158) zdůrazňuje, že příčiny selhání mladých lidí po odchodu ze zařízení jsou zapříčiněny spoustou kauzalit. Na jedné straně se jedná o limity samotných jedinců, kteří jsou poznamenáni psychickou deprivací, což způsobuje problematické sebe - pojetí a sebehodnocení, emoční a vztahové problémy, které následně vedou k poruchám chování, snížené motivaci a aspiraci. A na druhé straně mohou být selhání zapříčiněné limity zařízení, které vedou v určité míře ke stigmatizaci, izolovanosti, nedostatečné připravenosti na samostatný život, kdy mladiství žijí v ekonomické a také sociální jistotě, kterou následně po odchodu ztrácí. Dalším důvodem je, že mladí dospělí si často vytváří zkreslenou představu o životě mimo zařízení. A proto se po odchodu ze zařízení většinou při prvních obtížích propadají do sociální izolace, a to bez finanční, sociální a emocionální podpory.

Proto Stanclová, Kotrusová (dle Prokop, 2013:117) připomínají, že pro tuto skupinu lidí by byl ideální pozvolnější přechod od úplného zajištění v zařízení až k zcela samostatnému životu. Kdy i po odchodu ze zařízení by je po určitou dobu někdo doprovázel v jejich samostatném životě a pomáhal s řešením největších problémů, které se zpravidla týkají sociální nepřipravenosti, chybějící emocionální podpory a ekonomické nesamostatnosti.

Na závěr kapitoly Kubíčková (2011:17) porovnává tuto cílovou skupinu s jejich vrstevníky, kteří vyrůstali v rodinném prostředí a dochází k tomu, že je mnohem méně samostatná a vyzrálá oproti mladým lidem pocházejících z funkčních rodin. I přesto musí zařízení v osmnácti letech, popřípadě po ukončení studia opustit a umět se sami o sebe postarat, což je ale mnohdy problém, protože jak již výše uvedeno, chybí jim asertivita, odpovědnost za vlastní chování a iniciativa.

Mluvíme zde sice o mladistvých, kteří jsou kvůli svému věku dospělí, sociálně jsou však stále nezralí. Na druhou stranu v mnoha případech oni sami usilují o odchod ze zařízení co nejdříve, protože chtějí dle jejich slov „konečně začít žít“, bohužel většinou zapomínají na překážky, které je venku čekají (Slezáková, 1998:6).

5 Možnosti pomoci mladým dospělým opouštějícím ústavní zařízení

Ve své bakalářské práci pojednávám o tom, jaké jsou možnosti pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy, a následně v empirické části zkoumám, zda jsou tyto možnosti pomoci, pro tuto skupinu lidí dostatečné. Proto považuji tuto kapitolu, kde předkládám různé možnosti pomoci této cílové skupině, pro mou práci za velmi podstatnou, řekla bych až kardinální.

Podle výzkumů se většina jedinců po opuštění ústavní výchovy vrací zpět k rodině, je to až 70% respondentů, pouze 7,3% mladých dospělých využilo služeb domů na půli cesty a 1,1% se obrátilo na azylové domy. Výzkum ukázal, že 56% lidí po opuštění ústavního zařízení, spáchalo trestnou činnost, z čehož vyplývá, že je nedostatek návazné podpory a pomoci, které by mladí lidé využívali (Běhounková, 2012:158).

Matoušek a kol. (2013:415) dokonce zdůrazňují, že podpora mladých lidí po opuštění ústavní výchovy je naprosto nedostatečná. Přímo určená zařízení pro tento typ lidí jsou pouze domy na půli cesty, které jsou navíc pro potencionální klienty v mnoha případech neatraktivní, a to z toho důvodu, že jim připomíná svým omezením ústavní zařízení. Mnohem lákavější je pro ně samostatná svobodná existence, která je ovšem plná rizik.

Běhounková (dle Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2012:165) v souvislosti s tím vnímá, že odchod mladého dospělého do samostatného života je pro něj velice náročnou situací, vyžaduje jeho emoční stabilitu, vysokou adaptabilitu, kritické myšlení a spousta dalších vlastností. S bezproblémovou integrací se můžeme setkat velmi ojedinele, z tohoto důvodu je důležité klást velký důraz na přípravu odchodu ze zařízení.

V zákonu č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních je uvedena pouze vágní formulace, která udává orgánu sociálně právní ochrany dětí, aby po odchodu mladým dospělým bylo z jejich strany poskytnuto poradenství. Není však stanovena žádná forma, rozsah ani obsah pomoci, proto tato nekonkrétnost vede vychovatele k tomu, že nabízí mladým lidem nekonkrétní a pasivně vymezenou nabídku

pomoci, ve smyslu „když budeš potřebovat, ozvi se“. A tudíž v praxi většinu existujících služeb, které mohou využívat mladí lidé po odchodu z ústavního zařízení, stanovuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách (Běhouňková, 2012:165).

Z tohoto důvodu se v následující podkapitole zaměřím na sociální služby, které jsou nejčastěji mladými dospělými po odchodu z ústavního zařízení využívány. V následujících podkapitolách se zaměřím i na další formy pomoci, které jsou z pohledu této skupiny lidí podstatné.

5.1 Sociální služby

Krejčířová, Treznerová (2011:7) definují sociální službu jako činnost popřípadě soubor činností, díky kterým je poskytována pomoc osobám, které se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Cílem sociálních služeb je zlepšit kvalitu života osob, popřípadě je v co nejvyšší možné míře začlenit do společnosti, nebo je chránit před riziky, kterými jsou ohroženi. Tato pomoc může být zajišťována konáním státní, obecní nebo nestátní instituce.

Čámský, Sembdner, Krutilová (2011:16) upozorňují na to, že v dnešní době se klade důraz na vytváření prostředí pro rozvoj vztahů poskytovatelů sociálních služeb a jejich uživatelů, které jsou založeny na rovnoprávnosti, dobrovolnosti, individuálním přístupu a na úsilí nevyčleňovat jedince z jeho přirozeného prostředí.

Sociální služby mají tři základní druhy, a to sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence (zákon č. 108, § 32). Pro cílovou skupinu mladí dospělí, kteří po dosažení zletilosti opustili ústavní zařízení, jsou podstatné služby sociální prevence. A to proto, že služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tím ohroženi, z důvodu krizové sociální situace, životních návyků nebo způsobu života, který by mohl vést ke konfliktu se společností, a dále také osob, které žijí v sociálně znevýhodněném prostředí nebo mohou být ohrožena jejich práva a oprávněné zájmy trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem sociální prevence je pomoci překonat osobám jejich nepříznivou sociální situaci a zároveň chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (Smékalová, 2011:19).

Avšak Stanclová, Kotrusová (2013:118) podotýkají, že současný systém sociálních služeb není schopen na problémy mladých lidí po odchodu z ústavní výchovy adekvátně reagovat, a to především v důsledku nedostatečné kapacity a chybějících finančních zdrojů. Také se ukazuje, že chybí funkční systém následné péče, který by byl jasně definován a vnitřně provázán.

Následně představím sociální služby, které jsou i přes veškeré výše uvedené nedostatky, nejčastěji využívány mladými lidmi po odchodu z ústavního zařízení.

5.1.1 Azylové domy

Krejčíková, Treznerová (2011:57) charakterizují tuto preventivní sociální službu, jako službu, která poskytuje pobytové služby, ale pouze na přechodnou dobu. Azylové domy jsou určeny osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.

Ve výčtu osob, pro které jsou azylové domy určeny, jsou uvedeni i mladí lidé, kteří po dosažení osmnácti let věku opouštějí ústavní zařízení. Kromě zajištění bydlení je poskytnuta pomoc a podpora při zajištění stravy a dále při uplatňování práv a oprávněných zájmů nebo při obstarávání osobních záležitostí. Cílem služby je pomoc při návratu do společnosti a především podpora a vedení k samostatnosti, což je pro mladé dospělé, kteří opustili ústavní zařízení velmi důležité (Krejčíková, Treznerová, 2011:57).

5.1.2 Domy na půli cesty

Krejčíková, Treznerová (2011:57) vidí dům na půli cesty jako sociální službu, která je určena především mladým lidem od osmnácti do dvaceti šesti let, kteří po dosažení zletilosti opouštějí zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Poskytování sociálních služeb je uzpůsobeno tak, aby odpovídalo specifickým potřebám této cílové skupině.

Kromě ubytování, což je považováno za primární, dům na půli cesty zahrnuje trénink dovedností pro život, aby osoby byly schopné v něm samostatně působit, což je velmi podstatné, protože spousta mladých dospělých tyto dovednosti postrádá. Dále poskytuje podporu vzdělávání, zprostředkování kontaktu s různými odborníky, přičemž

se nejčastěji jedná o psychology nebo psychiatry, může zprostředkovávat kontakt i s komunitou. Pro tuto skupinu lidí je také důležitá podpora v samostatném rozhodování o svých zájmech a potřebách, ale i pomoc při uplatňování svých práv, kdy se nejčastěji jedná o pracovněprávní vztahy, a to proto, že jedinci nejsou seznámeni s tím, jak to funguje a na co mají právo. A jako poslední obstarávání osobních záležitostí, kdy potřebují především pomoc při jednání s úřady a poskytnutí podpory při hospodaření s finančním obnosem (Běhounková, 2012:166).

Krejčíková, Treznerová (2011:58) uvádí, že je také nutné věnovat zvýšenou pozornost péči o domácnost a podpoře uživatele v nalezení následného bydlení. A nakonec by se neměla opomenout možnost podat jedincům pomocnou ruku v životní orientaci a podporovat je při hledání hodnotového systému.

Dle Davidové a kol. (2010:78) je při volbě domu na půli cesty třeba brát v úvahu vztah klienta k místu, kde se dům nachází, a k možnostem dalšího uplatnění klienta v tomto místě. Dále je také nutné brát ohled na to, na jakou dobu dům poskytuje ubytování. V mnoha případech se jedná o dobu do jednoho roku. To může být pro mnoho klientů nedostačující doba, protože přecházení z jednoho zařízení do druhého může znesnadnit bezproblémové sociální začlenění.

Pro velký přínos této sociální služby je nutné posílit kapacitu domů na půli cesty a snažit se zamezit tomu, aby lidé, kteří vyrůstali bez podpory rodiny, byli ubytováni společně s lidmi, kteří byli často i opakovaně odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody. Pro větší efektivitu pobytu by bylo také přínosné, striktně neomezovat pobyt na jeden rok, ale podporu individualizovat (Běhounková, 2012:168).

5.1.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Krejčíková, Treznerová (2013:73) popisují nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, jako službu, která je poskytována buď ambulantní, nebo terénní formou a zaměřuje se na osoby od šesti do dvaceti šesti let, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy, s kterými se bohužel ve spoustě případů mladí lidé po opuštění ústavní výchovy střetávají. Proto je cílem služby preventivně působit v problematice sociálně patologických jevů, a s tím souvisejícího vedení osob k zodpovědnosti za svůj život či poskytnutí podpory v „směřování“ – někým být, někam patřit a někam mířit.

Dalším z cílů služeb je zlepšení kvality života a snížení rizik, jak zdravotních, tak i sociálních, které souvisejí s rizikovým způsobem života. Dále je důležitá snaha o zlepšení sociální situace, a s tím souvisejícího zprostředkování nabídky dalších sociálních nebo jiných služeb (Krejčíková, Treznerová, 2013:73).

5.1.4 Sociální rehabilitace

Můžeme to definovat jako soubor specifických činností, které se orientují na dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti jedinců. Sociální rehabilitace se orientuje na rozvoj schopností a dovedností, posilování návyků a na nácvik výkonu běžných činností, které jsou důležité pro samostatný život. Sociální rehabilitace může probíhat formou ambulantní, terénní, ale i pobytovou. Hlavním úkolem této služby je úspěšné sociální začlenění osob, zejména v oblasti zaměstnávání a získání schopnosti využívat běžné společenské zdroje s ohledem na pracovní uplatnění. Služba by měla být poskytována podle osobních cílů, individuálních potřeb a přání. Cílem je, aby si jedinec s pomocí blízkých osob nebo dalších odborníků získal a udržel vhodné pracovní uplatnění, které by odpovídalo jeho potřebám a schopnostem (Krejčíková, Treznerová, 2013:84).

5.1.5 Terénní programy

Krejčíková, Treznerová (2011:68) podotýkají, že tato služba je určena pro jedince, kteří vedou nebo jsou ohroženi rizikovým způsobem života. Tato sociální služba je také vhodná pro problémovou skupinu osob a poskytuje se pouze terénní formou. Hlavním cílem terénních programů je vyhledávat tuto cílovou skupinu a motivovat je ke změně způsobu života a k větší odpovědnosti za vlastní život a chování. Terénní programy nejsou primárně využívány mladými lidmi po odchodu z ústavního zařízení. Většinou je jedinci využívají až po nějaké době po odchodu ze zařízení, kdy se nedokázali správně integrovat do společnosti a vedou rizikový způsob života. V tomto případě mohou využívat i sociální služby, jako jsou kontaktní centra, noclehárny či nízkoprahová denní centra.

5.1.6 Odborné sociální poradenství

Odborné poradenství se zaměřuje na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin, které se nacházejí v tíživé životní situaci, nebo jsou takovou situací ohroženi.

Tudíž do nich patří i mladí lidé po propuštění z ústavní výchovy (Krejčíková, Treznerová, 2011:37).

Běhounková (2012:165) poznamenává, že v rámci odborného poradenství jsou mladým dospělým zprostředkovány potřebné informace v oblasti rodinných a mezilidských vztahů, ale také z oblasti pracovněprávní a majetkově – právní problematiky, právní ochrany, sociálního zabezpečení a především bydlení.

Zde je důležité zmínit občanské poradny, které Matoušek a kol. (2013:446) definují jako nízkoprahová zařízení, v nichž má každý občan právo pomoci při řešení sociálních a právních problémů. Jejich cílem je prostřednictvím poskytování rad a informací, zamezit neznalosti práv a povinností klientů, neznalosti služeb nebo neschopnosti vyjádřit účinně své potřeby. Zároveň se s klienty spolupracuje takovým způsobem, aby si osvojili takový přístup k řešení problémů, kdy budou schopni řešit další obtížné situace, ve kterých se ocitnou, samostatně.

5.2 Pomoc mladým lidem ze strany státu

Pomoc od státu je poskytována především prostřednictvím finanční podpory, kdy nejdůležitější roli hraje jednorázový peněžní příspěvek, který jedinec obdrží po odchodu z ústavního zařízení. Na druhou stranu v mnoha případech je tato částka nedostačující a mladí lidé ji zpravidla utratí neúčelně ihned po vyzvednutí. Další finanční podpora, na kterou má tato skupina lidí nárok, je hmotná nouze.

Mladý dospělý má při odchodu z ústavního zařízení, podle jeho skutečné potřeby v době propuštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem, nárok na věcnou pomoc nebo jednorázový peněžní příspěvek (zákon č. 109, § 33)

Běhounková (2012:166) objasňuje, že pomoc od státu je poskytována podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, kdy přiznává nárok na dávku – pomoc v hmotné nouzi. Pro účely tohoto zákona může být považována v hmotné nouzi ta osoba, která byla propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní výchovy po dosažení zletilosti, a která s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením. Příslušný orgán pomoci v hmotné nouzi v úzké spolupráci s osobou

žadající o tuto dávku vytvoří program individuálního motivačního postupu, který zahrnuje konkrétní dílčí kroky a časový rozpis plnění těchto aktivit, aby se předešlo sociálnímu vyloučení. Jedinec má zpravidla nárok na dávky, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, popřípadě na dávku mimořádné okamžité pomoci, která je často vyplácena formou různých poukázek.

5.2.1 Pomoc ze strany sociálního kurátora

Dle Matouška (2008b:92) lze sociálního kurátora definovat, jako pracovníka státní sociální pomoci, který se zaměřuje na děti a mladistvé, jež jsou buď obtížně vychovatelní, nebo páchají trestnou činností. Do jeho kompetencí patří i poradenská a socioterapeutická pomoc rodinám dítěte nebo mladistvého.

Tato cílová skupina potřebuje pomoc především se sociálním začleněním, a s tím související zapojení do ekonomického, sociálního i kulturního života. Navíc v mnoha případech se jedinci po odchodu z ústavního zařízení vrací do patologického prostředí, proto je nutné o to intenzivněji s těmito lidmi pracovat. Vhodnou pomocí pro tuto skupinu lidí by měl být sociální kurátor, který pracuje v rámci orgánu sociálně právní ochrany dětí (Davidová a kol., 2010:74).

Na základě spolupráce se sociálním pracovníkem sociálně právní ochrany dětí, musí mít sociální kurátor přehled o osobách umístěných v ústavním zařízení, u kterých má být dosaženo zletilosti. S tímto faktem je kurátor obeznámen i díky řediteli, a to nejpozději šest měsíců před odchodem mladého člověka (Davidová a kol., 2010:75).

Sociální kurátor je seznámen se situací jednotlivých mladých lidí, aby zhodnotil závažnost situace, a to především v oblasti bydlení, vzdělávání a finanční oblasti. Nejméně tři měsíce před odchodem sociální kurátor navštíví jedince v zařízení, z důvodu navázání užšího kontaktu. V průběhu setkání je klient ujištěn, že se má po odchodu ze zařízení na koho obrátit, na druhou stranu je seznámen i s tím, že spolupráci může odmítnout. Dále rozebírají klientovi plány do budoucna, kdy mu v návaznosti na tyto plány, sociální kurátor poskytne všechny potřebné dostupné informace. Následkem těchto setkání, by měl mladý člověk po odchodu plynule přejít do zajištěného prostředí (Davidová a kol., 2010:75).

V případě, že klient souhlasí se spoluprací i po propuštění ze zařízení, tak ho kurátor následně pravidelně navštěvuje nebo jinak kontaktuje v jeho novém působišti. Zajímá se o jeho situaci a dojednává další kroky nebo jedná s dalšími zainteresovanými osobami, navíc musí být schopen poskytnout primární psychickou oporu. Časový rámec spolupráce není nijak vymezen, záleží na domluvě s mladým dospělým, zpravidla se však jedná o dlouhodobou spolupráci, která trvá až několik let (Davidová a kol., 2010:76).

5.3 Pomoc ze strany obcí

Pomoc od obcí není většinou považována za primární pomoc. V praxi se s tím můžeme setkat pouze v ojedinělých případech. I když pravdou je, že v posledních letech obce získávají čím dál větší význam v této problematice, ale stále to není takové, jaké by to mělo být.

Nicméně dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, konkrétně §35 by měla obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu pečovat v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.

V praxi pomoc od obce není většinou poskytována přímou formou, ale často spočívá v podpoře a financování neziskových organizací, které se zabývají touto cílovou skupinou (Večerka a kol., 2011:103).

Běhounková (2012:168) konstatuje, že u některých obcí se můžeme setkat i s prosazováním různých programů, které usnadňují přístup k bydlení pro osoby opouštějící ústavní zařízení. Bohužel tyto programy nejsou státem ani společnostmi stále dostatečně propagovány a podporovány.

Jako další možnost pomoci ze strany obce uvádí Davidová a kol. (2010:78), kteří zmiňují, že sociální kurátor může oslovit obec, kde má klient trvalé bydliště, se žádostí o pomoc při řešení klientovy situace. O tuto pomoc může zažádat i samotný klient nebo

pomáhající instituce. Pomoc ze strany obce může mít podobu přidělení bytu, ubytování nebo materiální pomoci.

5.4 Pomoc ze strany neziskových organizací

Běhounková (dle Foldy, 2012:165) představuje analýzy, ze kterých vyplývá, že tato problematika je předmětem zájmu více neziskových organizací, než státem garantovaných služeb, které jsou poskytovány v rámci rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí či Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Bohužel neziskové organizace jsou v trvalé finanční nejistotě, a proto obtížněji garantují dlouhodobou formu pomoci. V důsledku chybějících finančních zdrojů je pak příprava mladých lidí na odchod a především následná podpora často nesystematická a neprobíhá potřebně dlouhou dobu (Běhounková, 2012:167).

Činnost neziskových organizací ve většině případů závisí na spolupráci s obcí. Konkrétně se ve většině případů jedná o to, že nezisková organizace vykonává pro obci nějakou prospěšnou činnost, a na druhé straně obec poskytuje organizaci podporu, a to především finanční. Podle výzkumů měly čtyři pětiny zkoumaných neziskových organizací k dispozici právě dotace obecní. Často se můžeme setkat i se spoluprací, která spočívá ve většině případů v přímém spojení sil a prostředků k pořádání společenských akcí nebo dlouhodobějších projektů (Večerka a kol., 2011:103).

Výzkum Večerky a kol., (2011:91) ukazuje, že velké množství neziskových organizací se zabývá prevencí drogové a alkoholové závislosti nebo působí v oblasti volnočasových aktivit pro děti a mládež. Služeb, které poskytují neziskové organizace pro osoby propuštěné z ústavních zařízení po dosažení zletilosti je velice málo, a to pouhých 7%, ale i přes toto nízké číslo, jak už jsem výše zmiňovala, zde více dominují neziskové organizace, než služby poskytované státem.

5.5 Projekty a nadace týkající se odchodu mladých dospělých po opuštění ústavní výchovy

V minulosti byl velký nedostatek programů, projektů nebo nadací, které se týkaly pomoci mladým lidem po odchodu z ústavního zařízení. V posledních letech se ale situace mění, a těchto programů, projektů i nadací přibývá. Z tohoto důvodu uvedu několik příkladů, jež působí velmi aktivně na tomto poli.

5.5.1 Nadace Terezy Maxové dětem

Tato nadace v České republice působí už několik let, její snahou je, aby co nejméně dětí vyrůstalo mimo svou rodinu. Tato pomoc stojí na třech základních pilířích, a to na prevenci proti nežádoucímu odebírání dětí z rodinného prostředí, což probíhá prostřednictvím odborných neziskových organizací, formou terénní práce, nejrůznějších terapií nebo snahou o změnu systému. Druhým pilířem je podpora náhradního rodičovství, konkrétně rozšíření všech forem náhradní rodinné péče a profesionalizací pěstounské péče a to v případě, kdy selže prevence a dítě musí být z rodiny odebráno. Posledním pilířem a pro mou práci nejpodstatnějším je kompenzace nedostatků ústavní výchovy, kdy se pozornost přenáší do oblasti vzdělání, všestranného rozvoje a především do rovných příležitostí k zapojení se do samostatného života po opuštění zařízení (Nadace Terezy Maxové, O nadaci [online]).

Nadace Terezy Maxové realizuje spousty projektů na pomoc této cílové skupině. Nedávno vznikl nový projekt „To dáš!“ v rámci mezinárodní strategie Youth Empowered, který do České republiky přinesla spolu s Nadací Coca-cola HBC Česko a Slovensko. Tento projekt je nyní v pilotní fázi a to od léta 2017. Projekt „To dáš!“ se zaměřuje na sebevědomí a sebehodnotu mladých znevýhodněných lidí, a to prostřednictvím pořádání motivačních workshopů, zvyšování potřebných znalostí, což funguje jako sociální personální agentura. Díky projektu „To dáš!“ získávají jedinci znalosti, dovednosti, pomoc a také návod na to, jak uspět na pracovním trhu (Nadace Terezy Maxové, O nadaci [online]).

5.5.2 Dejme dětem šanci o.p.s.

Dejme dětem šanci je veřejně prospěšná organizace, která se soustředí na pomoc dětem a mladým lidem z dětských domovů na jejich cestě k samostatnosti. Sami zdůrazňují, že nepodporují dětské domovy, ale konkrétní děti. Jejich cílem je usnadnit této cílové skupině úspěšné začlenění do společnosti a dále jim najít podporovatele, přátele, zaměstnavatele nebo dárce (Dejme dětem šanci, O nás [online]).

Široká veřejnost může dětem pomoci prostřednictvím koupi reklamního předmětu z jejich vlastního E – shopu, zasláním peněz nebo účastí na akcích „Běháme pro děti“. Organizace realizuje také spoustu projektů, jako například „Podporuj mě...“ aneb adopce „na blízko“, kdy adoptivní rodič dítěti naspoří peníze, které následně dostane při odchodu z dětského domova. Dalším zajímavým projektem je „Najdi si mě...“, jehož úkolem je najít dítěti patrona, který ho bude podporovat těsně před odchodem ze zařízení, ale především mu bude nápomocen po odchodu a v počátcích jeho samostatného života. Takových zajímavých projektů realizovaných od této organizace a v podobném duchu můžeme najít ještě velké množství (Dejme dětem šanci, Projekty [online]).

Vzhledem k nedostatku relevantních pramenů je obtížné shrnout možnosti pomoci, nabízené mladým dospělým po odchodu z ústavního zařízení, jež by vycházely z komparací ověřených a osvědčených zkušeností. Literatura je zaměřena především na popis cílové skupiny, některá z nich sice ukazuje možná řešení, ale většinou pouze v podobě návrhů. Pouze v ojedinělých případech odborná literatura uvádí popis nebo zhodnocení zkušeností. Z čehož vyplývá, že podrobné informace můžeme získat pouze osobními kontakty a zkušenostmi.

Touto kapitolou uzavírám teoretickou část mé práce, následně se budu věnovat empirické části, konkrétně kvalitativnímu výzkumu, který jsem prováděla, zaměřím se na jeho realizaci a výsledky.

II. Empirická část

Ve své bakalářské práci pojednávám o možnostech pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy. V teoretické části jsem se zaměřila na podstatná fakta související s touto problematikou, v empirické části představím realizované výzkumné šetření k danému problému. Nejdříve v této části práce představím výzkumný cíl a otázku. Následně se budu věnovat metodám, které jsem pro naplnění vytyčeného cíle zvolila. A v závěru práce budu prezentovat jednotlivé kroky analýzy získaných informací a výsledek mého výzkumu.

6 6 Cíl a otázka výzkumného šetření

Hlavní cíl jsem si rozdělila do dvou oblastí, oblast pro mladé lidi, která bude doplněna třemi dílčími cíli a oblast pro sociální pracovníky, která bude obohacena čtyřmi dílčími cíli. Dílčí cíle jsou stejné u obou skupin respondentů, ale sociální pracovníci budou mít o jeden dílčí cíl navíc. Tyto dílčí cíle mi zároveň sloužily během rozhovorů s respondenty, jako osnova.

Hlavní CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ: *Zjistit pomocí polostrukturovaných rozhovorů dostatečnost pomoci mladým dospělým po odchodu z ústavního zařízení z pohledu samotných mladých dospělých a sociálních pracovníků, popřípadě zmapovat, jaká je dostatečnost přípravy na život po odchodu z ústavního zařízení.*

VÝZKUMNÁ OTÁZKA: *Jaká je dostatečnost pomoci mladým dospělým po odchodu z ústavního zařízení z pohledu mladých dospělých a sociálních pracovníků a jaká je dostatečnost přípravy na život po odchodu z ústavního zařízení?*

K dosažení cíle byly využity dvě skupiny respondentů – mladí lidé, kteří část nebo celý život prožili v ústavní výchově a sociální pracovníci, pracující v sociální službě dům na půli cesty. Pro nás je podstatné, jak mladí lidé vnímají přechod z ústavního zařízení do samostatného života, ať už se jedná o dostatečnost podpory a pomoci, nebo o připravenost. Také nelze opomenout to, že je zde velmi významný i pohled sociálních pracovníků, pracujících každý den s touto skupinou lidí.

Dílčí cíl č. 1: Zjistit formy podpory a pomoci bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení.

Dílčí cíl č. 2: Zmapovat využití pomoci ze strany společnosti mladými dospělými.

Dílčí cíl č. 3: Zjistit názory mladých dospělých na připravenost do samostatného života.

Dílčí cíl č. 4: Zmapovat, jaký má sociální pracovník názor na pomoc mladým dospělým bezprostředně po odchodu ze zařízení.

Dílčí cíl č. 5: Zjistit, jak sociální pracovník vnímá pomoc ze strany společnosti.

Dílčí cíl č. 6: Zmapovat názory pracovníků na přípravu pro samostatný život.

Dílčí cíl č. 7: Zjistit, jaká je pomoc ze strany sociální služby dům na půli cesty.

Záměrem výzkumu je tedy zjistit, jaká je situace mladých lidí ve věku od osmnácti do dvaceti šesti let po odchodu z ústavní výchovy, ať už z pohledu jich samotných nebo sociálních pracovníků. Popřípadě poukázat na nedostatečnost podpory a pomoci této skupiny lidí nebo na jejich nepřipravenost do samostatného života.

7 Popis použitých metod výzkumného šetření

Předkládaná bakalářská práce se věnuje možnostem pomoci mladým lidem po odchodu z ústavního zařízení, empirická část popisuje výzkumné šetření soustředící se na dostatečnost této pomoci. Tato část je zaměřena na metody, které jsou využity pro získání informací, potřebných pro naplnění výzkumného cíle. Vybrané metody jsou popsány dle odborné literatury a na závěr této kapitoly reflektuji etické zásady, které jsem respektovala při sběru informací.

7.1 Kvalitativní výzkum

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila jako metodu **kvalitativní výzkum**. Primárním důvodem této volby bylo téma práce. Dalším důvodem výběru kvalitativního výzkumu je osobní preference přímého kontaktu s respondenty, který je pro mě přijatelnější s ohledem k cílové skupině, u které nelze předpokládat dostatečné množství respondentů k realizaci kvantitativního výzkumu.

Kvalitativní výzkum se zaměřuje na významy a je používán především v sociálním světě. Popis a vysvětlování sociálního světa se odkazuje na subjektivní významy. Z čehož vyplývá, že kvalitativní výzkum klade důraz na podrobný popis situace a snaží se porozumět a vysvětlit sociální jednání pomocí subjektivních významů aktérů a jejich konstrukcí o vlastním jednání a jednání jiných. Zpravidla je prováděn v přirozeném prostředí jedinců. (Hendl, 2017:3).

Disman (2008: 287) poukazuje u kvalitativního výzkumu na využití induktivní logiky, kdy se na začátku procesu využívá pozorování a sběr informací, následně výzkumník pátrá po existujících pravidelnostech v nasbíraných informacích a jejich významu. Na základě toho předběžně formuluje závěry a výstupy, které mohou být nově formulovanými hypotézami nebo novými teoriemi. Avšak nejsme schopni kvantitativně definovat pravděpodobnost, že naše závěry jsou platné.

Na kvalitativním výzkumu pro účely bakalářské práce se podílelo osm respondentů, konkrétně čtyři mladí dospělí a čtyři sociální pracovníci. Rozhovory probíhaly tam, kde si sami respondenti zvolili, aby se cítili bezpečně a uvolněně,

zpravidla to bylo jejich přirozené prostředí, tudíž konkrétní sociální služba, kterou byli uživateli nebo pracovníky. Sběr informací začal probíhat poměrně brzo, a to od října 2017 do ledna 2018. Důvodem bylo, že jsem chtěla mít dostatek času na případnou změnu otázek, popřípadě cíle výzkumu. Cíl ani význam otázek jsem nakonec neměnila, avšak snažila jsem se o zlepšování svých dotazovacích schopností, popřípadě úpravy stylu dotazování, a to podle možností i rozpoložení samotných respondentů. Konkrétně se jednalo o přizpůsobení mluvy klientům, konkretizování a zjednodušování otázek. Samotná analýza informací probíhala souběžně s jejich sběrem. Nicméně s většinou respondentů jsem byla díky své dvouměsíční praxi v dlouhodobém každodenním kontaktu, tudíž jsem se snažila do analýzy informací zapojit i neformální pozorování a neformální rozhovory.

7.2 Metoda výběru respondentů

Jako metodu výběru respondentů jsem využila **záměrný výběr**, který je považován za nejrozšířenější metodu výběru u kvalitativního přístupu. Principem je cílené vyhledávání účastníků výzkumu, podle stanoveného kritéria, např. určitá vlastnost, projev této vlastnosti nebo stav respondenta. Přičemž vyhledáváme jen ty jedince, kteří toto kritérium splňují a zároveň jsou ochotni se zapojit do výzkumu (Miovský dle Pattona, 2006:135). Švec (2009:65) zdůrazňuje, že je však zároveň nezbytné, aby osoby měly potřebné znalosti a byly v dané oblasti orientovány.

Miovský (2006:135) uvádí, že v rámci metody záměrného výběru vzorku se můžeme setkat s několika různými strategiemi, které se obvykle kombinují a podle naší potřeby doplňují. Z těchto strategií jsem zvolila metodu **záměrného výběru přes instituce**. Tato strategie záměrného výběru přes instituce, byla pro mě primární díky mé dvouměsíční praxi. Při výběru této praxe, bylo pro mě zásadní kritérium, abych byla v kontaktu s cílovou skupinou, na kterou se zaměřuje můj výzkum. Proto jsem si zvolila dům na půli cesty, který se soustředí na mladé lidi po odchodu z ústavní výchovy, kde jsem se seznámila s klienty, kteří se shodovali s mými kritérii. **Kritériem byl aktuální či minulý pobyt v domu na půli cesty a doba strávená v ústavním zařízení**, která byla minimálně šest let. Samozřejmě nezbytné bylo, aby vytipovaní jedinci s výzkumem souhlasili. Někteří klienti mi byli doporučeni i sociální pracovníci, s kterou jsem téma konzultovala, což bylo pro mě neméně důležité. Jako výhodu této strategie spatřuji

v tom, že po dobu své dvouměsíční praxi v této instituci jsem měla možnost se s potencionálními klienty dostatečně seznámit a vytvořit si s nimi vztah založený na důvěře. Proto v tomto případě byla i vyšší pravděpodobnost, že jedinci budou souhlasit s účastí ve výzkumu, což lze považovat za další přednost této metody.

Chybějící respondenty jsem kontaktovala prostřednictvím sociálních pracovníků pracujících v azylových domech pro matky s dětmi. Samotné klienty jsem sice znala, ale neměla jsem na ně žádný kontakt, proto jsem využila pomoci pracovníků v dané instituci.

Respondenty z řad sociálních pracovníků jsem vyhledala pomocí Registru poskytovatelů sociálních služeb a kontaktovala jsem je prostřednictvím emailu. **Kritérii** pro výběr byla především **praxe v sociální sféře**, kterou museli mít minimálně pět let, a dále pak **praxi v domu na půli cesty**, a to minimálně dva roky. Dalším kritériem byla **vzdálenost z místa trvalého bydliště k domu na půli cesty**.

7.3 Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor je považován za nejrozšířenější metodu získávání kvalitativních informací. Vyznačuje se vytvořením schématu, které specifikuje okruhy otázek, na které se následně výzkumník ptá. Pořadí otázek je možné zaměřovat podle potřeb a možností, aby bylo z rozhovoru vytěženo maximum. Za výhodu polostrukturovaného rozhovoru lze považovat kompromis mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem, z čehož vyplývá, že eliminuje jejich nevýhody, a současně z nich vytěží maximálně výhod. Rozhovor má nenucený charakter s prostorem pro vysvětlení a upřesnění odpovědi účastníka. Můžeme si nechat objasnit, jak danou odpověď myslí nebo si ji ověřit, jestli jsme ji pochopili a interpretovali správně. Další výhodou je kladení různých doplňujících otázek, díky čemuž rozpracováváme téma do hloubky, do jaké je to užitečné vzhledem k našim cílům (Miovský, 2006:160).

Tuto metodu jsem zvolila z toho důvodu, že spojuje výhody strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru a zároveň eliminuje jejich nevýhody. To se projevuje hlavně v tom, že výzkumník dává respondentovi dostatek prostoru, přičemž ale odpovídá na okruhy otázek, které směřují k cílům výzkumu. Před započítáním rozhovorů

jsem si vytvořila oblasti otázek, které kopírovaly dílčí cíle práce. V průběhu rozhovorů s respondenty jsem otázky upravovala a měnila jejich pořadí, podle toho, o čem respondenti zrovna mluvili, a to proto, aby rozhovor působil přirozeně a nepřeskakovali jsme od jednoho tématu k druhému. Nicméně, v každém rozhovoru jsem se snažila projít všechny předem stanovené oblasti, ovšem když bylo zjevné, že klient se v dané oblasti necítí příliš komfortně a nechce na dané téma hovořit, nelpěla jsem na tom.

Výzkumné šetření jsem chtěla pro podrobnější představení problematiky a rozšíření údajů, doplnit případovými studii, které jsem chtěla vypracovat z dokumentací klientů v domě na půli cesty, kde jsem byla na dvouměsíční praxi. Nicméně představené materiály neměly dostatečnou kvalitu pro případové studie, a to především po stránce obsahové, proto jsem nebyla schopná studii provést. Z tohoto důvodu jsem se snažila kontaktovat jiné domy na půli cesty, které by mi byly ochotné poskytnout potřebný materiál, avšak všichni oslovení odmítli s tím argumentem, že nemají svolení od klientů. Proto se mi případové studie nepodařilo vypracovat. Na druhou stranu na sociálním poli není lehké provádět výzkumné šetření, a to proto, že se tam vždy jedná o člověka, který nám může dané představy o výzkumném šetření nějakým způsobem pozměnit nebo znesnadnit.

7.4 Realizace polostrukturovaných rozhovorů

Zprvu jsem nechala respondenty volně mluvit o jejich „příběhu“, který se týkal mého cíle, snažila jsem se, aby nejdříve mluvili o tom, co je pro ně samotné důležité v této oblasti, na to jsem pak následně navazovala a doptávala jsem se na informace, které oni sami nezmiňovali. Nejdříve měly otázky více popisný charakter, byly obecnější, cílem těchto otázek bylo, aby se respondent uvolnil a rozmluvil. Následně jsem přešla k náročnějším otázkám, které byly více hloubkové. A nakonec jsem se zaměřovala na hodnotící se otázky.

Jejich odpovědi jsem se snažila dále rozvádět pomocí dalších otázek, abych získala komplexnější přehled o jejich situaci, ale také proto, že jsem se je snažila rozmluvit. Avšak v některých případech se mi je příliš nedařilo rozpovídat, a tak jsem se musela držet okruhu otázek, které jsem měla předem připravené.

Rozhovory vždy probíhaly tam, kde si to určili sami respondenti, což bylo zpravidla v jejich přirozeném prostředí, kde se cítili nejlépe. Rozhovory nebyly nijak časově omezeny, respondentům jsem dala tolik prostoru, kolik potřebovali. Ve chvíli, kdy jsem viděla, že už k tématu nemají, co více říct, tak jsem rozhovor ukončila. Průměrně se délka rozhovorů pohybovala kolem čtyřiceti pěti minut.

7.5 Etický rozměr výzkumu

V této části se chci věnovat některým důležitým etickým pravidlům, na základě kterých jsem se řídila v průběhu sběru informací v terénu, jejich následné analýze a interpretaci. Zdrojem těchto etických pravidel mi byl Hendl (2012:154).

V domu na půli cesty, kde jsem vykonávala praxi, jsem vytypované klienty vždy sama oslovila, vysvětlila jsem jim, o co se jedná, buď souhlasili s rozhovorem, nebo nikoliv. Klientům, kteří s tím souhlasili, jsem podrobněji vysvětlila účel výzkumu a zdůraznila jsem jim jejich anonymitu, kdy jsou místo jména označeni libovolně vybranými písmeny. Následně jsem si od nich vyžádala souhlas s nahráváním. Během celého setkání měli respondenti svobodnou volbu a v jakékoliv části mohli naši spolupráci ukončit. To vše jsem jim stvrdila svým podpisem informovaného souhlasu. Na závěr jsem jim nabídla, že kdyby chtěli, mohu jim poskytnout výsledky mého výzkumu. S respondenty, kteří nebyli v zařízení, kde jsem vykonávala praxi, nejdříve mluvily sociální pracovnice dané služby, zda s rozhovorem souhlasí. Na začátku našeho setkání jsem se jich já osobně zeptala ještě jednou, zda s tím souhlasí, poté to probíhalo úplně stejným způsobem, jako s respondenty v domu na půli cesty.

Během rozhovorů jsem se snažila klást důraz na emoční bezpečí respondentů, proto jsem jim nejdříve dala prostor, aby mi řekli to, co oni sami chtějí k danému tématu říct, následně jsem přecházela k méně osobním otázkám, až po ty citlivější. V případě, že bylo zjevné, že se respondent necítí v dané oblasti příliš dobře a nechce na otázky odpovídat, nenutila jsem ho.

V této kapitole jsem popsala, jaké metody jsem v rámci svého výzkumu zvolila pro získání informací, a zároveň jsem objasnila, proč jsem volila právě tak. Na závěr této kapitoly jsem stručně reflektovala etické zásady využití během výzkumu. V další

kapitole se zaměřím na samotné respondenty, kdy je více představím a přiblížím situaci, jak jsem se k nim dostala, a jakým způsobem probíhal náš rozhovor.

8 Popis výzkumného souboru

Realizované výzkumné šetření se zaměřuje na dostatečnost pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy. V předchozí kapitole jsem uvedla metody, které jsem využila pro získání informací potřebných k naplnění výzkumného cíle. V této kapitole popíši můj výzkumný soubor, následně představím každého respondenta zvlášť a přiblížím atmosféru a podmínky, za kterých rozhovor probíhal.

Můj výzkumný soubor je složen ze dvou skupin respondentů. První skupinu tvoří mladí lidé od osmnácti do dvaceti šesti let, kteří byli vychováni v ústavním zařízení, a to nejméně po dobu šesti let, po dosažení zletilosti nebo ukončení studia toto zařízení opustili a následně pobývali v domě na půli cesty. Respondenti výzkumného šetření jsou především ženy, muž se účastnil pouze v jednom případě, ostatní muži odmítli, nicméně pohlaví pro můj výzkum není rozhodující. Druhou skupinou jsou sociální pracovníci od třiceti do čtyřiceti let, pracující v sociální službě dům na půli cesty po dobu minimálně dvou let a působící v sociální sféře alespoň pět let. Stejně jak u respondentů z řad mladých lidí převažuje u sociálních pracovníků ženské pohlaví, v mém výzkumném šetření figuruje pouze jeden muž, což je dané převahou žen v oblasti sociální sféry, na druhou stranu pohlaví nebylo pro mě podstatným faktorem. Co se týkalo sociálních pracovníků, nebyl problém respondenty najít, všichni oslovení souhlasili s poskytnutím rozhovoru pro účely mé bakalářské práce. Složitější to bylo u druhé skupiny, většina mladých dospělých odmítla podílet se na výzkumu, a to z důvodu, že pro mnohé z nich to bylo velmi citlivé období života a nechtěli se k tomu vracet. V některých případech jsem neměla ani možnost dostat se k samotným klientům, protože sociální pracovníci argumentovali tím, že nemají souhlas klientů a nehodlali na tom nic měnit.

8.1 Respondent č. 1 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově

Rozhovor s panem J byl mým prvním rozhovorem. S panem J jsem se seznámila na své dvouměsíční praxi v domě na půli cesty a rozhovor probíhal pár týdnů po

ukončení této praxe, tudíž v době konání rozhovoru jsem se s panem J už dva měsíce znala a vedli jsme spolu už více neformálních rozhovorů, ve kterých působil uvolněně a aktivně. Pro formální rozhovor si zvolil společenskou místnost v domu na půli cesty. Během rozhovoru na mě působil velice nervózním dojmem, měl rozklepaný hlas, přeříkával se a často odbočoval od tématu, proto bylo poměrně těžké dostat odpovědi na všechny otázky v dostatečné kvalitě.

Pan J (25 let) se od dvanácti let potýká s poruchou chování, která se objevila po edému mozku, od té doby je třikrát denně psychiatricky medikován. Do diagnostického ústavu se dostal ve třinácti letech kvůli napadení rodičů a spáchání činu jinak trestného. V diagnostickém ústavu se chování zlepšilo, proto byl pan J přeložen do dětského domova. Následně se ale dopustil vandalizmu, a z tohoto důvodu byl poslán do výchovného ústavu, kde studoval střední školu, kterou ovšem nedostudoval, protože kvůli nevhodnému chování musel, v devatenácti letech, jak školu, tak i výchovný ústav opustit. Po odchodu pobýval chvíli doma, ale vztahy nebyly ideální, proto se obrátil na dům na půli cesty, kde nějakou chvíli bydlel, bohužel mu to příliš nevyhovovalo, a proto se rozhodl dům opustit. Po odchodu byl odsouzen k trestu odnětí svobody na osm měsíců, kvůli úvěrovým podvodům. Po ukončení trestu byl přijat do nového domu na půli cesty, kde jsem se s panem J seznámila. Celkově v domech na půli cesty strávil 4 roky.

8.2 Respondentka č. 2 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově

Rozhovor se slečnou R jsem rovněž prováděla po ukončení své dvouměsíční praxe, a to asi dva týdny po jejím příchodu do sociální služby. Byla jsem u jejího přijímání a vyřizovala jsem s ní prvotní záležitosti, a tak jsem s respondentkou trávila poměrně hodně času. Rozhovor probíhal na stejném místě jako předchozí rozhovor, slečna R byla velice sdílná, vždy mluvila k věci a doplňovala to zajímavými postřehy a informacemi, na které by mě nenapadlo se zeptat, a které byly pro rozhovor obohacující.

Slečna R (20 let) už od narození vyrůstala v ústavní výchově, a to konkrétně v kojeneckém ústavu, protože její matka i otec byli odsouzeni k trestu odnětí svobody a nejevili o ni žádný zájem. Ve třech letech se se svým starším bratrem dostala do

pěstounské rodiny, kde žila jeden rok, následně byla umístěna v dětském domově, a poté přecházela z jednoho dětského domova do druhého, později střídala pobyty ve výchovných ústavech a psychiatrických léčebnách. Do svých devatenácti let vystřídala přes patnáct ústavních zařízení. V osmnácti letech, po dostudování střední školy, opustila výchovný ústav a rozhodla se využít pomoc sociální služby dům na půli cesty, který jí ovšem nevyhovoval, proto odešla a místo toho se potulovala asi půl roku po ulicích. Také nějaký čas pobývala ve vazbě kvůli ublížení na zdraví, nakonec se ale ukázalo, že byla křivě obviněna. Následně přijala nabídku pobytu v dalším domu na půli cesty, ve kterém jsme se potkaly.

8.3 Respondentka č. 3 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově

Se slečnou S jsem se setkala již v roce 2016 v azylovém domě pro matky s dětmi, kde jsem v tu dobu byla na brigádě. Měly jsme spolu dobrý vztah a strávily jsme spolu spoustu času, slečna S ráda povídala o svém minulém životě v ústavní výchově. Díky ní jsem se začala o tuhle problematiku více zajímat, a již v té době jsem uvažovala o své závěrečné práci na toto téma. Shodou okolností jsem se na podzim v roce 2017 dozvěděla, že je slečna S opět v azylovém domě pro matky s dětmi, proto jsem se rozhodla ji oslovit pro můj výzkum. Rozhovor probíhal ve společenské místnosti v azylovém domě, atmosféra během rozhovoru byla uvolněná a slečna S se ráda podělila o své zkušenosti a pocity.

Slečna S (23 let) byla od sedmi let v dětském domově, otec jí umřel a matka péči nezvládala. Dětský domov se ale v průběhu jejího pobytu rušil, a proto byla přestěhována do výchovného ústavu. Svůj pobyt ve výchovném ústavu ukončila po dostudování střední školy, odkud odcházela se svým přítelem do domu na půli cesty, kde ale strávila jen pár měsíců, protože otěhotněla. Z tohoto důvodu musela dům na půli cesty opustit, nové útočiště si však našla v azylovém domě pro matky s dětmi, a v různých azylových domech pobývá už tři roky.

8.4 Respondentka č. 4 – mladý člověk vyrůstající v ústavní výchově

Se slečnou M jsem se seznámila úplně na stejném místě a ve stejnou dobu, jako se slečnou S, a to v azylovém domě pro matky s dětmi. Avšak netušila jsem, že byla

vychovávaná v ústavním zařízení, protože slečna M byla velmi uzavřená a s nikým příliš nekomunikovala. Tento fakt jsem se náhodně dozvěděla až při příležitosti, kdy jsem prováděla rozhovor pro můj výzkum se slečnou S. Prostřednictvím sociální pracovníce jsem respondentku č. 4 kontaktovala, a ona s rozhovorem souhlasila. Rozhovor probíhal v jejím pokoji, kde nám dělaly společnost její dvě malé děti. Slečna M byla mnohem sdílnější a otevřenější, než když jsem se s ní potkala poprvé, nicméně během rozhovoru děti pouštěly nahlas hudbu, plakaly, hádaly se, a neustále se na něco maminky ptaly, proto jsme se chvílemi těžce slyšely a slečna M byla nedostatečně soustředěná.

Slečna M (24 let) byla převezena do dětského domova v sedmi letech. Její rodiče byli oba závislí na alkoholu a nebyli schopni jí zajistit dostatečnou péči a vzdělání. V tomto dětském domově byla až do svých osmnácti let, kdy vystudovala střední školu a následně dětský domov opustila. Po odchodu přijala nabídku domu na půli cesty, kde ale nestrávila příliš dlouhou dobu, protože otěhotněla. Stejný případ jako u slečny S, kdy musela dům na půli cesty opustit a našla si bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi, v těchto azylových domech bydlí celkově už pět let.

8.5 Respondent č. 5 – sociální pracovník

První rozhovor se sociálním pracovníkem V jsem prováděla v domě na půli cesty, kde jsem byla na dvouměsíční praxi. Nicméně bylo velmi těžké najít chvíli, kdy by měl sociální pracovník S čas na rozhovor. Rozhovor probíhal až měsíc po odchodu z praxe, kdy si nakonec našel volnou chvíli, ale i přes to jsme byli neustále rušeni buď klienty nebo telefonáty. Každopádně nakonec jsem dostala všechny odpovědi, které jsem potřebovala, i když byly trochu stručné.

8.6 Respondentka č. 6 – sociální pracovník

Dům na půli cesty, kde pracuje sociální pracovníce A, jsem si vyhledala pomocí Registru sociálních služeb. Tento dům na půli cesty jsem zvolila pro jejich zajímavé webové stránky, a také kvůli dostupné vzdálenosti domu. Sociální pracovníci A jsem kontaktovala prostřednictvím emailu, s rozhovorem souhlasila. Ten probíhal v její kanceláři po pracovní době, tudíž jsme nebyly nikým ani ničím rušeny. Sociální

pracovnice A byla otevřená a její odpovědi byly velmi detailní, avšak často se, se svými odpověďmi dostávala mimo mé oblasti otázek. Na druhou stranu v mnoha odpovědích zazněly informace, které se sice netýkaly oblastí, ale pro můj výzkum jsou určitě přínosné.

8.7 Respondentka č. 7 – sociální pracovník

Tento dům na půli cesty, kde pracuje sociální pracovnice P, jsem volila na základě doporučení ostatních sociálních pracovníků, také to bylo vhodné i kvůli dostupnosti. Sociální pracovnici P jsem kontaktovala prostřednictvím emailu, s rozhovorem souhlasila. Ten probíhal ve společenské místnosti v domě na půli cesty, během její pracovní doby. Tudíž tam často procházeli klienti nebo se na něco dotazovali, zvonily telefony, proto byl rozhovor trochu zmatečný a dělaný v presu. Nicméně dostala jsem všechny potřebné odpovědi, které byly vždy k věci a srozumitelné.

8.8 Respondentka č. 8 – sociální pracovník

Najít poslední respondentku, která by byla ochotná dělat se mnou rozhovor, bylo poměrně náročné, protože většina sociálních pracovníků na emaily vůbec nereagovala a mně docházel čas. Avšak na poslední chvíli se mi ozvala jedna sociální pracovnice, která s rozhovorem souhlasila, a tak se stala respondentkou O. Do domu na půli cesty jsem přijela ihned další den, rozhovor probíhal v její kanceláři. Tudíž jsme měly klidné prostředí, které nebylo ničím rušené. Na druhou stranu respondentka O byla velmi nervózní a dostávala jsem od ní poměrně stručné odpovědi, navíc se mi jí nedařilo rozmluvit. Proto jsem byla ráda, že jsem před tím absolvovala již několik rozhovorů, během kterých jsem nasbírala nějaké zkušenosti, proto jsem si s touto situací dokázala poradit. A nakonec jsem získala vše, co jsem potřebovala, i když to byl nejnáročnější rozhovor.

9 Zpracování a analýza informací získaných výzkumným šetřením

Bakalářská práce pojednává o možnostech pomoci mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy. V empirické části realizuji výzkumné šetření zaměřené na dostatečnost pomoci této cílové skupině. V předchozích kapitolách jsem již představila využití metody a výzkumný vzorek. V této části práce popíši zpracování a analýzu informací, které jsem získala na základě polostrukturovaných rozhovorů.

9.1 Zpracování informací

Rozhovory s respondenty jsem si nejdříve nahrávala na mobilní telefon, ale poté co se mi všechny rozhovory nějakým způsobem vymazaly, jsem se raději rozhodla pro diktafon. Jednalo se tedy o fixaci **pomocí audiozáznamu**. Dle Miovského (2006:197) představuje tato metoda fixace pro výzkumníka velkou podporu a pomoc, protože si nemusí dělat žádné poznámky, aby si zaznamenal obsah, ale pouze poznámky pro svou potřebu, nebo poznámky, týkající se zajímavých poznatků. Výhodou je, že se výzkumník nemusí věnovat pouze tomu, aby zachytil mluvené slovo, ale může se soustředit i na ostatní věci. Navíc záznam je nestranný a je na něm vše tak, jak se odehrálo, je autentický.

Během rozhovorů jsem se snažila s respondenty udržovat oční kontakt a žádné poznámky jsem si nedělala, protože jsem nechtěla odvádět jejich pozornost od tématu. Navíc mně samotné by to asi také nebylo příjemné, kdybych s někým něco sdílela a on si dělal poznámky a já nevěděla jaké. Nicméně snažila jsem si všimnout všech detailů během rozhovoru, např. jak respondenti reagovali na jednotlivé otázky, jakým způsobem na ně odpovídali apod. Tyto všechny postřehy jsem si zaznamenala až dodatečně, po skončení rozhovoru.

Miovský (2006:198) rovněž doporučuje, aby diktafon co nejméně narušoval samotný rozhovor s respondentem, proto by měl být co nejméně vidět. Z tohoto důvodu jsem se vždy snažila dát diktafon za nějakou věc, aby neupoutával respondentovu pozornost. Každopádně vždy jsem si nejdříve vyžádala souhlas jedince s nahráváním

rozhovoru. Vysvětlila jsem mu, že rozhovorů dělám více, proto si to potřebuji nahrát. Zdůraznila jsem, že rozhovor bude přepsán anonymně a následně z diktafonu vymazán. Objasnila jsem, že informace, které mi poskytne, slouží pouze pro účely mé bakalářské práce a respondent může kdykoliv rozhovor sám ukončit. To vše jsem mu na papíře stvrdila svým podpisem. Pravdou je, že respondenty z řad mladých dospělých nahrávání vždy lehce znervóznělo a zprvu byli trochu svázaní, avšak po chvíli se rozmluvili a dle jejich slov na diktafon zapomněli, nicméně nikdo z nich neodmítl. Co se týče sociálních pracovníků, tak s tím nikdo problém neměl a považovali to za nezbytnou součást rozhovoru.

Následně jsem získané audiozáznamy přepisovala do textového dokumentu (Microsoft Word), tudíž se jednalo o tzv. **transkripci**. Hendl (2016:212) definuje transkripci jako převádění audiozáznamu do textové podoby, která se vyznačuje tím, že je velmi časově náročná, avšak pro následné vyhodnocení velmi nezbytná, protože kvůli tomu si výzkumník v textu může dělat různé poznámky, podtrhávat a zvýrazňovat pro něho důležité okamžiky rozhovoru.

Nejdříve chci uvést, že jsem pracovala s „papírovou“ verzí textu, nikoliv s počítačovou, protože je to pro mě jednodušší a přehlednější, když text můžu držet v ruce, a to i za cenu větší časové náročnosti. V první části zpracování jsem informace roztřídila, podle předem stanovených kritérií – sociální pracovníci a mladí dospělí. Následně jsem plnou transkripci rozhovorů upravila na plynulejší podobu, což má za úkol usnadnit analytickou práci, jedná se o tzv. **redukcí prvního řádu**. Důvodem redukce prvního řádu jsou rozdíly mezi psaným a mluveným jazykem, kdy během živého rozhovoru mohou nastat nevědomá přerušení nebo nedokončování vět, což rozděluje text na kratší úseky, které na sebe plynule nenavazují, tudíž je složitější sledovat základní linii rozhovoru. Konkrétně jsem vynechávala různé zaznamenané zvuky, slova tvořící pouze tzv. slovní vatu a výrazy, které narušovaly plynulost textu, přičemž nenesly žádnou podstatnou informaci. S redukcí prvního řádu je spojeno i **kódování informací**, kdy výzkumník převádí informace do výzkumných jednotek prostřednictvím krátkých poznámek. Nicméně proces kódování není v tuto chvíli ještě definitivní, protože nemusíme v tento moment ještě chápat všechny významy, tudíž je možné v průběhu provádět různé opravy. Dále jsem při úpravě informací využívala techniku **barvení textu**, kdy jsem pro přehlednost barevně zaznačila pasáže, které se

týkají určitých tematických celků (tedy dílčích cílů výzkumu). Na každý okruh jsem použila jednu barvu, kterou jsem označovala všechny pasáže, které se týkaly daných okruhů. Transkripci informací jsem propojila i s **editorováním**, které můžeme chápat jako doplňování těch poznámek, které jsem si zaznamenávala v terénu (doplnění, rozvedení popisu atd.), jehož cílem je zvýšit plynulost a srozumitelnost textu. Prostřednictvím transkripce, redukce prvního řádu a dalších využitých metod jsem vypracovala text, který sumarizoval výpověď každého z respondentů a obsahoval informace, které se vztahovaly k jednotlivým dílčím cílům výzkumu (postup srov. Miovský, 2006:209-211).

9.2 Analýza informací

K analýze informací, které jsem získala, jsem využila přístup zakotvené teorie. Její analytické postupy jsou navrženy tak, aby spíše vytvářely novou teorii, než aby pouze ověřovaly starou, dále by měly pomoci výzkumníkovi s překonáním předsudků a domněnek, které si vnáší do výzkumu a nakonec, aby dodávaly výzkumnému procesu určitou kritičnost. Ze tří hlavních typů kódování zakotvené teorie jsem využila otevřeného kódování a axiálního kódování. V tomto ohledu je nutné uvést, že při kódování se často nevědomky přechází od jednoho typu k druhému a zpět (Strauss, Corbinová, 1999:39 – 40).

Následně se konkrétně zaměřím na jednotlivé využití typů kódování a konkrétní kroky, které jsem v rámci těchto typů uskutečňovala.

9.2.1 Otevřené kódování

V rámci otevřeného kódování jsem si pečlivě prostudovala text, který jsem vytvořila na základě zpracování získaných údajů. Tento text jsem si rozebrala na samostatné části, a to tak, že jsem určitým slovním úsekům přiřazovala mnou vytvořené pojmy nebo názvy, které jej vystihovaly. Když jsem identifikovala určité myšlenky nebo tvrzení podobné jevům s již přiřazeným názvem, seskupila jsem je. Kvůli čemuž jsem následně pojmové označení kategorií, které zahrnovaly jednotlivé myšlenky s podobným významem, musela nazvat obecněji. Toto seskupení snižuje počet objektů, s kterými budeme následně pracovat, což nám ulehčuje práci. Tento celý proces se nazývá kategorizace. Následně jsem vytvořené kategorie zahrnula do oblastí, které

korespondovaly s mými dílčími cíli, výsledkem byla lepší orientace v těchto kategoriích (postup srov. Strauss, Corbinová, 1999:43 – 45).

9.2.2 Axiální kódování

V průběhu otevřeného kódování jsem volně přešla k axiálnímu kódování. Během otevřeného kódování, jak už jsem výše uváděla, jsem rozdělvala text na kategorie. Ale v rámci axiálního kódování jsou údaje uspořádávány novým způsobem, a to tím, že jsou kategorie opět slučovány dohromady a hledá se mezi nimi spojitost. Zároveň jsem se také soustředila na bližší určení kategorií, konkrétně se jednalo o podmínky, které je zapříčiňují, kontext, do kterého jsou zasazeny, strategie, pomocí, kterých jsou ovládány, vykonávány a následky těchto strategií. Tyto blíže určující charakteristiky kategorie se nazývají subkategorie (postup srov. Strauss, Corbinová, 1999:71).

10 Výsledky výzkumu

V bakalářské práci se zabývám možnostmi pomoci mladým dospělým po odchodu z ústavního zařízení, výzkumné šetření je zaměřeno na dostatečnost této pomoci mladým lidem, popřípadě na dostatečnost přípravy na samostatný život, jehož výsledky představím prostřednictvím této kapitoly. Kategorie získané na základě otevřeného kódování zpravidla odpovídají využitým otázkám v rámci polostrukturovaného rozhovoru. Tyto kategorie jsou rozděleny do čtyř hlavních oblastí, které korespondují s mými dílčími cíli. U každé kategorie uvedu přesné znění otázky odpovídající oné kategorii, a následně pro větší přehlednost ke každé kategorii (otázce) přiložím vybrané citace respondentů a uvedu svůj komentář.

10.1 Formy podpory a pomoci bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení

Z rozhovorů s respondenty se dalo identifikovat několik společných prvků, o kterých mluvili všichni oslovení mladí lidé, tudíž jsem považovala za nezbytné to uvést. Tyto prvky jsem rozdělila do kategorií, které jsem nazvala: **Nejtěžší věc, Nabídka pomoci a první kroky, Dostatečnost pomoci a informovanosti, Podpora**. Kategorie Dostatečnost pomoci a informovanosti jsem rozebírala i se sociálními pracovníky. V případě, že se sociální pracovníci zmínili i o jiných kategoriích, tak jsem je obohatila o jejich výpovědi. Uvedenými kategoriemi se nyní budu konkrétněji zabývat.

Kategorie: Nejtěžší věc

Vyhodnocení otázky číslo 1: *Co považujete za nejtěžší po odchodu z ústavní výchovy?*

Všichni respondenti shodně uvádí, že byl pro ně nejtěžší právě okamžik bezprostředně po odchodu z ústavní výchovy, protože nebyli schopni se **postavit na vlastní nohy**, vůbec **nevěděli, jak to funguje v běžném životě**. Respondentky R, S a M uvedly, že se v ústavní výchově měly dobře, protože tam měly všechno, o vše se starali vychovatelé, ony samy nemusely nic, kromě dodržování řádu a slušného chování. Proto, když zařízení opustily, tak to byl pro ně **hrozný šok**.

Respondentka R: „*No, měla jsem se tam dobře, protože vám tam všechno daj, kroužky vám zaplatí, školu vám zaplatí, Jediný co vy musíte, tak v řádu je, že se musíte chovat slušně a nedělat bordel, a to je všechno. Ale je tam jeden problém, nenaučíte se tam postavit se na svoje nohy, když potom odejdete z ústavky, tak vůbec nevíte, co máte dělat.*“

Respondentka M: „*Ty tety, ony se pořád staraj, tak vám to ani nepřijde, že byste se měla snažit něco dělat, to vám dojde, až odcházíte z domova. A pak to prostě nezvládáte, protože nevíte, jak co by mělo fungovat, ono je to prostě hrozně těžký ze začátku.*“

Respondentka S: „*Jako těžký bylo se postavit na vlastní nohy, protože najednou za vás nikdo nic neudělá, ale před tím jste na to byla pořád zvyklá. Najednou za vás nikdo nenakoupí, nikdo neuvaří.*“

Všichni respondenti z řad **sociálních pracovníků** se také shodují na tom, že v ústavních zařízeních jsou děti zvyklé, že **většinu věcí za ně někdo udělá**, a následně po odchodu s tím mají problém a **nedokážou si s těmito věcmi poradit**. Proto po příchodu do domu na půli cesty se všemu učí od základu. Na druhou stranu respondentka A uvádí, že se situace mění, trochu se zlepšuje, ale pořád to vidí, jako hodně jiné než běžný život.

Respondentka A: „*Klienti z dětských domovů jsou opravdu zvyklí, že za ně všechno někdo dělá, takže věci, jako, že prádlo se musí dát do pračky, že se samo nevypere, samo se nepověsí, nevyžehlí, takové ty prostě běžné záležitosti, které mi považujeme za úplně normální, tak tito klienti s tím mají často dost velký problém.*“

Respondent V: „*Ve většině případů zjišťujeme, že v podstatě nevědí, co mají dělat, neumí si s tím poradit, nevědí na koho se obrátit atd.*“

Respondentka P: *V podstatě bych řekla, že všichni ti klienti, kteří k nám přichází, tak v podstatě se učí všemu od základu. Je důležité, aby se od píky naučili pobrat to penzum, které je důležité pro ten samostatný život.*“

Respondenti M, R a J považovali za velmi těžké i to, že po odchodu byli úplně sami, **bez blízké osoby**, která by jim pomáhala, proto se **cítili opuštěně**. Na druhou stranu, respondenti J a R, chtěli žít sami, bez pomoci druhých, ale **nevěděli, jak na to**.

Respondentka R: „Chtěla jsem žít sama a jednat sama za sebe, ale skončila jsem sama na ulici.“

Respondent J: „V tu dobu, jsem byl úplně sám, nikdo moc nepomohl a já jsem nevěděl, co mám dělat, i když jsem se chtěl nějak o sebe postarat, bylo to hodně těžký.“

Respondentka M: „Když jsem vyšla z domova, nevěděla jsem vůbec, co mám dělat, neměla jsem žádnou podporu a hrozně mně chyběla ta rodina.“

Respondentka R: „Když děcka vylezou ven, tak to prostě nedokážou sami, protože se bojí, a pak začnou fetovat, protože to je zbaví strachu a taky si najdou nový kámoše díky fetu a už nejsou sami. Zním hodně takových lidí.“

Většina respondentů (respondent M, S a J) měla potíže s **velkou svobodou** po odchodu, na kterou nebyla vůbec zvyklá, a s kterou se následně pojilo i **zneužívání návykových látek a kriminalita**. O svobodě se zmiňuje i respondentka A z řad sociálních pracovníků, která k tomu problému uvádí, že to není **zas až tak časté**.

Respondentka M: „Najednou máte strašnou svobodu a myslíte si, že můžete všechno, že se vám nic nemůže stát. Ale to je tím, že nemají tu správnou podporu, že je nikdo nenasměruje.“

Respondentka S: „Člověk si myslí, že odejde z pastáku a už nemusí dodržovat řád a může si dělat, co chce, tak začne hodně fetovat. Řeknu vám to takhle, většina kluků, kteří byli se mnou v pastáku, tak jsou v kriminále, jako fakt většina.“

Respondent J: „Já mám hodně kámošů z ústavky, kteří jsou v base, oni to měli hlavně kvůli tomu, že kradli a ještě kvůli fetu. Já jsem byl taky v base, ale s fetem jsem přestal, když jsem viděl ty lidi kolem mě, řekl jsem si a dost.“

Respondentka A (sociální pracovník): „Samozřejmě, že to někteří nezvládnou, protože ta míra samostatnosti a svobody je velká, proto nejsou schopni se tomu přizpůsobit, ale každopádně to není zas až tak úplně časté.“

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Na závěr této oblasti bych ráda uvedla, že lze z výše uvedeného vidět, jak moc odlišný je život v ústavním zařízení a život mimo zařízení, proto není divu, že je pro mladé lidi skutečně náročné začít fungovat a žít v běžném životě. O to víc, když jim chybí blízká osoba, na kterou by se mohli spolehnout, a které by mohli věřit. Z čehož bych usuzovala, že jsou mladí lidé na tento okamžik buď nedostatečně připravováni, nebo je problém v nedostatečné provázanosti a kooperaci mezi ústavním zařízením a pracovníky např. domu na půli cesty nebo jinými odborníky, kteří pracují s touto cílovou skupinou „venku“.

Kategorie: Nabídka pomoci a první kroky

Vyhodnocení otázky číslo 2: *Co jste dělal/a po odchodu z ústavní výchovy?*

Vyhodnocení otázky číslo 3: *Co konkrétně Vám bylo nabídnuto bezprostředně poté, co jste ze zařízení odešel/a?*

Většina respondentů, kromě jednoho (respondent J), se ihned po ukončení ústavní výchovy přestěhovali **do domu na půli cesty**. Uvádějí, že to byla pro ně **jediná možnost**, která jim byla nabídnuta v ústavním zařízení, a proto, že neměli, kam jít, tak s touto možností souhlasili. Respondent J se jako jediný vrátil zpět **k rodičům**, i když mu byl dům na půli cesty také nabídnut.

Respondentka R: *„Z ústavky, jak mi skončila, tak mě převezli do domu na půli cesty, a jako nedali mě nějaký další možnosti, ale já jsem neměla kam jít a nikoho jsem neměla, tak jsem šla tam.“*

Respondentka M: *„Já jsem neměla kam jít, takže jsem dům na půli cesty brala, takže jsem to měla domluvený ještě před tím, než jsem měla odejít. Jela tam se mnou ta teta, a vyřizovaly jsme papíry a já tam už zůstala. Oni mi v tom děčáku dali jenom jednu možnost a dál se nestarali.“*

Respondent J: *„Šel jsem z pasťáku k rodičům, nakonec mě vzali zpátky, protože mi v osmnácti dělali zrovna důchod a mamka byla moje opatrovnice.“*

Respondentka S: *„O půldomku mi řekl takový pán (výchovný poradce), on za nama vždycky jezdil do pasťáku, tak mi nabídl tuto možnost.“*

U všech respondentů trval jejich **první pobyt po odchodu ze zařízení velmi krátce**, ať už se jednalo o dům na půli cesty nebo o rodinu. Respondent J byl u rodičů velmi nespokojený, protože mezi ním a rodiči byly **špatné vztahy**, které vyústily až k **agresi a nenávisti** ze strany J vůči rodičům. Z tohoto důvodu odešel do **domu na půli cesty**. Respondentka R odešla z domu na půli cesty, protože z jejího pohledu to tam vůbec **nefungovalo a nebylo tam možné žít**, proto dobrovolně pobyt ukončila. Po odchodu byla **nějaký čas na ulici** a občas navštěvovala **azylový dům pro lidi bez domova**. Na druhou stranu respondentky M a S byly v domu na půli cesty spokojené, ale musely ukončit pobyt, kvůli **jejich těhotenství**. Obě shodně hledaly útočiště v **azylovém domě pro matky s dětmi**.

Respondent J: *„S rodiči to ale prostě nevyšlo, najednou jsem k nim měl nenávist a chtěl jsem jim udělat nějakou ostudu, a tak jsem se s mýma opatrovnicema domluvil, že půjdu na půldomek. To už moje mamka nebyla opatrovnice.“*

Respondentka R: *„Na tom půldomku to prostě vůbec nefunguje, to ví i pan ředitel (z domu na půli cesty, kde nyní bydlí), tam to prostě nešlo ani žít, tak jsem šla sama od sebe raději pryč. Bez jakékoliv pomoci nebo rady. A potom jsem byla nějaký ten měsíc na ulici nebo v tom azyláku pro bezdomovce, ale všude líp, než tam.“*

Respondentka S: *„Já jsem byla na domu na půli cesty s přítelem a ségrou, byla jsem tam spokojená, ale nemohla jsem tam být, i když jsem chtěla, ale měla jsem potom to dítě, tak jsem musela odejít. Tak jsem teda šla na azylák pro matky s dětmi. To mně poradili tam, protože oni se znali s tou paní sociální z azyláku.“*

Respondentka M: *„Tam jsem potkala jednoho přítele a vlastně jsem hned otěhotněla, ale tam jsem s děckem nemohla být, tak mi řekli, že musím pryč, i když jsem nechtěla. Chvilí jsem byla u ségry, která mi našla azylovej dům.“*

Bohužel ani během druhého pobytu se **nepodařilo ustálit a vyřešit nepříznivou životní situaci** respondentů, naopak situace respondentů J a R se zhoršila. Respondent J **nemohl najít žádnou práci**, ani v několika chráněných dílnách se jeho situace nevyřešila, proto odešel z domu na půli cesty. Chtěl mít aspoň nějaké peníze, tak mu kamarádi poradili, že si může vydělat úvěrovými podvody, slíbili mu, že z toho žádné problémy mít nebude. Ale byl **odsouzen k trestu odnětí svobody** na 8 měsíců. Po odchodu z vězení **pobýval buď u kamaráda, nebo v psychiatrické léčebně**. Na druhé

straně, respondentka R **byla obviněna** z ublížení na zdraví své známé, proto pobývala nějaký čas ve vazbě, nakonec ale byla zproštěna obvinění, z vazby šla rovnou do dalšího domu na půli cesty, kde bylo podmínkou mít **práci, tu ale nesehnala** z důvodu zápisu v trestním rejstříku, proto opět **pobývala buď na ulici, nebo u kamarádky**. Respondentky S a M vystřídalaly obě **několik azylových domů pro matky s dětmi**, obě shodně dostaly **sociální byt**, ve kterém ale nedokázaly vyjít se svými spolubydlicemi, proto se obě opět vrátily do azylového domu.

Respondent J: *V mém okolí se hodně páchaly úvěrový podvody, já jsem neměl peníze, protože jsem měl důchod a pak nic, tak to začalo tak, že jsem si půjčil na televizi a pak jsem to hned prodal na černém trhu, a tak to šlo furt dokola. Udělal jsem ze sebe blbca, protože jsem se jich ptal, jak si vydělat peníze, a oni mi nabídli tohle. Oni mi řekli, neboj, po tobě nepůjdou, a pak jak to dopadlo.“*

Respondentka R: *„Pak jsem byla ještě v jednom půldomku, ale tam byl problém ten, jestli jste si nenašla práci do tří dnů, tak vás vyhodili na ulici. A já jsem měla zápis v rejstříku a nikde mě nechtěli vzít, tak jsem se musela sbalit a odejít.“*

Respondentka S: *„Když jsem měla sociální byt, tak tam bydlela jedna paní, a já nevím proč, ale prostě jsme si nesydly, proto jsme si pořád nadávaly a tak, no a nakonec jsem to nevydržela, tak jsem se vrátila sem.“*

Nakonec se respondenti J a R dostali do domu na půli cesty, kde jsem s nimi dělala výzkum. Oba shodně uvádí, že **jsou tam velmi spokojení**, a to především **díky práci, kterou tam dostali**. Navíc se s nimi pracuje na **procesu osamostatňování se**, další výhodou je, že v domě na půli cesty mohou zůstat **tak dlouho, dokud to budou potřebovat** (max. do 26 let). Respondentovi J byla tato možnost nabídnuta **prostřednictvím opatrovnic z městského úřadu**, respondentka R se o této možnosti dozvěděla díky **paní ředitelce z diagnostického ústavu**. Naopak respondentky R a S berou **azylové domy jako přechodnou stanici**, kde mohou být maximálně rok, a to pouze ve výjimečných případech. Obě by si chtěly najít **bydlení, ale nejsou vhodné nabídky**, a to především z finančních důvodů.

Respondent J: *„Pan ředitel mě prý bere jako nevlastního syna, říkaly opatrovnice. Já jsem tady spokojenej, protože jsou tady lidi, kteří mě mají rádi, a taky hodně kvůli práci, protože jsem žádnou nemohl najít, proto jsem se furt stěhoval.“*

Respondentka R: „*A nakonec jsem se dostala sem a najednou i pracuju, a to jsem vždycky říkávala, že pracovat nebudu, protože to mám ve jméně. Je to zde super, pan ředitel je super, hrozně mi pomohl.*“

Respondentka M: „*Já to беру, jako že jsme tady všichni na stejný lodi, není to tady hrozný, ale chci se ze všeho vyhrabat, najít si bydlení a žít konečně normálně.*“

Respondentka S: „*Paní, ani nevíte, jak moc bych chtěla najít normální bydlení, furt to řešíme s paní sociální, ona mi hodně pomáhá, ale oni ti majitelé si hrozně vybírají, navíc když zjistí, že jsem cigánka, vůbec je nezajímá, jaká doopravdy jsem, hned mě odsoudí. Já chci pro malou to, co jsem sama nikdy neměla – domov, a už jsou jí tři, a pořád nic.*“

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Jak je vidět, tak mladým lidem po odchodu z ústavního zařízení trvá dlouho dobu, i několik let, než najdou nějaké pro ně vhodné útočiště, kde se cítí konečně alespoň trochu, jako doma, a někteří to ještě stále hledají. Během jejich hledání prošli různými zařízeními, kde se potýkali s různými problémy a nedostatky. Z toho všeho mi vyplývá, že služby nejsou úplně „šité na míru“ pro tuto cílovou skupinu, anebo své služby poskytují v nedostatečné kvalitě. Na druhou stranu si myslím, že je dobré, že přechody respondentů z jednoho zařízení do druhého probíhaly plynule, aniž by kromě jedné respondentky, končili na ulici. Proto soudím, že existuje poměrně dobrá spolupráce a kontakt mezi jednotlivými zařízeními, což bych hodnotila pozitivně.

Kategorie: Dostatečnost pomoci a informovanosti

Vyhodnocení otázky číslo 4: *Jak hodnotíte dostatečnost poskytnuté pomoci?*

Vyhodnocení otázky číslo 5: *Jak hodnotíte dostatečnost poskytnutých informací?*

Respondenti R, J a M se shodli, že nepovažují pomoc za dostatečnou, protože se jim zdá **těchto služeb nedostatek**, navíc respondentka R uvedla, že z těch málo služeb je ještě **méně doopravdy kvalitních**. Podobně to vidí i respondenti J a M, protože zdůrazňují, že během jejich pobytů v různých službách jim **nedokázali pomoc s tím, co v tu chvíli bylo pro jejich samostatný život podstatné**. Na druhou stranu respondentka S vidí pomoc **jako dostatečnou**, nic by na tom neměnila, protože se jí **dostalo pomoci ve všem**, co bylo podstatné a pro službu přijatelné.

Respondentka M: „*Já si myslím, že je to hodně nedostatečný, že je toho málo, mělo by se to změnit. A taky tě hnedka v ostatních službách odsoudí, jako že jste s děčkýho domova, třeba v tom azyláku.*“

Respondentka R: „*Domů na půli cesty je hodně málo, a ještě ke všemu kvalitních, tak je ještě míň. To vím, že jedna ředitelka z diagnostickýho ústavu spolupracuje s ministerstvem, jak se to říká ministerstvo pro ty děčký domovy prostě, tak ona si stěžovala, a už se to prý začíná řešit.*“

Respondent J: „*V tom jednom domu mě učili zacházet s penězi, no ale jako zde už jsem úplně marnej, vůbec nevím, jak to dělat a oni to moc neřeší.*“

Respondentka S: „*Jo určitě to bylo pro mě dostatečný, nepotřebovala jsem nic jinýho.*“

Respondentky R a M vidí nedostatečnost také v tom, že v ústavní výchově **nepřikládají odchodu dostatečnou váhu**, protože tomu pracovníci **nevěnují dostatek času a prostoru**. Místo toho se zabývají a řeší pro ně nepodstatné záležitosti. Proto se v tomhle ohledu **cítí na všechno samy a nepochopeny**.

Respondentka M: „*To je to, co mně se prostě nelíbí, protože oni to s těma děčkama neproberou pořádně. Oni by si prostě s něma měli sednout a všechno to probrat, protože ty děti potom odejdou a začnou brát drogy a nejsou schopni si najít práci, protože prostě neví.*“

Respondentka R: „*Jako všichni řeknou, že nám pomůžou, ale potom nás hází z ústavu do ústavu, ale to že jsem byla skoro rok na ulici, to už je všem jedno. Vždyť je to úplně jasný, že jim je to jedno, protože oni si půjdou večer domů ke své rodině.*“

Respondentka M: „*To je právě ten problém, oni to neřeší, oni to nechávají bejt, prostě jim je 18, takže už půjdou pryč a dál je to prostě nezajímá.*“

Respondentka R: „*Když si někdo zahulil, tak se to řešilo dva roky, ale takový důležitý věci, co dělat až odejdeme, tak to ne, to se neřešilo.*“

Všichni respondenti z řad **sociálních pracovníků** se shodli na tom, že **pomoc vidí jako nedostačující**, protože všichni dotazovaní upozorňují na **dlouhé čekací**

listiny v jejich domu na půli cesty, z čehož usuzují, že domů na půli cesty je nedostatek. Avšak **kraje**, jak zmiňuje respondentka A, **to vnímají odlišně**. Všichni dotazovaní sociální pracovníci problém nevidí pouze v kvantitě, **ale i v kvalitě**. Shodují se na tom, že spousta domů na půli cesty je **koncipována na úrovni azylových dům nebo ubytoven**. Oproti tomu dům na půli cesty kde pracují oni, vidí jako **vysokoprahové zařízení**, kde kladou důraz na **vzájemnou spolupráci**, která by měla mít jasný rámec, kam se klienti posunou.

Respondent V: *„Zdá se to asi subjektivní, ale když se na to dívám z pohledu, že tady máme u nás stále plno a poměrně dlouhé čekací listiny, tak asi nějak těch služeb příliš nebude.“*

Respondentka A: *„Náš kraj má síť sociálních služeb, ve které jsou oficiálně dva domy na půli cesty, a to považuje za dostačující. Ani v akčním plánu rozvoje nejsou domy na půli cesty podporovanou sociální službou, což bylo pro nás trochu překvapující, podle počtu čekatelů na službu.“*

Respondentka P: *„Po pravdě, my jsme vysokoprahové zařízení, my po těch klientech relativně hodně chceme, ale míra podpory, k dosažení, kterou jim k tomu dáváme, je hodně velká. Nejsme azylový dům ani ubytovna, což hodně zařízení je tak vedeno, jsou to průchozí služby.“*

Respondenti R, S a M konstatovali, že se jim v zařízení nějakých **informací ohledně možností kam jít, dostalo**, avšak dle R a M to bylo **nedostatečné**. R uvádí, že důvod nedostatečnosti spatřuje v tom, že informace poskytované zařízením byly **příliš obecné** a uplatnit je v praktickém životě nešlo. Respondentka M zase uvádí, že dostala **informace pouze o jednom zařízení**, kam by mohla jít, žádných jiných informací se nedočkala, navíc nikoho nezajímalo, **co by ona sama chtěla**. Na druhou stranu respondentka S byla s **informovaností spokojená**, informace byly pro ni dostačující. Oproti tomu respondent J podotýká, že mu před odchodem **nebyly poskytnuty vůbec žádné informace ani kontakty**.

Respondent J: *„Já nevím, nikdo mně nedal vědět, vychovatelé mně nedali žádné kontakty ani nic, kam bych mohl jít, jen mi řekli, že můžu jít na půldomek, jinak nic, normálně mě pustili domů.“*

Respondentka S: „*Jo, já jsem se dozvěděla všechno, co jsem potřebovala, řekli mi všechno, co si musím zařídit, než odejdu pryč.*“

Respondentka R: „*Jo v pasťáku nám nějaký informace řekli, ale bylo to strašně obecně řečeno, jako budeš chodit na úřady, zajistíš si úřady, musíš dobře mluvit a potom nám řekli, že si musíme najít nějaký bydlení, jako sorry, ale to jsem věděla i bez nich.*“

Tři respondentky (A, O a P) z řad sociálních pracovníků vnímají **informovanost jako nedostatečnou**, respondentka P považuje informovanost **za hodně špatnou** a respondentka O za **téměř žádnou**. Oni sami myslí, že **pro informovanost dělají dost**, a to prostřednictvím **materiálů, letáčků**, které zasílají do ústavních zařízení a na oddělení sociálně právní ochrany dětí. Výše uvedení se shodli, že za problém považují to, že oni sami se **nedostanou k potencionálním klientům**, ale je to pouze o těch lidech, kteří s nimi přichází do styku. Na druhou stranu respondent V si to netroufá posuzovat, ale přiklání se spíše k tomu, že to **není až tak hrozné**, protože jejich dům na půli cesty **potencionální klienty žádným způsobem neinformuje**, a i přes to, o službě klienti vědí. Také konstatuje, že v dnešní době má **přístup k internetu** každý a tam lze všechny **potřebné informace najít**.

Respondentka P: „*Já si myslím, že informovanost je hodně špatná, my sice primárně obesíláme vedení zařízení a zasíláme letáčky, materiály, které dáváme i na oddělení sociálně právní ochrany dětí a kurátorům. Na druhou stranu my s klienty nekomunikujeme, takže je to hodně o těch lidech, kteří se s nimi dostávají do styku. Ale ta podpora jako není ani ze strany těch úřadů a ani ze strany těch domovů.*“

Respondentka A: „*Pro nás by bylo lepší se dostat k těm koncovým klientům, ale to není možné, protože oni nás tam jako cizí osobu nepustí, takže je to hodně o tom, jak je informují ty pracovnice dětských domovů.*“

Respondentka O: „*Informovanost bych považovala za velmi nízkou, dalo by se dokonce říct, že není téměř žádná. A s tím potom souvisí i pomoc mladým lidem, protože nejsou informováni a neví, kam se mají obrátit.*“

Respondent V: *„Netroufnu si to asi úplně posuzovat, protože většinou si nás klienti sami nějak našli nebo nás oslovili. Takže se domnívám, že asi nějakou tu informaci o nás někde objevili, takže si myslím, že asi nějaká ta informovanost je.“*

S dvěma respondenty (J a R) spolupracoval **sociální kurátor pro děti a mládež**, ale s tím rozdílem, že respondentku R navštívil v ústavní výchově, kde jí **předal vizitku a sdělil jí, že v případě potřeby se na něho může obrátit**, R ale u něho nikdy nebyla. Respondent J se viděl s kurátorem poprvé **až po jeho odchodu**, s jeho spoluprací **nebyl ale příliš spokojen**. Respondentky S a M o žádném kurátorovi nevěděly, na druhou stranu S navštěvoval ve výchovném ústavu **výchovný poradce**, který s nimi probíral možnosti pomoci, a jeho **informace považuje za dostatečné**. S respondentkou M jednalo v tomhle ohledu pouze **samotné zařízení**.

Respondentka R: *„Jo a ještě jsem dostala nějakou vizitku od kurátora, jako ani nevím, jak se jmenoval, nikdy jsem tam nebyla. Jako on byl kdysi i v tom pastáku za náma, ale řekl nám, že jako když budeme chtít, že nám s něčím pomůže, ale to je všechno.“*

Respondentka S: *„Já jsem se vlastně všechno dozvěděla od toho pána, který jezdil za náma, on tam jezdil vždycky ohledně toho, že se vždycky ptal, kam třeba půjdeme, a pak nám nabízel možnosti.“*

Respondent J: *„S tím kurátorem jsem jednal až potom, ale on skoro nic nevěděl, všechno mi řekly ty moje opatrovnice.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Většina mladých lidí, ale i sociálních pracovníků považují dostatečnost pomoci a informovanost ohledně pomoci za neuspokojivou, a to především po stránce kvantitativní, avšak kvalitativní stránka není na tom, o moc lépe. Z čehož vyplývá, že většina subjektů se zaměřuje na pomoc dětí v ústavní výchově, ale po dosažení zletilosti tento zájem upadá. Proto je většina mladých lidí po odchodu odkázána sama na sebe nebo přecházejí z jedné služby do druhé, a to proto, že jim služby nejsou schopni poskytnout, to co v danou chvíli potřebují. Nicméně je nutné uvést, že jsou i tací, kteří pomoc odmítají nebo nejsou schopni se službě přizpůsobit.

Kategorie: Podpora

Vyhodnocení otázky číslo 6: *Kdo Vám poskytoval podporu po odchodu z ústavního zařízení?*

Respondentky M a S braly za svou podporu po odchodu **vyhovatele ze zařízení**, kde bydlely. Obě dvě jsou s nimi stále **v kontaktu a dopisují si**. Respondentka S považuje tuto podporu za **dostatečnou**, ale respondentka M **nikoliv**. Respondenti J a R přiznali, že po odchodu neměli **vůbec nikoho**, byli na všechno úplně sami. Respondentovi J po několika měsících po odchodu byly ustanoveny **opatrovnice**, které považoval za jedinou podporu. Respondentka R se po nějaké době po odchodu ze zařízení dostala do kontaktu s **ředitelkou diagnostického ústavu**, s kterou se znala už z dřívější doby, která se pro ni následně stala také jedinou podporou.

Respondentka M: *„Asi si myslím, že moje podpora byla jedna ta teta, ale jinak vůbec nikdo, byla jsem sama a asi nejmí mi chyběla ta rodina.“*

Respondentka S: *„Určitě to vidím v těch vychovatelích, ty nám vždycky poradili, i když jsem potom už otěhotněla s malou, tak se mi snažili pomoc.“*

Respondent J: *„Já neměl vůbec nikoho, dlouho jsem byl na všechno sám, potom až ty opatrovnice.“*

Respondentka R: *„Nikoho, po odchodu jsem byla úplně sama, ale potom jsem se náhodně potkala s ředitelkou diagnostického ústavu, kde jsem kdysi byla, ona byla takový můj strážný anděl.“*

Všichni dotazovaní respondenti znají kolem sebe mnohem **více mladých dospělých**, kteří **zůstali po odchodu úplně sami**, než těch, kterým by někdo pomáhal. Oni sami (všichni respondenti) **absentovali podporou jak od rodiny, tak i z řad přátel**. Respondentka R si myslí, že v zařízení **neexistuje opravdové přátelství** a rodina se o ni **nikdy nezajímala**. Respondent J také nepovažoval nikoho za **opravdového přítele** a s rodinou v době odchodu **neměl dobré vztahy**. Respondentka M sdělila, že **přátelé neměli čas**, protože buď studovali, nebo řešili to stejné co ona, co se týkalo rodiny, tak **o otci nevěděla kde je a matka byla odsouzená k trestu odnětí svobody**. A respondentka S neměla podporu od přátel, protože **všichni se zajímali**

pouze o sebe, nebo byli ve vězení. S rodinou se sice baví, ale **nemůže se na ně spolehnout a nepodří ji, když potřebuje**.

Respondentka R: *„V děcáku prostě člověk nenajde pravý kamarády, tam to prostě neexistuje. A rodina ta nic, ta se o mě nikdy nezajímala.“*

Respondent J: *„Rodiče na mě byli naštvaní, že jsem se nevyučil, tak na mě kašlali.“*

Respondentka M: *„Kamarádi, no, jako oni neměli čas mi pomoci, protože sami to řešili taky, někteří ještě studovali a taky měli už svůj život.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Podporu po odchodu pocítovala zhruba polovina respondentů, avšak i ta, nebyla úplně dostačující. Mladí lidé jsou většinou odkázáni na podporu jedné, maximálně dvou osob, a to zpravidla buď na pracovníky ústavního zařízení, nebo sociální pracovníky konkrétní sociální služby. To se ale značně zkomplikuje a omezuje poté, co klienti ze zařízení nebo služby odejdou. Tento typ podpory je de facto časově omezený, proto to může vyvolávat v mladých lidech ještě větší nejistotu, demotivaci nebo dokonce rezignaci. Problémem je, že všichni respondenti postrádají přirozenou a trvalou podporu v životě, jako jsou zpravidla rodinní příslušníci nebo přátelé.

10.2 Využití pomoci ze strany společnosti

Na základě rozhovorů s respondenty jsem rozdělila **využití pomoci ze strany společnosti** na následující kategorie: **Pozitiva služby, Negativa služby, Pomoc neziskových organizací a obcí, Projekty a nadace**. Tyto kategorie byly určeny pro mladé lidi, kategorie pro sociální pracovníky byly následující: **Informovanost společnosti, Nejčastější pomoc a útočiště, Projekty a nadace** a poslední **Spolupráce s dalšími subjekty**. Kategorie Projekty a nadace, která je společná pro mladé lidi i pro sociální pracovníky jsem spojila dohromady.

Kategorie: Pozitiva služby

Vyhodnocení otázky číslo 7: Co je pro Vás v této službě nejdůležitější?

Respondentky S a R se shodly na tom, že je pro ně **nejdůležitější soukromí a klid**, které nikdy před tím neměly. Vyhovuje jim prostředí, kde je **nikdo nehlídá a nekontroluje**. Respondentka S k tomu dodává, že je také hrozně ráda za svou **klíčovou pracovníci**, která s ní hodně pracuje, **pomáhá jí**, a především jí **může věřit**. S tím souhlasí i respondentka M, která vnímá pozitivum také v její **klíčové pracovníci**, protože v ní vidí **pomoc a podporu**. Uvádí, že je to člověk, kterému **opravdu věří** a může jí **říct cokoli**. Respondent J hodnotí ve službě kladně to, že mu **poskytuje práci** a učí ho **samostatnosti**.

Respondentka R: *„Od malička jsem strašně vyhledávala společnost, ale teď už ne. Jako když jste od malička v těch ústavech, tak tam je strašně moc těch děcek a to vás začne hrozně štvát. Já mám ráda, když přijdu po práci na pokoj a jsem na mobilu a prostě mě nikdo neruší, mám svůj klid, což mi strašně vyhovuje.*

Respondentka S: *„Tady je aspoň trochu nějaký to soukromí, mám svůj vlastní pokoj a koupelnu, do kterých mi nikdo nemůže. Tady jsou taky lepší pracovníci, protože zde nás aspoň pořád někdo nehlídá, pořád za váma někdo neleze a nekontroluje vás. Zde přijdou jenom ráno, a co vaříte na oběd a to je všechno.“*

Respondentka M: *„Já tady tu podporu hodně od nich mám, hlavně to, že mi teď pomáhají s tím, jak bývalý přítel chce malou do péče. Takže s tím mně pomáhají a taky na co mám třeba nárok, kam mám zajít a tak. Což je dobře. Té mojí klíčové pracovníci fakt věřím, protože je to úplně normální ženská, má ráda řád, jako já a dá se s ní vykládat úplně o všem.“*

Respondent J: *„Nejdůležitější je tady to, že se učím, jak se o sebe postarat, ty základy v úklidu a tak. Taky je hodně super ta práce.“*

Kategorie: Negativa služby

Vyhodnocení otázky číslo 8: Co Vám naopak ve zmiňované službě chybí?

Respondenti R a J (stejný dům na půli cesty) se shodli na tom, že jim **chybí osoba**, s kterou by si mohli **popovídat o čemkoliv**, která by jim **pomohla**, když je

potřeba, která by si **udělala na ně čas**. Taková osoba tam byla, ale odešla na mateřskou dovolenou. Respondenti uvádí, že ona vždycky **všechno věděla**, že jim dokázala všechno **dokonale vysvětlit a ukázat, s ní šlo všechno líp**, navíc zmiňují, že byla **velmi vtipná. Nyní tam nikdo takový není**. Podobnou situaci pociťuje i respondentka S, která sice konstatuje, že má podporu ve své klíčové pracovníci, ale **dalším pracovnícím nevěří a nevychází s nimi**, má strach, že její informace budou sdílet s někým dalším. Navíc je pro ni těžké být v zařízení, jako **mladá maminka**, protože dle jejích slov to všichni **neustále analyzují a nenechají ji být**. Na druhou stranu hodnotí tuto sociální službu za lepší, než tu předchozí, která pro ni byla **jako výchovný ústav s mřížemi na oknech a dveřích, také se tam tak cítila**. Respondentce M nejvíce vadí **nedostatek soukromí**, cítí se, že jí **nic nepatří**, protože **všechno je společné**. Navíc vnímá, že to **není ani dobré pro její děti**, protože se s ostatními **děti neustále hádají a jsou agresivní**.

Respondent J: *„Chybí mi X, protože s ní byla sranda, a když jsem vždycky něco potřeboval, tak jsem to s ní řešil. Takže mi chybí někdo, s kým bych si mohl popovídat, a kdo by mi pomohl, když potřebuju.“*

Respondentka R: *„X nám tady strašně chybí, ona byla taková, že se nikdy s nikým neštvala, ona vždy věděla, jak se má ke komu chovat. Na ní se mi strašně líbilo, že ona byla vždycky ta, co mi něco ukázala, napodruhý mi poradila, a pak už jsem věděla sama. A navíc to ukázala tak dobře, že jsem to vždycky hnedka pochopila, už jsem chytla ty její slova, tu její taktiku. Šlo mi vždycky všechno líp, díky ní.“*

Respondentka S: *„Ten azylák vypadá jak pasťák, takový mříže na oknech a dveřích, to jak, kdybyste šla z pasťáku do pasťáku. Úplně jsem se tak i cítila.“*

Respondentka M: *„Zde nemám nic, prostě mi chybí to moje, protože tady jsou společný záchody, sprchy a tady tohle a ani televizu tady nemůžete mít. Není tady žádný soukromí.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Zde výjimečně shrnu společně dvě kategorie – pozitiva a negativa služby, protože si myslím, že to spolu částečně souvisí. Vesměs všichni respondenti uváděli, ať už do pozitiv nebo negativ, především dvě roviny, které jsou pro ně očividně velmi

podstatné – vlastní soukromí a podpora i důvěra pracovníků. Myslím si, že tyto roviny jsou pro mladé lidi tak důležité právě proto, že to většinu svého života postrádali.

Všichni respondenti strávili v ústavním zařízení poměrně dlouho dobu, kde byli trvale s někým dalším a pod neustálým dohledem, proto chápu, že musí být pro ně náročné jít do dalšího zařízení, které je podobně koncipované. Každopádně jsem ve všech zařízeních, kde nyní klienti pobývají, strávila nějaký čas a musím konstatovat, že zařízení ve kterém bydlí klientka, která zmiňovala, že má nedostatek soukromí, má naprostou pravdu. Je pro mě těžko představitelné, že se člověk v takových podmínkách může dokázat osamostatnit a postavit na vlastní nohy. Na druhou stranu ostatní sociální služby kladou na soukromí a samostatnost klienta velký důraz.

Co se týká podpory a důvěry pracovníků, tak je to více náročné, protože každý si pod tím představuje něco jiného. Každý je individuální, proto každému vyhovuje něco jiného a může nastat situace, kdy si pracovník příliš nesedne s klientem. Na druhou stranu většina pracovníků se opravdu snaží udělat pro klienty první a poslední, pokud je to v jejich kompetencích. Každopádně snaha musí být na obou stranách. Avšak v domě na půli cesty, poté co odešla sociální pracovníce na mateřskou dovolenou, je pravdou, že tam není osoba, která by ji nahradila a mohla klientům poskytnout to, co potřebují.

Kategorie: Pomoc neziskových organizací a obcí

Vyhodnocení otázky číslo 9: *S jakými neziskovými organizacemi jste se setkal/a v rámci pomoci?*

Vyhodnocení otázky číslo 10: *Jaké pomoci jste se dočkal/a od obce, ve které jste měl/a trvalý pobyt?*

Respondenti R, J a M uvádějí, že se s **neziskovými organizacemi setkali** v rámci pomoci, protože **domy na půli cesty**, ve kterých dříve pobývali, jsou neziskovými organizacemi. Ale ani jeden z respondentů **nebyl příliš spokojený**, respondenti J a M sdělili, že měli obrovský **problém najít práci** a pociťovali **nedostatek podpory a pomoci**. I respondentka R zmínila, že to tam nefungovalo a to proto, že se tam neustále **objevovaly drogy, šikana a agrese**. Na druhou stranu respondenti R a J nyní **pobývají v domě na půli cesty, který je také neziskovou organizací**. Tu ale oba respondenti popisují jako úplně jinou službu, než ty předchozí

a **chválí** si to. Respondentka S si myslí, že se nikdy s žádnou **neziskovou organizací** v rámci pomoci **nesetkala**.

Respondent J: *„Jo, jo já když jsem před tím byl na půldomku, tak to byla neziskovka a teď je to taky vlastně neziskovka.“*

Respondentka R: *„No ten dům na půli cesty tam byl taky neziskový, ale tam se děly takový věci, tam bylo strašně moc drog, fakt jako moc, furt se fetovalo a mlátilo se mezi sebou.“*

Respondentka M: *„Jako jo, ten dům na půli cesty byla jako nezisková organizace, ale jako nebylo to tam tak hrozný, ale měla jsem tam málo podpory.“*

Respondentky R a M přiznaly, že se **žádné pomoci ze strany obce nedočkaly**, avšak respondentka R zmiňuje, že byla v obci, kde má **trvalý pobyt naposledy v osmi letech**. Respondentka M naopak uvádí, že i kdyby jí byla od obce poskytnutá nějaká pomoc ve formě bytu, tak by **to odmítla, a to proto**, že tam **má rodinu**. Respondent J vidí pomoc od města ve formě **jeho opatrovnic**, které mu dle jeho slov vždy moc pomohly. Jediná respondentka S potvrdila, že jí byla **od obce nabídnuta pomoc**, a to ve **formě městského bytu**. Ale ona **odmítla**, protože by musela bydlet v městské části, kde převažuje romské obyvatelstvo, což si nedokáže představit.

Respondentka M: *„Od obce? Ne vůbec. Ale já bych tam ani nechtěla kvůli tomu, že tam mám tu rodinu a já se s nimi nechci stýkat, i když oni by možná chtěli, ale oni jsou pořád v tom alkoholu a to já nechci, já chci mít svůj vlastní život.“*

Respondentka S: *„Jo, oni mi dali nabídku na městské byt, ale tam je to takový, že si můžete vybrat, v jaké části byste chtěla bydlet a já jsem chtěla bydlet přímo ve městě, ale oni mají teď volné jen ty čtvrti, kde jsou, jak to mám říct, no prostě ti cikáni, já si s něma fakt prostě nerozumím.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Jak již můžeme vyvodit z výše uvedeného, většina organizací, které poskytují pomoc mladým lidem po odchodu z ústavního zařízení, jsou neziskové, než služby garantované státem, ať už od Ministerstva práce a sociálních věcí nebo Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Já osobně jsem se také ve většině případů setkala

s neziskovými organizacemi. Bohužel neziskové organizace jsou v mnoha případech ve finanční nejistotě, což může jít i na úkor klientů, kterým není následně poskytována dostatečná pomoc. Na druhou stranu co se týká přímé pomoci od obcí, tak to není v praxi úplně časté. Obce většinou poskytují pomoc formou finanční podpory neziskových organizací, s čímž jsem se setkala na praxi, kde jsem byla v neziskové organizaci.

Kategorie: Projekty a nadace

Vyhodnocení otázky číslo 11: *Co Vám říkají projekty týkající se odchodu mladých dospělých z ústavní výchovy?*

Respondenti M a J se shodli na tom, že se s žádným **projektem** nebo **nadací nikdy nesetkali**, ani o tom **neslyšeli**. Na druhou stranu respondentka R uvedla, že určitě o jednom **projektu slyšela**, ale nevzpomněla si na název, ale ví, že **pomáhal mladým lidem** po odchodu z ústavní výchovy **postavit se na vlastní nohy**, každopádně podotkla, že si myslí, že toho je nedostatek. Respondentka S byla jednoho **projektu součástí**, ale také si už nevzpomněla na název, tento projekt se ale zaměřoval na **mladé lidi, ještě před odchodem** z ústavní výchovy a snažil se je **přípravit na samostatný život**.

Respondentka R: *„Určitě o něčem takovém vím, ale nemůžu si vzpomenout. Jo, to jsou takový ty komunity, jak se zabývají tím, jak se postavit na vlastní nohy. A tam se to dopodrobna učí, aji pro ty míň chápající, jak třeba zajít do krámu až po ty těžký věci.“*

Respondentka S: *„No to byl ten pán, kterej za náma chodil do výchovňáku a ptal se nás, co budeme dělat dál, a radil nám, když jsme něco nevěděli. A pak jsme vždycky podepisovali papíry, že nás navštívil a my jsme byli s ním a on s náma mluvil.“*

Všichni oslovení sociální pracovníci se během své praxe **setkali s nějakým klientem, který byl podporován nadací** nebo byl **zapojen** do nějakého **projektu**. Respondenti V, O a P uvádějí, že každý zažil pouze **jednoho takového klienta**. Respondenti V a P zažili podporu od **nadace** a respondentka O měla klienta zapojeného do **projektu**. Nicméně respondent V si myslí, že s takovouto formou pomoci se můžeme **setkat velmi zřídka**. Na druhou stranu respondentka A se setkala s **více klienty**, kteří byli **podporováni v rámci nadace**. Tyto nadace vidí jako **iniciativy**

soukromých donátorů, kteří mají **podobnou minulost** nebo se touto **problematikou zabývají**. Domnívá se, že tito lidé **pracují s vedením dětských domovů**, aby došlo k nějakým změnám a snaží se o **osvět**, osobně se s tím ale respondentka A **nesetkala**.

Respondent V: *„Jo jedna holčička co u nás byla, tak byla podporována, ale řekl bych, že nejsou často takto přímo podporováni.*

Respondentka A: *„Vznikají nějaké takové iniciativy, ale většinou je to z řad lidí, kteří v minulosti byli v nějakém dětském domově nebo v podobné situaci. Nebo je to z řad lidí, kteří vystudovali nějaký takový obor a začínají v tomto oboru pracovat a fungovat.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Z hlediska mladých lidí se zdá, že nadace se využívají velmi zřídka, protože ani jeden respondent se s tím nesetkal, ani o něčem takovém neslyšel. Projekty jsou na tom o něco lépe, protože alespoň jedna respondentka o tom někdy slyšela a byla obeznámená, na co se to zaměřuje a druhá se projektu dokonce účastnila, i když se to týkalo přípravy na samostatný život. U sociálních pracovníků to bylo přesně naopak, tři respondenti se setkali s podporou od nadace a pouze jedna s projektem. Nicméně počet podporovaných, ať už nadacemi nebo projektem, je úplně minimální.

Kategorie: Informovanost společnosti

Vyhodnocení otázky číslo 12: *Myslíte si, že je společnost dostatečně informována o této problematice, aby byla schopná této skupině lidí pomoci?*

Všichni respondenti se shodli na tom, že **společnost není dostatečně informovaná** o problematice mladých lidí po odchodu z ústavního zařízení. Respondentka O a P upozorňují, že společnost **je maximálně částečně seznámená s problematikou dětí v dětském domově**, ale po odchodu už nikoliv. Nicméně respondenti A, P a V se domnívají, že se situace **v posledních letech začíná lepší**, což se vyznačuje tím, že **sponzoři a donátoři naslouchají odborníkům**, v čem je potřebná změna. Avšak respondentka A si myslí, že širší veřejnost tyto lidi stále **vnímá jako „chudáčky“**, sice uznává, že mají za sebou velmi těžký začátek do života, ale je toho názoru, že **litování, zahrnování dárky a vytváření nějakého nereálného prostředí**

nikomu nepomůže. Respondentky A, O a P v tomto ohledu razí heslo: „**Není důležité lidem rybu dát, ale naučit je rybu ulovit**“.

Respondent V: „*S odstupem deseti let, když jsem tady začínal, tak je mnohem lepší úroveň informovanosti a ti lidé alespoň vědí, že něco takového existuje, že mohou být schopni těm mladým lidem něco doporučit. Před deseti rokama jsem se běžně setkával s tím, že někdo nevěděl, o co vlastně jde. Takže informovanost není ideální, ale zlepšila se rozhodně.*“

Respondentka O: „*Myslím si, že společnost je informovaná nedostatečně, což jde rozhodně na úkor pomoci těmto lidem. Pomoc je směřována na pobyt dítěte v ústavní výchově, bohužel ne po jeho odchodu.*“

Respondentka A: „*Těžko to můžu nějak paušalizovat, nemám obecný rámec, do kterého bych to zasunula. Z mého profesního pohledu je to hodně o tom, že obecně na děti z dětských domovů, společnost pohlíží jako na ty chudáčky, což ano řekněme, že mají za sebou nějaký velký obtížný začátek života, to není nic, co by se dalo brát na lehkou váhu, ale těmto lidem žádné litování, dárky ani nějaké nereálné prostředí nepomůže.*“

Respondentka P: „*Dárečky nikomu nepomůžou, naopak oni potřebují velkou míru podpory a pochopení, musí se podporovat v tom, v čem jsou dobří, zaměřovat se na pozitiva a v těch pozitivěch mají potenciál, který můžou rozvíjet.*“

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Na závěr této podoblasti bych chtěla uvést, že společnost stále není dostatečně informovaná o problematice mladých lidí po odchodu z ústavní výchovy. Na jedné straně stojí lidé, kteří tuto cílovou skupinu litují a snaží se je zabezpečit buď po materiální stránce, nebo po finanční a na druhé straně jsou stále lidé, kteří na tyto mladé lidi pohlížejí s předsudky a nepochopením. Nicméně je očividné, že se situace pomalu zlepšuje.

Kategorie: Nejčastější pomoc nebo útočiště

Vyhodnocení otázky číslo 13: *Kde podle Vašeho názoru nejčastěji mladí dospělí vyhledávají pomoc?*

V této otázce se všichni respondenti **úplně rozcházejí**, nikdo se **neshodl na stejné odpovědi**. Respondentka A podotýká, že u nich v domě na půli cesty je více mladých mužů, protože ženy mají tendenci začít žít rychleji **partnerský život a osamostatnit se**, což považuje za jednu část lidí. Druhá část lidí se vrací ke své **biologické rodině**, což je z její zkušenosti pro mladé lidi hodně devastující a pak velké procento lidí se jen tak potuluje např. **z ubytovny na ubytovnu nebo žijí ve squatech**. Zde upozorňuje, že člověk poměrně často končí až na **sociálním dnu**. Naopak respondent V si troufá tvrdit, že většina lidí po odchodu hledá pomoc **na internetu, v sociálních službách**, ale také **u vychovatelů a sociálních pracovníků ústavních zařízení** nebo u **pracovníků oddělení sociálně právní ochrany dětí**. Vnímá, že je to pro ně takovou cestou snazší, než kdyby byli na všechno sami. Nicméně respondentka O si myslí, že většina mladých dospělých končí buď v **azylových domech**, nebo různých **noclehárnách**, které z jejího pohledu nejsou určitě dlouhodobým řešením. A nakonec respondentka P odmítá odpovídat, protože **nemá vůbec ponětí**, ale řekla by, že velká část je určitě ve **vězení** nebo žijí v nějakých hodně **nepříjemných podmínkách**, jako třeba **squaty** nebo **holobyty**. Každopádně respondentka P i A si myslí, že **toto téma společnost do jisté míry rozděluje**.

Respondentka A: *„Je tam i část lidí, kteří se vrací zpět ke své biologické rodině, což ale bývá, alespoň z naší zkušenosti, pro ně hodně devastující, protože ta biologická rodina je většinou obere o peníze, nebo je zneužije jiným způsobem a ve chvíli, kdy přestanou být pro ně takhle zajímavý, tak je zase z té biologické rodiny vyloučí.“*

A pak je velké procento klientů, které se bude potom nějak poflakovat a budou žít v různých squatech, ve společných bydleních méně či více kvalitních, závislých na drogách, kdy se závislost tím ještě prohloubí.“

Respondentka P: *„No, tak to já vůbec nevím, neslyšela jsem o žádném seriózním výzkumu nebo statistice, která by toto měla hlouběji podchycené, je fakt, že toto téma do jisté míry asi taky společnost rozděluje.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Toto téma, jak řekly dvě respondentky, do jisté míry rozděluje společnost, což dle výše uvedeného rozděluje i naše respondenty. Objevila se zde velká škála možností, co si sociální pracovníci myslí, že dělají mladí lidé po odchodu, nicméně všechny možnosti až na pár výjimek, nejsou ideálním řešením situace. Z čehož bych vyvozovala, že možnosti pomoci mladým lidem po odchodu jsou, jak po stránce kvantitativní, tak i po stránce kvalitativní, nedostatečné.

Kategorie: Spolupráce s dalšími subjekty

Vyhodnocení otázky číslo 14: *Spolupracujete s nějakými organizacemi nebo službami během pobytu mladých lidí v domě na půli cesty?*

Respondenti A, V a P shodně uvedli, že jejich snahou je, aby klienti **byli soběstační a schopni fungovat samostatně, bez pomoci** jiných sociálních služeb nebo organizací. Tudíž se spolupráci s ostatními subjekty snaží **ořezat na minimum**. Respondentka A sdělila, že velmi úzce **spolupracují s městskými částmi**, ve smyslu žádostí o **byt** ať už **sociální** nebo **obecní**, a také spolupracují s **různými firmami**, které **zaměstnávají** jejich klienty. Respondent V si myslí, že je nutné situaci klienta **ošetřit před odchodem**, aby žádnou další pomoc už nepotřeboval, domnívá se, že v zařízení na to **kladou velký důraz**. Respondentka P upřesnila, že v jejich domě na půli cesty je **cíl splněn** právě tehdy, když je klient **schopen sám fungovat** bez cizí pomoci. Na druhou stranu respondentka O přiznala, že běžně **spolupracují s dalšími sociálními službami**, nejčastěji však s **azylovými domy, kontaktními centry** nebo **sociálními rehabilitacemi**.

Respondentka A: *„My samozřejmě spolupracujeme velmi úzce třeba s městskými částmi, ve smyslu, že naši klienti si tam dávají žádost o byt, a to jak obecní byt, tak i sociální bydlení, aby měli zajištěnou oblast bydlení.“*

Respondent V: *„Vycházíme vždy z té konkrétní situace, aby byla před odchodem klienta vždy nějakým způsobem ošetřena. Nevypustíme klienta, jako že je ti 26, tak se měj hezky a ahoj, to ne. My je nevypouštíme do prázdna.“*

Respondentka O: „*Co se tedy týče našich klientů, tak mi poměrně často spolupracujeme s dalšími sociálními službami, podle potřeby, ale myslím si, že se nám to zatím docela osvědčilo.*“

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Tuto podoblast bych shrnula tak, že se domy na půli cesty většinou snaží o samostatnost a nezávislost na dalších subjektech ze strany klientů. Spolupráce probíhá pouze v nejnútnejších případech, což nejčastěji bývá v oblasti bydlení a zaměstnání. Z čehož mi vyplývá, že služby neberou spolupráci s klientem na lehkou váhu, ale snaží se mu doopravdy pomoc, aby se dokázal postavit na vlastní nohy a žít jako plnohodnotný člověk ve společnosti.

10.3 Pomoc ze strany sociální služby dům na půli cesty

Další cíl mého výzkumu byl zaměřen pouze na sociální pracovníky, konkrétně se jednalo o pomoc mladým dospělým po odchodu z ústavní výchovy ze strany sociální služby domu na půli cesty. Nejprve jsem se respondentů zeptala, **co mladí lidé v jejich službě nejčastěji vyhledávají**, na základě čehož jsme se dostali **k největším pozitivům dané služby**, ale také k tomu, **co klienti ve službě postrádají**. V prvních dvou kategoriích jsem sociálním pracovníkům doporučila, aby do výčtu nezahrnovali ubytování, protože je samozřejmé, že ubytování je pro klienty úplný základ. Těmito třemi kategoriemi se budu následně podrobně zabývat.

Kategorie: Co nejvíce vyhledávají

Vyhodnocení otázky číslo 15: *Co u Vás mladí lidé ve službě nejčastěji vyhledávají, s výjimkou ubytování?*

Všichni respondenti se shodli na tom, že jedna z hlavních potřeb klientů je najít si **trvalé zaměstnání**, respondentka A upřesňuje, že jsou schopni pomoc při **sestavování životopisu, registraci na pracovních portálech** nebo **nácviku pohovorů**. Dále respondenti V, O a P shodně uvádějí, že většina klientů potřebuje pomoc s **hospodařením peněz**, a to z toho důvodu, že jsou to vůbec **první peníze** klienta, které **dostává**. Jako další hodně žádaná pomoc, jak zmiňují respondentky O a P, je při **jednání s různými úřady**, s kterými si klienti neumějí poradit, protože to vždy za ně

někdo dělal. Hned na prvním místě respondentka O a A uvádějí, že jejich klienti nejčastěji chtějí **dokončit studium**, během čehož jim poskytují velkou podporu. Každopádně respondenti uvádí, že další potřeby už jsou hodně **individuální**, respondentka A se setkává s častou potřebou **řešit vztahové záležitosti**, ať už se jedná o **biologickou rodinu** nebo **partnera**. Také zmiňuje, že klienti trpí různými deprivacemi, a to především **syndromem opuštěného dítěte** a **syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte**, o kterých **chtějí mluvit**. Naopak respondentka O se často potýká s **dluhovou problematikou**.

Respondentka A: *„Pro nás je hodně důležité, aby si sehnali a udrželi práci, proto s nimi hodně pracujeme ohledně toho, jsme jim schopni pomoc při sestavování životopisu, zaregistrování se na pracovních portálech, popřípadě i nějaké nácviky pohovorů.“*

Respondent V: *„Hospodaření s financemi, protože v tom mají dost velké problémy, i z toho důvodu, že jsou to první peníze, tak si samozřejmě chtějí něco koupit, něco si pořídit, to či ono, a nějaké hospodaření s nimi je až na druhém místě.“*

Respondentka P: *„Nejčastěji je dokončení studia, takže v tomhle ohledu to bývá častá podpora, protože tím že ještě studují, tak chtějí mít to zázemí, které jim umožňuje to dostudování. Je tam velká míra podpory v tomhle ohledu, protože jsme schopni jim zajistit doučování, komunikujeme se školou, pokud se tam vyskytují nějaké problémy a podobně.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Když to všechno sumarizuji, tak mi z toho vyplývá, že klienti s výjimkou ubytování nejčastěji vyhledávají pomoc a podporu se zaměstnáním a studiem, dále pak pomoc v oblasti finanční gramotnosti a jednání s úřady. Tyto problémy jsou celoplošné a markantní u většiny klientů, další podpora a pomoc je hodně individuální a odráží se od samotné situace klienta.

Kategorie: Největší pozitivum domu na půli cesty

Vyhodnocení otázky 16: *Co je dle Vašeho názoru největším pozitivem pro mladé lidi v sociální službě dům na půli cesty?*

Všichni respondenti uvádějí pozitiva domu na půli cesty, která jsou si de facto **vzájemně hodně podobná** a jsou **na sebe navázaná**. Respondentka A považuje za pozitivum velkou míru **samostatnosti** a **svobody**, přičemž zároveň mohou využít **podporu** a **pomoc** pracovníků. Respondentka O pozitivně hodnotí poskytnutí určité **šance**, na základě které mají klienti **možnost dospět, získat zkušenosti a činit vlastní rozhodnutí**, samozřejmě s **podporou** pracovníků. Dále respondentka P vidí pozitivum v tom, že jim poskytují **zázemí**, ve kterém se mohou **naučit to, co potřebují do samostatného života**. A nakonec respondent V mluví o pozitivu, jako o **nabídce šance ve formě podpory, pochopení a pomoci**, aby klient pocíťoval, že není na všechno sám.

Respondentka A: *„Tito klienti jsou od svého velmi raného dětství v nějakém sociálním kolečku, žijí celý život v institucionální péči, proto je to velká míra samostatnosti, protože moje role tady není, jako nějaká dozorčí, ale klienti jsou plnoletí a svéprávní, to znamená, že opravdu žijí samostatné životy a mají tady tu podporu moji.“*

„Takže doopravdy ti naši klienti od nás odchází a mají zaměstnání, mají trvalý příjem a zajištěné ubytování. Naši klienti na ulici nekončí, což si myslím, že je hodně důležitá věc.“

Respondent V: *„Je to prostě možnost, kterou dostávají, a kterou mohou využít, jako třeba podpora, pochopení, pomoc s řešením, nebo celkově s nějakými problémy, které se vyskytují přitom vstupu do života.“*

Respondentka P: *„Snažíme se, aby se klienti nestali na službě závislími, ale naopak chceme, aby se naučili. Podpoříme je v tom období, kdy to potřebují, ale naším cílem je, aby pokud možno ten klient opouštěl službu co nejdříve, a aby šel do toho plnohodnotného a samostatného života.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Když bych to shrnula, tak pozitivem domů na půli cesty je určitá šance klienta, v rámci které má „svobodnou ruku“, a může ji využít k získání znalostí a dovedností,

potřebných k fungování v samostatném životě. Navíc mohou kdykoliv využít podporu a pomoc sociálních pracovníků.

Kategorie: Negativa domu na půli cesty

Vyhodnocení otázky číslo 17: *Co si myslíte, že naopak mladí lidé v zařízení postrádají?*

Respondentky O a P shodně uvedly, že v jejich zařízení klienti často postrádají možnost **vlastnit nějaké zvíře**, odůvodnily to tím, že klienti po **negativních zkušenostech s lidmi** za svůj dosavadní život více tíhnou ke zvířatům, kde **hledají porozumění a lásku**. Na druhou stranu respondentka A spatřuje jako určité negativum ve službě **nezodpovědnost některých klientů vůči celku**, kdy nejsou úplně **schopni vycházet a komunikovat s druhými**, a to proto, že jsou zvyklí, že někdo druhý za ně všechno udělá a vykomunikuje, v tom se dle respondentky A objevují **největší problémy**. A nakonec respondent V si myslí, že největší problém je, že v domu na půli cesty **chybí osoba, která by si s klienty promluvila a popovídala** i mimo aktivity, které se v rámci služby provozují. Také uvádí **problém s trávením volného času**, protože dům je na vesnici, tudíž klienti **musí za zábavou dojíždět**, a k tomu jsou **problematické spoje** ve večerních hodinách.

Respondentka O: *„Teď asi čekáte, že Vám povím, nějaký obrovský problém, který zde máme, ale já Vám povím takovou drobnost, ale pouze asi z našeho pohledu, co by Vás ani nenapadlo, je to nemožnost vlastnit zvíře. Jako fakt, s tím má spousta klientů problémy.“*

Respondentka A: *„Je to spíše o té socioterapii, jak jsou schopni spolu vycházet, komunikovat a přebírat zodpovědnost, který každý ten jedinec má vůči celku stejnou, protože všichni platí stejný nájem. A v tomhle bych řekla, že to hodně pokulhává a pro některé je to samozřejmě nekomfortní, je to ale stále na nich, jak si to zařídí, já zde nejsem od toho, abych za to někoho perzekuovala. Je to na nich, oni zde žijí, jsou dospělí, a je to jejich domov.“*

Respondent V: *„Já jsem si dělal takový výzkum a hodně lidí mluvilo o tom, že je problém s náplní volného času, takže se uchylují k takovému tomu tradičnímu trávení volného času, televize, mobil a takovýhle. Problém je, že kdyby chtěli třeba do kina, tak se zase nedostanou nazpět, protože poslední spoj jede v sedm hodin.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Na první pohled bylo pro mě velkým překvapením, když se respondentky shodly, že nedostatkem v zařízení je nemožnost vlastnit zvíře, protože jak respondentka O správně uvedla, čekala jsem nějaký spletitý, obrovský problém, ale na druhý pohled už mě to tolik nezaskočilo a přišlo mi to vlastně úplně přirozené. Když jsem byla na praxi v domu na půli cesty, tak tam klienti mohli mít zvířata a více než polovina klientů měla své zvíře, které bylo pro ně velmi podstatné, a neuměli si to bez něj představit.

10.4 Přípravenost na samostatný život

Tato oblast je určená jak pro mladé lidi vyrůstající v ústavní výchově, tak pro sociální pracovníky. Na základě rozhovorů s respondenty jsem rozdělila tuto část do tří kategorií pro mladé lidi a dvou kategorií pro sociální pracovníky. Do kategorií pro mladé lidi jsem zahrnula **Přípravu na samostatný život v ústavním zařízení**, **Dostatečnost přípravy** a **Nedostatky v přípravě**. Kategorie sociálních pracovníků se skládá ze dvou částí, a to z **Dostatečnosti přípravy** a **Nejproblematictější oblasti přípravy**. Pro větší přehlednost, jsem oblast Dostatečnost přípravy, která je společná pro oba typy respondentů spojila dohromady.

Kategorie: Příprava na samostatný život v ústavním zařízení

Vyhodnocení otázky číslo 18: Jak jste se v zařízení, kde jste byl/a připravoval/a na život po odchodu ze zařízení?

Respondenti M, R a J ihned uvedli, že je na samostatný život v ústavních zařízeních nějak zvlášť **nepřipravovali**. Respondentka M podotýká, že v dětském domově vychovatelé dětem sice **sdělili, co by měly dělat**, ale nikdy si to **samy nezkusily**, vždy všechno za ně dělali vychovatelé. Jedině o víkendech **měly na starosti domácí práce**, jako je **umývání nádobí, vaření** nebo **úklid**. S tím souhlasí i respondent J, který uvedl, že se děti ve výchovném ústavu maximálně **zaměřovaly na úklid a vaření, jinak nedělaly nic**, co by bylo společné s přípravou. Zmiňuje, že veškeré **činnosti podstatné pro samostatný život se naučil až v domu na půli cesty**. Respondentka R zase vnímá přípravu jako **částečné trénování**, protože stejně jako respondentka M, se **dozvěděla spoustu informací** od vychovatelů, co by po odchodu měla dělat, ale **nikdy si to sama nevyzkoušela**. Navíc si myslí, že jim to bylo sděleno

příliš zjednodušeně, bez toho aniž by se **dozvěděli nějaké překážky**, které je čekají. Na druhou stranu jako jediná respondentka S přiznala, že si myslí, že se na samostatný život ve výchovném ústavu **připravovali**. Přípravu měli rozdělenou na **tři oblasti**, v první se zaměřovali na **péči o domácnost**, kde se učili sami **uklízet, vařit, nakupovat** apod. Ve druhé oblasti se speciálně soustředili na **jednání s úřady** a další **nutné náležitosti**. A poslední oblast byla věnována **finanční gramotnosti**, kde se zaměřovali na všechny podstatné **související aspekty**. Navíc je každý týden navštěvoval **výchovný poradce** a **sociální pracovníce z azylového domu**, kteří s nimi probírali, co je v **životě důležité**, co naopak není, jak by se **měli chovat v různých situacích** apod.

Respondentka M: *„Né, jako nějak jsme se nepřipravovali, jako sice jsme chodili třeba na úřad, ale tety chodily s náma a všechno to za nás řešily, ale nenechávaly nás v tom samotný, a to my jsme právě potřebovali.“*

Respondent J: *„Ne, v tom pastřáku jsme dělali z keramiky hodně, ale neučili nás, jak být samostatní, třeba hospodařit s penězi, to ne, jenom jsme třeba dělali nádobí, ale připravovali jsme se na ten samostatnej život až v domu na půli cesty.“*

Respondentka R: *„Jako bylo to trochu, jak takový růžový brýle, oni nám říkali trochu něco jinýho a pak jsme vylezli a vůbec jsme nevěděli. Třeba vychovatelé nám řekli, že půjdeme do práce, vyděláme si, zaplatíme si byt, a takhle nám to říkali zjednodušeně, ale že jsou tam překážky, to nám neřekli.“*

Respondentka S: *„ Jo, jezdila tam i paní z azyláku a ona s náma pracovala, třeba nám dala papír a řekla nám, když budete bydlet sami, jako co bude důležitý, a co nebude, takže jsme si to všechno takhle rozepisovali.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

V ústavních zařízeních, jak jsem vyvodila z výpovědí respondentů, se stále primárně zaměřují na úklidové činnosti a péči o domácnost, v tom si myslím, že jsou mladí lidé dobří, ale v životě se setkáváme s mnohdy obtížnějšími a náročnějšími překážkami, než je péče o domácnost, a právě na tyto situace nejsou schopni adekvátně reagovat, což může směřovat k sociálnímu selhání a následnému vyloučení. To bych nepovažovala za ideální start do samostatného života. Na druhou stranu život

v ústavním zařízení je natolik odlišný od „normálního“ života, díky čemuž je pochopitelné, že nelze jedince na to úplně dostatečně připravit.

Kategorie: Dostatečnost přípravy

Vyhodnocení otázky číslo 19: *Jaká je podle Vás dostatečnost této přípravy na samostatný život?*

Vyhodnocení otázky číslo 20: *Jaká je podle Vás dostatečnost přípravy mladých lidí v ústavním zařízení?*

Už z výše uvedeného lze usoudit, že respondenti M, R a J jsou s **přípravou na samostatný život nespokojení** a považují to za **nedostatečné**, to samozřejmě i následně potvrdili. Tito tři respondenti uvedli, že si po odchodu jen s **těží dokázali představit, jak to doopravdy v životě chodí**, proto bylo pro ně **náročné začít fungovat ve společnosti**. Respondentka M sdělila, že **neschopnost fungovat ve společnosti** ji donutila **k rezignaci** na celou situaci, o to těžší pro ni bylo následné učení a osvojení si nových znalostí a dovedností potřebných pro samostatný život. Respondentka R poukazovala nejen na nedostatečnou přípravu, kvůli které si následně **nedokázala představit fungování v běžném životě**, ale i na **nízkou finanční částku**, kterou obdržela ve výchovném ústavu při odchodu. Naopak respondentka S považuje přípravu na samostatný život za **dostatečnou**, samozřejmě vnímá, že **přechod** do samostatného života byl velice **náročný a odlišný od ústavní výchovy**, ale tím, že měla **dobré základy** z přípravy na samostatný život, tak nebylo příliš náročné tyto základy **dále rozvíjet**. Jediné co považuje za **nedostatečné je příprava na péči o dítě**, na druhou stranu konstatuje, že s tím ji výchovný ústav **dodatečně velmi pomohl**.

Respondentka M: *„Jako vůbec, když jsem odešla, tak jsem chvíli hledala práci, a když jsem nic nenašla, tak jsem se na všechno vykašlala a dělala jsem, co jsem chtěla. A to je právě ono, když jsem vyšla z toho domova, tak jsem prostě vůbec nevěděla, vůbec co mám dělat. Je to fakt nedostatečný, tohle by měli fakt zlepšit.“*

Respondentka R: *„Oni slibovali celý pobyt, že mi dají peníze na tři nájmy dopředu, tak jsem si říkala, super, to se mi bude hrozně hodit, než si najdu práci, tak abych měla pro svou potřebu peníze, ale oni mně dali 6 000 Kč, tak jsem zaplatila na půldomku jenom dva nájmy dopředu a pak jsem neměla z čeho vyžít.“*

Respondentka S: „*Já si myslím, že je to dostatečný, až na tu výchovu dítěte, ale s tím mně ty vychovatelky moc pomohly dodatečně. Hrozně mně ve všem pomohly, jako bylo těžký se najednou postavit na vlastní nohy, protože to je něco úplně jinýho, ale já jsem spoustu věcí už uměla. Nejtěžší bylo, že jsem měla hned to dítě.*“

Všichni respondenti z řad sociálních pracovníků se shodli, že z jejich pohledu je **příprava na samostatný život spíše nedostatečná**, u většiny klientů však **nemohou vysloveně říct, že by vůbec nevěděli**, ale stále to není pro jejich samostatný život dostatečné. Na druhou stranu všichni uvádí, že hodně **záleží na konkrétních ústavních zařízeních**, protože jsou taková, která **s klienty pracují velmi dobře**, ale jsou i taková, která **za klienta udělají úplně vše**. Respondentka A tvrdí, že to v tomhle ohledu nejde paušalizovat. Respondenti A, P a V shodně konstatují, že jsou **oblasti v životě člověka, na které se nelze v ústavním zařízení nikterak připravit**, a to můžeme vidět především u **sociálního IQ**, avšak v domech na půli cesty jsou pro tento rozvoj ideální podmínky. Naopak respondenti se shodli, že všichni klienti **jsou velmi zdatní a poctiví při úklidu společných prostor**, co je dané a psané, tak o tom v žádném případě nediskutují, ale konají.

Respondentka P: „*Nemůžu vysloveně říct, že klienti by vůbec nevěděli, ale zase je to záležitost toho, z jakého domova odcházejí. Jsou dětské domovy, které s těmi klienty pracují velmi dobře, jsou dětské domovy, které udělají za toho klienta úplně všechno.*“

Respondentka A: „*Obecně bych řekla, že jsou ti klienti z dětského domova víc vycepovaní, co se týče toho úklidu společných prostor, lze vidět, že co je psaný, to je daný a prostě to udělají a nediskutují o tom. I když časem z toho vypadnou, protože už nad něma nestojí nějaký takový to kápo, který by je za to nějak peskovalo.*“

Respondent V: „*Jedná se tady o nějakou tu dynamiku společnosti, jak kdo se moc vymezí, jak kdo je moc línej, jak se bude otrkávat na úkor těch druhých. Takže jde tady o nějakou tu sociální interakci, což se podle mě v podmínkách domova nelze úplně naučit, ale zde ty podmínky jsou.*“

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Tahle podoblast i výpovědi respondentů z řad mladých lidí hodně souvisí s mou vůbec první kategorií – Nejtěžší věc, protože kvůli nedostatečné přípravě byl pro ně přechod do samostatného života jednou z nejtěžších věcí vůbec. Když mluvili o neschopnosti postavit se na vlastní nohy, postrádání představy o životě „venku“ nebo o vychovatelích, kteří dělali vše za ně. Z pohledu sociálních pracovníků domů na půli cesty je příprava rovněž nedostatečná, ale nekritizují to tak ostře jako mladí lidé.

Kategorie: Nedostatky v přípravě

Vyhodnocení otázky číslo 21: *Co Vám s odstupem času v této přípravě nejvíce chybí?*

Vyhodnocení otázky číslo 22: *Na co si myslíte, že by se mělo zařízení více zaměřovat?*

Respondenti J, R a M zdůrazňují, že by se zařízení měla více soustředit na tu **praktickou stránku činností**, protože teoretické informace respondenti sice získali, ale po praktické stránce si to **nedokážou úplně představit**. Proto upozorňují na to, že jim jsou předané **informace úplně k ničemu**, když je **nedokážou uplatnit**. Respondentka M dodává, že by tomu měli vychovatelé **věnovat více času a trpělivosti**, sednout si s klienty, **rozebrat to** a následně si to **zkoušet**, a **ne při prvním selhání to vzdát a udělat to za ně**. Respondent J pocituje velké **nedostatky ve finanční gramotnosti**, které se nikdy neučili ve výchovném ústavě. Naopak respondentka R má problémy nejen při **jednání s úřady** a různými **institucemi**, ale i celkově během **jakéhokoli vyřizování a jednání**. **Problémy při jednání s úřady** má i respondentka M, která potřebuje v tomto ohledu stále **podporu sociálních pracovníků**, dále pro ni byla velmi náročná **orientace ve velkých městech**, protože dětský domov, kde bydlela, byl na vesnici. Na druhou stranu respondentka S s odstupem času **nevnímá žádné nedostatky v přípravě**, kromě **péče a výchovy dítěte**. Ale jak už respondentka výše uvedla, s tím ji **pomohli dodatečně**, i nyní jsou **stále v kontaktu**, když si s něčím respondentka S **neví rady**.

Respondentka R: *„Když nám to říkají, tak ty děcka si to vůbec neumí představit, jako zajděte si na úřad a vyříd'te si to? Jako nejlepší by bylo, kdyby vychovatel šel poprvé s tím děckem a ukázal mu to, podruhé kdyby třeba stál za ním, a řekl mu, tak si to vyříd', a kdyby v té chvíli nevěděl, tak by pomohl. No a to už je úplně něco jiného, protože děcko tam přijde potřetí a vyřídí si to samo.“*

Respondentka M: „Víc si s něma povídat o tom, řešit to. Protože ty děti doopravdy vylezou z domova a vůbec neví, začnou fetovat, brát drogy, kašlou na práci, na všechno, jsou na ulici.“

Respondentka S: „Třeba ohledně výchovy, ale tak jsem se ptala, co a jak těch vychovatelů a oni mně s tím rádi pomohli. Ještě do teď si volám s paní z ústavu a třeba mně i někdy poradí s něčím, když nevím.“

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Na základě rozhovorů si myslím, že jedním z nejméně výrazných nedostatků přípravy je nemožnost aplikovat získané znalosti a informace do praxe. Je zřejmé, že všechno si nemohou prakticky vyzkoušet, ale určitě v některých situacích by se mohli vychovatelé méně angažovat a nechat více zapojit samotné mladé lidi. Protože, jak zdůrazňují sami klienti, na co jsou informace, když je jedinec není schopný uplatnit v praktickém životě.

Kategorie: Nejproblematictější oblasti přípravy

Vyhodnocení otázky číslo 23: *Jaká oblast přípravy mladých dospělých Vám přijde z pohledu sociálního pracovníka nejvíce problematická?*

Všichni respondenti z řad sociálních pracovníků se shodli na tom, že klienti mají obrovské **problémy s finanční gramotností** a s tím **související aspekty** jako **jsou půjčky, spořicí účty, finanční rezervy** apod. Respondentky P i A dále mluví o **problémech v oblasti samoobslužnosti**, ať už se jedná o **domácí práce, jednání s institucemi**, přes **vyřizování dokladů, trvalého pobytu až po placení komunálního odpadu**. Zdůrazňují, že se v mnoha případech jedná o úplně **běžné věci**, které lidi, pocházející z domácího prostředí považují za úplně automatické, a které jsou nutné pro praktický život. S tím částečně souvisí i **péče o zdraví**, o které se zmiňuje respondentka A, která se snaží klienty vzdělávat ve správném životním stylu, ať už se jedná o **lékaře, které by měl mít každý jedinec** a s tím související **lékařské prohlídky**, nebo o to, co jedí. Konstatuje, že klienti mají často problémy v tom, aby se **měli rádi a pečovali o sebe**. Na druhou stranu respondentka O a A se často setkávají s obrovskou **vztahovou negramotností**, kdy to vysvětlují tak, že klienti velmi **touží po lásce a ocenění**, ale nejsou schopni se k tomu **zdravě stavět**, z čehož následně vzniká zklamání a ublížení. Přiznávají, že na **psychosociálních vztazích** musí s klienty v mnoha případech

intenzivně pracovat. Naopak respondent V vnímá **špatnou představu o realitě** jako nejmarkantnější problém po odchodu z ústavní výchovy, konkrétně mluví o **odpovědnosti za jejich chování** a o **zajišťování si svých záležitostí**, které měli celý život zajištěny a najednou se o všechno musí starat oni sami. Nicméně všichni respondenti upozorňují, že **každý klient je jiný**, někdo s těmi praktickými věcmi nemá vůbec problém, ale tápe v oblasti vztahů a naopak.

Respondentka P: *„To je hodně o té samoobslužnosti jako praní prádla, vaření, komunikace s bankami, s institucemi, hlídání si toho, jestli máte v pořádku doklady, že musíte mít trvalé bydliště, že musíte platit za komunální odpad, i když tam nebydlíte. Je to prostě nějaká oblast úplně běžných věcí, které potřebujete pro praktický život.“*

Respondentka A: *„Mají obrovské problémy se vztahovou gramotností, kdy bývají obecně velmi naivní, zranitelní, touží po těch citech, lásce, ale neumí se k tomu zdravě stavět. Mají pocit, že si to musí zasloužit, je tam velké nesebevědomí nebo pocity nejistoty.“*

„Hodně dbáme na to, aby byli klienti zodpovědní za svoje zdraví, že každý by měl mít svého praktického lékaře, zubaře, ženy svého gynekologa. Hodně je také podporujeme, aby se zaměřovali na výživu, jak jedí, nějaký ten životní styl. Mají tady posilovnu, takže si mohou chodit zacvičit. A také především aby věděli, že když se pracuje, že se má také odpočívat, že je v pořádku jednou za rok si jet někam odpočinout.“

Respondent V: *„Potýkají se se špatnou představou o realitě nebo jejich odpovědnosti za to, co dělají, a jak to dělají. Navíc oni mají všechno nějakým způsobem zajištěno, to co potřebují, ale nejsou připraveni na to si to zajišťovat sami, a pak je to pro ně poměrně takovej šok a poměrně náročnej úkol se s tím nějakým způsobem vypořádat a překonat to.“*

Komentář autorky k vyhodnocené otázce

Respondenti mluvili poměrně o široké a různorodé škále problematických oblastí klientů. O většině z nich se zmiňovali v průběhu rozhovorů i sami mladí lidé. Z čehož mi vyplývá, že jsou to časté a obecně známé problematické oblasti mladých lidí

po odchodu z ústavní výchovy. Proto mi je záhadou, proč se s těmito fakty dále nepracuje a situace se nemění, ale zůstává de facto stejná.

11 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

V poslední kapitole předkládané bakalářské práce, uvádím, jakým způsobem jsem naplnila jednotlivé dílčí cíle výzkumu a také popisuji a komentuji nové poznatky, které výzkum přinesl.

11.1 Dílčí cíle číslo 1, 4: Zjistit formy podpory a pomoci bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení, Zmapovat, jaký má sociální pracovník názor na pomoc mladým dospělým bezprostředně po odchodu ze zařízení.

Dílčí cíle číslo 1 a 4 spolu souvisejí, jen první dílčí cíl je zaměřen na mladé lidi po odchodu z ústavního zařízení a druhý dílčí cíl je zaměřen na sociální pracovníky. Z důvodu návaznosti dílčích cílů a lepší přehlednosti jsem se rozhodla tyto dílčí cíle od sebe neoddělovat, ale uvést je dohromady.

Z výzkumu vyplynulo, že poté co mladí lidé opustí ústavní zařízení, mají velké problémy postavit se na vlastní nohy, protože mají poněkud naivní a zkreslené představy o tom, jak to v životě funguje. K tomu všemu se někteří mladí dospělí nedokážou vypořádat s obrovskou mírou svobody, na kterou nebyli nikdy před tím zvyklí, což se ve většině případů projevuje inklinací k návykovým látkám nebo ke kriminalitě. Navíc všechny tyto problémy umocňují pocity samoty a nejistoty, které jedinci po odchodu zažívají, protože mnohdy nemají nikoho, kdo by jim byl v těchto chvílích oporou.

Polovina respondentů po odchodu ze zařízení neměla vůbec nikoho, na koho by se mohla obrátit, byli odkázáni pouze sami na sebe. To je dle výpovědí velmi častá a obvyklá situace. Další polovina jedinců měla podporu alespoň ve vychovatelích z ústavního zařízení, nicméně i to nebylo pro respondenty příliš dostatečné. V průběhu několika let po odchodu se osoby podporující mladé lidi velmi často měnily, a to v závislosti na službách, ve kterých zrovna pobývali. Z čehož můžeme vidět, že opravdovou podporou byli a jsou pouze pracovníci služeb, což lze nazvat, jako formální

podpora, bohužel všichni respondenti absentovali přirozenou podporou, kterou je zpravidla rodina nebo přátelé.

Jedinci, kteří po ukončení ústavní výchovy nemají kam jít, dostávají v ústavních zařízeních nabídku možnosti jít do domu na půli cesty, jiné možnosti se jim nedostává. S tím ale nejsou respondenti spokojeni, protože se domnívají, že pracovníci se tomu nevěnují dostatečně, chtějí, aby si s nimi pracovníci sedli, celou situaci a možnosti podrobně probrali, a především se zeptali, co chtějí oni sami. V tomto ohledu s mladými lidmi jednájí buď samotní vychovatelé zařízení, výchovný poradce nebo kurátor. Respondentka byla se spoluprací s výchovným poradcem spokojená, protože se jí dostaly všechny potřebné informace. Na druhou stranu respondenti, kteří v této záležitosti jednali s vychovatelem nebo kurátorem, označili spolupráci za nedostatečnou, a to proto, že tato kooperace byla pojata spíše formálně.

Většina respondentů s výjimkou jednoho (po pár měsících pobytu u rodiny šel také do domu na půli cesty) směřovali po ukončení ústavní výchovy do domu na půli cesty, kde ale z různých důvodů nebyl pobyt vyhovující, proto dům opustili. Následně u všech docházelo k časté změně pobytů, nejčastěji hledali útočiště v sociálních službách, a to v azylových domech nebo jiných domech na půli cesty, v některých případech se respondenti dostali i do vězení, psychiatrické léčebny, nebo dokonce jedna respondentka až na ulici. Za důvod těchto častých změn je považována nedostatečná kvalita služeb, a to především domů na půli cesty, které jedincům nedokázaly poskytnout podporu a pomoc v jejich obtížné životní situaci.

Tuto nedostatečnou kvalitu domů na půli cesty potvrzují i samotní sociální pracovníci, kteří velkou část služeb vidí pouze jako průchozí zařízení, které jsou koncipovány na úrovni azylových domů nebo ubytoven, kdy s dalšími problémy nejsou pracovníci schopni adekvátně pomoci. Problém spatřují i v nedostatečném množství těchto zařízení, protože oni sami mají dlouhé čekací listiny a na spoustu mladých lidí se řada dostane až velmi pozdě.

Co se týká informovanosti mladých lidí, tak se většina sociálních pracovníků shoduje, že je velmi nedostatečná, až téměř žádná. Na druhou stranu oni sami se snaží informovat co nejvíce. Nicméně sociální pracovníci jsou limitováni tím, že nemají přístup k mladým lidem, pro které jsou informace určené, tudíž musí spoléhat na vedení

ústavních zařízení a kurátory, že mladým dospělým informace v dostatečné míře předají, což se bohužel neděje.

11.2 Dílčí cíl 2, 5: Zmapovat využití pomoci ze strany společnosti mladými dospělými, Zjistit, jak sociální pracovník vnímá pomoc ze strany společnosti

Stejně jako u předchozí podkapitoly, dílčí cíle číslo 2 a 5 spolu souvisejí, jen první dílčí cíl je zaměřen na mladé dospělé po odchodu z ústavního zařízení a druhý dílčí cíl je zaměřen na sociální pracovníky pracující v domě na půli cesty. Z mého pohledu se dílčí cíle vzájemně prolínají a mají mezi sebou určitou spojitost, proto jsem se rozhodla je od sebe neoddělovat.

Sociální pracovníci jsou přesvědčení, že společnost je stále nedostatečně informovaná o problematice mladých lidí po odchodu z ústavní výchovy, a to proto, že je všechna pozornost směřována pouze na děti v ústavní výchově, nikoliv na mladé lidi, kteří dosáhli zletilosti a zařízení musejí opustit. V případě, že jim je věnována nějaká pozornost ze strany společnosti, tak se k nim lidé stavějí s lítostí a soucitem, s čímž ale nesouhlasí sociální pracovníci, protože dle jejich názoru jim takovýto přístup nepomůže, naopak, mladí lidé se potřebují naučit, jak samostatně fungovat, plnit nároky společnosti a zároveň být odpovědní za své jednání. Nicméně sociální pracovníci vidí v posledních letech zlepšení situace, protože malá část společnosti, která chce této cílové skupině pomoci, spolupracuje s odborníky na tom, jaký druh pomoci je nejvhodnější.

Co se týká následného útočiště, kam se uchylují mladí lidé po odchodu ze zařízení, tak sociální pracovníci uvádějí poměrně širokou škálu různých možností, od těch více vyhovujících variant, až po ty méně vyhovující. Konkrétně se jednalo o návrat k biologické rodině, což není vhodné řešení, protože v mnoha případech se rodina snaží mladého člověka pouze využít, dále osamostatnění se a nový partnerský život, což je většinou případ mladých žen, pak velká část mladých lidí využívá nejrozumnější sociální služby (nejčastěji domy na půli cesty, azylové domy, méně pak noclehárny, terénní programy). Další možnosti už jsou méně vyhovující, jedná se zpravidla o bydlení na

ubytovnách, v holobytech nebo ve squatech, což je dost často spojeno s různými závislostmi a kriminalitou.

Jedna část mladých lidí, kteří pobývají v určité sociální službě, na tom pozitivně hodnotí soukromí a klid, který se jim v ústavním zařízení nikdy nedostával. Vyhovuje jim, že je nikdo nehlídá a nekontroluje, a že k nim v zařízeních přistupují jako k dospělým lidem. Navíc vidí v pracovnících podporu a osoby, kterým mohou důvěřovat. Druhá část mladých lidí vidí situaci úplně opačně, v negativech uvádí, že se cítí, jak kdyby šli z jednoho výchovného ústavu do druhého (mříže na oknech, dveřích, neustálá kontrola a dozor, nedostatek soukromí), což je pro ně velmi náročná situace, dalším problémem je, že postrádají osobu z řad pracovníků, které by se mohli svěřit, a která by pro ně byla podporou.

Pomoc prostřednictvím obce polovině klientům byla naprosto cizí, vůbec netušili, že jim obec může poskytnout nějakou pomoc. Jen jedna respondentka uvedla, že jí byl obcí nabídnut byt, ale ona tuto možnost z osobních důvodů odmítla. Další respondent považoval za pomoc ze strany obce jemu přidělené opatrovnice, které považoval za jedny z nejbližších lidí.

Když se zaměřím na neziskové organizace, tak více než polovina respondentů se setkala s neziskovými organizacemi v rámci pomoci, a to primárně v podobě domů na půli cesty. Většina však tuto pomoc hodnotila negativně, a to proto, že jim zařízení nedokázalo pomoci s jejich situací, cítili nedostatek podpory nebo služba nefungovala vůbec, tak jak měla, protože tam převažovaly drogy, šikana a agrese. Na druhou stranu, objevily se i nějaké pozitivně laděné ohlasy s neziskovými organizacemi, díky kterým klienti našli konečně své útočiště.

V případě projektů a nadací se více než polovina mladých lidí s tímto nikdy nesešla, pouze jedna o tom někdy zaslechla. Jedna respondentka byla součástí projektu, nicméně tento projekt probíhal ještě v ústavním zařízení, kde se zaměřoval na přípravu pro samostatný život. Tudíž to nebylo ani zaměřené na mladé lidi po odchodu z ústavní výchovy. Respondenti z řad sociálních pracovníků se s projektem nebo nadací během jejich praxe setkali, ale pouze v ojedinělých případech. Shodují se na tom, že to rozhodně není běžná forma pomoci.

11.3 Dílčí cíl 3, 6: Zjistit názory mladých dospělých na připravenost do samostatného života, Zmapovat názory pracovníků na přípravu pro samostatný život

I v této podkapitole dílčí cíle číslo 3 a 6 spolu souvisejí, jen první dílčí cíl je zaměřen na mladé lidi po odchodu z ústavního zařízení a druhý dílčí cíl je zaměřen na sociální pracovníky. Z důvodu spojitosti těchto dvou dílčích cílů a pro lepší přehlednost, jsem se rozhodla tyto dílčí cíle od sebe neoddělovat, ale uvést je dohromady.

Z výzkumu vyplývá, že ve většině případů se mladí lidé před odchodem z ústavní výchovy příliš na samostatný život nepřipravují. Tuto přípravu lze označit pouze za formální záležitost, kdy mladí lidé sice obdrží nějaké informace a návody, co by měli po odchodu dělat, ale tyto informace jsou příliš obecné na to, aby si jedinci dokázali představit, jak to doopravdy v životě funguje. To umocňuje i fakt, že si tyto získané znalosti nemohou vyzkoušet v praxi, protože většinu činností a záležitostí za ně vyřizují pracovníci ústavního zařízení. Dalším nedostatkem je, že mladí lidé nejsou informováni o možných překážkách, na které mohou narazit, tudíž v prvních takových situacích se stávají jedinci bezradnými a nedokážou se se situací vypořádat. Ústavní zařízení se většinou snaží své klienty naučit domácím pracím, jako je vaření, umývání nádobí nebo úklid společných prostor, v tomto ohledu jsou mladí lidé většinou na vysoké úrovni, ale v ostatních oblastech tápou.

Proto je pochopitelné, že je taková příprava pro ně nedostatečná. Po odchodu respondenti neměli vůbec reálnou představu o tom, jaký je běžný život, a jak funguje, proto si v mnoha situacích nevěděli rady a nedokázali se postavit na vlastní nohy. Velmi podobný názor mají i sociální pracovníci, z jejichž pohledu je příprava spíše nedostatečná, i když zase nemohou tvrdit, že by klienti vůbec nevěděli. Shodují se, že hodně záleží na daném ústavním zařízení, protože některá zařízení jedince dokážou dobře připravit, ale jiná nikoliv.

Mladí lidé nejčastěji poukazovali na to, že sice dostali informace a návody, jak fungovat v samostatném životě, ale nikdy neměli možnost si to sami vyzkoušet, což považují za největší nedostatek, protože si tyto znalosti nikdy neosvojili. Dalším problémem je nedostatek času pro přípravu na samostatný život, mladí lidé by uvítali s vychovateli o tom více mluvit, detailněji to probírat, s tím, že by měli možnost si to

natrénovat a následně vyzkoušet v praxi, k čemuž by ale potřebovali větší trpělivost pracovníků, aby ihned při prvním nezdaru nedělali vše za ně. Nejproblematičtější oblast z pohledu mladých lidí je oblast finanční gramotnosti a oblast jednání s institucemi nebo jakékoliv jiné vyřizování vlastních záležitostí.

Z pohledu sociálních pracovníků mezi nejproblematičtější oblasti patří nedostatky v samoobslužnosti, kdy se jedná o naprosto běžné a pro nás automatické záležitosti, které jsou podstatné pro praktický život, dále problémy ve finanční gramotnosti nebo v péči o své zdraví (lékařské prohlídky, strava, odpočinek, pohyb apod.). Další podstatnou oblastí, která je u těchto lidí problematická, je vztahová gramotnost, kdy mají jedinci pocit, že si musí lásku a ocenění zasloužit, proto se ke vztahům staví ne příliš zdravě. Posledním zmiňovaným problémem je oblast, o které mluvili i samotní mladí lidé, kdy mají poměrně špatnou představu o realitě a s tím souvisí častá nezodpovědnost za své jednání.

11.4 Dílčí cíl 7: Zjistit, jaká je pomoc ze strany sociální služby dům na půli cesty

Poslední a neméně důležitý dílčí cíl číslo 7 je zaměřen pouze na respondenty z řad sociálních pracovníků pracujících v domu na půli cesty.

Potřeby pomoci klientů, na základě výzkumu, můžeme rozdělit na dvě oblasti. Do první oblasti patří potřeby pomoci s problémy, které se vyskytují u drtivé většiny klientů a v druhé oblasti mladí lidé vyhledávají pomoc spíše s individuálními problémy. Do první oblasti dle výpovědí sociálních pracovníků můžeme zařadit pomoc se získáním a udržením trvalého zaměstnání, v tomto ohledu je dům na půli cesty schopen klientovi poskytnout velkou podporu a pomoc. V mnoha případech mladí lidé také často hledají zázemí proto, aby mohli dokončit studium, a to především maturitu. Dále se sociální pracovníci velmi často setkávají s neschopností hospodařit s penězi a jednat s úřady, toto jsou přesně záležitosti, které po celou dobu za mladé lidi zajišťovali pracovníci ústavní výchovy. Další potřeby pomoci patří spíše do druhé oblasti, jsou závislé na člověku samotném a jeho situaci, někdo potřebuje řešit vztahové záležitosti, ať už se jedná o partnera nebo biologickou rodinu, různé deprivace z dětství nebo třeba dluhové problémy.

Sociální pracovníci vidí jako největší pozitivum domu na půli cesty to, že mladí lidé dostávají určitou příležitost, šanci, získávají zázemí, kde mají svobodu a soukromí, které po celou dobu postrádali v ústavní výchově. Dostávají čas, během kterého mohou dospět, získat potřebné znalosti, dovednosti a zkušenosti pro samostatný život. Navíc mají k dispozici odborníky, kteří jim mohou poskytnout pochopení, podporu nebo pomoc.

Na druhou stranu sociální pracovníci vidí jako negativum na domech na půli cesty nemožnost mít vlastní zvíře, i když to neplatí u všech domů, některé povolují zvířata. S čím se ale klienti mohou setkat ve všech zařízeních, je nezodpovědnost některých klientů vůči celku, kdy nejsou schopni vycházet a komunikovat s druhými nebo se snaží dělat naschvály, sociální pracovníci uvádí, že to je u mladých lidí z ústavní výchovy poměrně časté. V některých domech na půli cesty z důvodu umístění může nastat problém s trávením volného času, na což sociální pracovníci též upozorňují.

Výzkumnou otázkou tedy bylo: Jaká je dostatečnost pomoci mladým dospělým po odchodu z ústavního zařízení z pohledu mladých dospělých a sociálních pracovníků a jaká je dostatečnost přípravy na život po odchodu z ústavního zařízení?

Z výše uvedeného tedy můžeme konstatovat, že pomoc mladým lidem po opuštění ústavní výchovy není dostačující, protože přijatelných možností, kam se mohou obrátit, není příliš. Služba koncipovaná vyloženě pro tuto cílovou skupinu je pouze jedna, jedná se o domy na půli cesty, těch je ale na území České republiky nedostatek, a to jak z pohledu samotných mladých lidí, tak z pohledu sociálních pracovníků, navíc dle slov mladých dospělých domy na půli cesty nejsou schopny fungovat takovým způsobem, aby se nepříznivá situace mladých lidí zlepšovala. To vede k časté změně pobytů a hledání toho, co by jejich situaci mohlo obrátit k lepšímu, nejčastěji hledají útočiště v dalších domech na půli cesty nebo azylových domech. Sociální pracovníci souhlasí s nedostatečnou kvalitou domů na půli cesty, myslí si, že velká část z nich je pouze průchozí zařízení, koncipována na úrovni azylových domů nebo ubytoven.

V ústavním zařízení mladým lidem předkládají pouze nabídky domů na půli cesty, žádnou jinou možnost s nimi nerozebírají, ani z pravidla nezprostředkovávají kontakty osob, na které by se jednotlivci mohli obrátit. Proto ze zařízení odcházejí nedostatečně informovaní o tom, jaké mají možnosti, a kdo by jim s jejich situací mohl pomoci, s výjimkou kurátora, ale toho respondenti uvádějí spíše, jako formální pomoc, a ne člověka, který by jim doopravdy pomohl nebo poradil. Navíc většina respondentů po odchodu byla úplně sama, neměla se na koho obrátit a komu by mohla věřit, s výjimkou některých respondentů, kteří udržovali kontakt s vychovateli. O to je situace pro mladé lidi náročnější, když postrádají podporu ve formě někoho blízkého.

Co se týká pomoci od obce, tak s tím se setkala pouze jedna respondentka, které byl nabídnut obecní byt, ostatní se s tím nesetkali. V případě projektů a nadací není situace o moc lepší, polovina respondentů o tom nikdy neslyšela, pouze jedna, a ta se domnívá, že to není příliš častá pomoc, stejný názor na to mají i sociální pracovníci. Pravdou je, že se jedna respondentka projektu účastnila, ale to bylo ještě v ústavní výchově. Pomoc mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy je poskytována převážně neziskovými organizacemi oproti pomoci garantované státem, většina domů na půli cesty jsou totiž neziskovými organizacemi.

Pomoc ze strany společnosti není a nemůže být poskytována dostatečně, protože široká veřejnost není stále dostatečně informovaná o této problematice, a to proto, že se všechna pozornost stále stáčí pouze k dětem v ústavní výchově.

Z výzkumu lze vyvodit nejen to, že je pomoc po odchodu nedostatečná, ale také to, že je za nedostatečnou považována i příprava na samostatný život. Respondenti uvádějí, že s výjimkou domácích prací se na samostatný život nějak zvlášť nepřipravovali, nějaké informace sice obdrželi, ale ty nebyli schopni uplatnit v reálném životě, proto po odchodu zažívali šok, protože jejich představy o životě byly úplně odlišné, tudíž se nebyli schopni postavit na vlastní nohy a začít žít běžný život ve společnosti.

Sociální pracovníci připravenost také hodnotí jako nedostatečnou, protože si mladí lidé neumí poradit v naprosto běžných záležitostech, které považujeme za automatické (platba komunálního odpadu, platné doklady,...), dále potřebují pomoc při

hledání zaměstnání, bydlení, komunikaci s institucemi, financováním. Problémy se objevují i v oblasti vztahů nebo v péči o vlastní osobu.

V této souvislosti sociální pracovníci podtrhují roli domů na půli cesty, které mohou klientům dát zázemí a zároveň svobodu, ve kterém mohou dospět, rozšířit si své znalosti, dovednosti a zkušenosti pro fungování v samostatném životě. Navíc se mohou kdykoliv v případě nouze obrátit na pracovníky služby, což pozitivně hodnotí i samotní mladí lidé.

Závěr

Předkládaná bakalářská práce s názvem „Možnosti pomoc mladým dospělým opouštějícím ústavní zařízení“ se zaměřuje na problematiku dostatečnosti pomoci mladým lidem, kteří vyrůstali v ústavní výchově a po dosažení zletilosti toto zařízení opustili, a dále na dostatečnost přípravy na samostatný život. Po vypracování teoretické a výzkumné části mohu konstatovat, že cíle byly naplněny.

Na závěr se vrátím k hlavním bodům mé bakalářské práce – cíli, teoretické části, použité metodologii, ale především k výsledkům, které rozšířím o další možné využití.

Cílem bakalářské práce bylo popsat možnosti pomoci mladým dospělým opouštějícím ústavní zařízení a výzkumným šetřením zjistit dostatečnost této pomoci z pohledu sociálních pracovníků a samotných mladých dospělých.

V teoretické části jsem se věnovala ústavní výchově, konkrétně jsem se zaměřila na typy ústavních zařízení, jejich výhody i rizika a na závěr kapitoly jsem zmínila specifika ústavní výchovy v České republice. Dále jsem popsala specifické vlastnosti u mladých lidí, které mohou odchod ovlivňovat. Následně jsem se zabývala přípravou mladých lidí na samostatný život a uvedla jsem problémy, s kterými se jedinci mohou po odchodu setkávat. V poslední a nejdůležitější kapitole jsem nastínila možnosti pomoci, které mohou mladí dospělí po odchodu z ústavní výchovy využívat.

V empirické části jsem popsala výzkumné šetření, které jsem realizovala na základě hned několika metod, konkrétně se jednalo o kvalitativní výzkum, metodu záměrného výběru respondentů, polostrukturované rozhovory a fixaci dat pomocí nahrávání na diktafon. Během získávání dat v terénu jsem se řídila určitými etickými zásadami, které ve výzkumné části blíže představuji. Co se týká samotné analýzy dat, tak tu jsem prováděla pomocí dvou úrovní, a to otevřeného a axiálního kódování. Výsledky výzkumu jsem rozdělila do čtyř základních oblastí, jedná se o Formy podpory a pomoci bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení, Využití pomoci ze strany společnosti, Přípravenost na samostatný život a Pomoc ze strany sociální služby dům na půli cesty. První tři kategorie jsou určeny jak pro respondenty z řad mladých dospělých, tak i z řad sociálních pracovníků, poslední oblast je směřovaná pouze na sociální pracovníky.

Z výzkumu vyplynulo, že pomoc po odchodu z ústavní výchovy není dostatečná, protože jediným zařízením, které je „šité na míru“ této cílové skupině jsou domy na půli cesty. Nicméně problémem není jen to, že mladí lidé nemají na výběr ze širší palety možností pomoci, ale mají k dispozici pouze jednu pro ně určenou službu. Dalším problémem je to, že tato jediná služba není poskytována v dostatečném počtu a dostatečné kvalitě. Navíc domy na půli cesty nejsou u velké většiny krajů v akčním plánu rozvoje jako podporovaná sociální služba, z čehož vyplývá, že se situace v nejbližší době k lepšímu určitě nezmění.

Proto si myslím, že tato práce může sloužit jako podnět pro uvědomění si, jak jsou mladí lidé po odchodu z ústavní výchovy nedostatečně zabezpečené, a to, jak pro kraje, které nesou zodpovědnost za sociální služby, tak pro samotné domy na půli cesty, a to především v oblasti kvality, kterou by bylo potřeba zvýšit, aby bylo možné uspokojovat specifické potřeby této cílové skupiny. Dále pro širokou veřejnost, která je stále nedostatečně informovaná o této problematice, kvůli čemuž následně může docházet ke stigmatizaci, předsudkům a neschopnosti pomoci. Práce může být také přínosná pro jednotlivá ústavní zařízení, na základě čehož mohou lépe porozumět tomu, jaká je situace jedinců po odchodu ze zařízení, což dále může vést ke změně přípravy na samostatný život a zaměření se na to, co je nejvíce problematičké. Bakalářská práce může také posloužit jako studijní materiál pro studenty sociálních oborů.

Na závěr lze konstatovat, že i přesto, že je daná problematika rozsáhlá a diskutuje se o ní poměrně dlouhou dobu, není stále podchycená, proto by bylo vhodné pokračovat v jejím popisu a zkoumání či přinést další obohacující podněty a pohledy na tuto problematiku.

Seznam literatury

BĚHOUNKOVÁ, Leona. 2012. Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči. Praha: Togga. ISBN 978-80-87652-87-9.

ČÁMSKÝ, P., J. SEMBDNER a D. KRUTILOVÁ. 2011. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0027-7.

DAVIDOVÁ, Ivana a kol. 2010. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-628-4.

Dejme dětem šanci o.p.s. O nás. *Dejmedetemsanci.cz* [online]. ©2011 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z <http://dejmedetemsanci.cz/s1/projekty>.

Dejme dětem šanci o.p.s. O nás. *Dejmedetemsanci.cz* [online]. ©2011 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z <http://dejmedetemsanci.cz/3/o-nas>.

DISMAN, Miroslav. 2011. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1966-8.

HENDL, Jan. 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENDL, Jan. 2017. Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1192-1.

JANSKÝ, Pavel. 2014. Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-534-9.

JEDLIČKA, Richard a kol. 2004. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.

JEDLIČKA, Richard a kol. 2015. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5447-5.

- JEDLIČKA, Richard. 2017. Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0096-5.
- KREJČÍŘOVÁ, Olga a Ivana TREZNEROVÁ. 2011. Malý lexikon sociálních služeb. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2754-6.
- KREJČÍŘOVÁ, Olga a Ivana TREZNEROVÁ. 2013. Sociální služby. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3692-0.
- KUBÍČKOVÁ, Hana. 2011. Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-017-9.
- KUKLA, Lubomír a kol. 2016. Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3874-1.
- LUKASOVÁ, Marie. 2013. Deinstitutionalizace sociálních služeb. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 1, s. 34-36. ISSN 1213-6204.
- MACEK, Petr. 2003. Adolescence. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. 1999. Ústavní péče. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-76-1.
- MATOUŠEK, O., H. PAZLAROVÁ a L. BALDOVÁ. 2008a. Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mladistvých s důrazem na děti odcházející z ústavní výchovy. Praha: Člověk hledá člověka. ISBN 978-80-254-2756-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2008b. Slovník sociální práce. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. 2011. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2013. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

Nadace Terezy Maxové dětem. O nadaci. *Nadaceterezymaxove.cz* [online]. ©2009 – 2018 [cit. 2018-02-13]. Dostupné z <http://www.nadaceterezymaxove.cz/o-nadaci/nase-poslani>.

Nadace Terezy Maxové dětem. O nadaci. *Nadaceterezymaxove.cz* [online]. ©2009 – 2018 [cit. 2018-02-13]. Dostupné z <http://www.nadaceterezymaxove.cz/o-nadaci/novinky/688-Projekt-To-das>.

NOVOTNÝ, Jan Sebastian. 2015. Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-700-0.

PACNEROVÁ, Helena a kol. 2012. Vybraná témata výchovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-87652-59-6.

PACNEROVÁ, Helena a kol. 2015. Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-138-8.

SLEZÁKOVÁ, Lucie. 1998. Pomoc mladistvým bez rodinného zázemí propuštěným z ústavních zařízení. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-23837-82-7.

SMÉKALOVÁ, Eleonora. 2011. Sociální služby: úvod do tématu pro studenty psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2929-8.

SOBOTKOVÁ, V a kol. 2014. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

STANCLOVÁ, Tereza a Miriam KOTRUSOVÁ. 2013. Ústavní péče v ČR: Předpoklad nebo překážka úspěšné integrace mladých lidí do společnosti. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, č. 7(2), s. 115-128. ISSN 1804-9095.

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. 1999. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.

SVOBODOVÁ, M., P. VRTBOVSKÁ a D. BÁRTOVÁ. 2002. Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice. Praha: Občanské sdružení DOM. ISBN neuvedeno.

SYCHROVÁ, Adriana a Martina HALÍŘOVÁ. 2014. Ústavní péče v resocializačním kontextu. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-756-8.

ŠKOVIERA, Albín. 2007. Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠTREIT, Jindřich. 2007. Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy za období 1995-2004. Praha: Ministerstvo vnitra ČR - Odbor prevence kriminality. ISBN 978-80-254-0259-7.

ŠVEC, Štefan. 2009. Metodologie věd o výchově: kvantitativně - scientické a kvalitativně - humanitní přístupy v edukačním výzkumu. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-192-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2012. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-14-2.

VEČERKA, Kazimír a kol. 2011. Ohrožená mládež mezi prevencí a represí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-118-9.

Zákon o obcích. Zákon č. 128/2000 Sb. v účinném znění ke dni 12. 11. 2000.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Zákon č. 111/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2007.

Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2007.

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Zákon č. 109/2002 Sb. v účinném znění ke dni 1. 7. 2002.